

T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Ana Bilim Dalı

GÖÇ VE AİDİYET BAĞLAMINDA BULGARİSTAN GÖÇMENLERİNDE
KİMLİĞİN YENİDEN İNŞASI: MERSİN ÖRNEĞİ

Aysun ÖZER

Danışman
Doç. Dr. D. Ali ARSLAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mersin,2015

T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Göç Ve Aidiyet Bağlamında Bulgaristan Göçmenlerinde Kimliğin Yeniden İnşası: Mersin Örneği” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel etik kurallara ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini onurumla doğrularım.

05.08.2015

Aysun ÖZER

Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Aysun ÖZER tarafından hazırlanan "Göç ve Aidiyet Bağlamında Bulgaristan Göçmenlerinde Kimliğin Yeniden İnşası: Mersin Örneği" başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından Sosyoloji Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başarılı

Başarısız

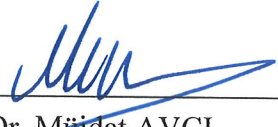
Üye _____

Doç. Dr. D. Ali ARSLAN
(Danışman)

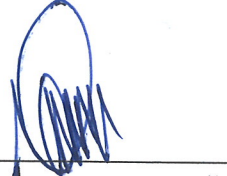
Üye _____

Doç. Dr. Müjdat AVCI

Üye _____

Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÇAĞLAYANDERELİ

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Süleyman DEĞİRMEN
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

“Muhacirler kaybedilen topraklarımızın aziz hatıralarıdır” der Mustafa Kemal Atatürk. Anadolu ise göç alan, göç veren tarih boyunca birçok göçe tanıklık eden ve her zaman önemini koruyan bir toprak parçası olmuştur. Osmanlı Devleti’nin iskân politikası çerçevesinde Anadolu’dan Balkanlara nakledilen Türk aile ve grupları, Osmanlı Devleti’nin toprak kaybetmeye başlaması ile tekrar anavatana göç etmek durumunda kalmışlardır. Bu çalışmada ise bir Balkan ülkesi olan Bulgaristan topraklarından tekrar Anadolu’ya göçün hikâyesi anlatılmaya çalışılmıştır. Araştırmanın asıl konusunu ise 1950 yılından sonra Bulgaristan’dan Türkiye’ye gelen göçmenler, onların kimlik ve aidiyet tanımları oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın her aşamasında bilgi ve anlayışıyla desteğini esirgemeyen tez danışmanım, değerli hocam Doçent Dr. D. Ali Arslan’a, Mersin Balkan Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Başkanı Mesut Altın’a, alanda göçmenlere ulaşmamı sağlayan Alime Alçı’ya, Hüseyin Vatansever’e, manevi desteği ve yardımları için Ahmet Dülger’e, mülakata ve ankete katılan tüm Bulgaristan göçmenlerine, her daim yanımda olan dostlarıma, sevgilerini ve desteklerini esirgemeyen aileme sonsuz teşekkürler.

ÖZET

GÖÇ VE AİDİYET BAĞLAMINDA BULGARİSTAN GÖÇMENLERİNDE

KİMLİĞİN YENİDEN İNŞASI: MERSİN ÖRNEĞİ

Sadece bir yer değiştirme olayı olarak adlandırılmayacak ve bu duruma indirgenemeyecek kadar önemli olan göç olgusu, asırlar boyunca devam etmiş ve yaşanan bu süreç boyunca dinamik yapısı ile sosyal, ekonomik, siyasal, kültürel ve psikolojik boyutlarıyla da toplumun ve devletlerin yapısını etkileyen önemli bir işleve sahip olmuştur.

Göç olgusundan önemli oranda payını alan ülkelerden birisi de Türkiye'dir. Türkiye, iç göç ve dış göç bağlamında değerlendirildiğinde azımsanamayacak derecede önemli bir konumda bulunmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu zamanında, Rumeli'ye bir devlet politikası olarak yerleştirilen Türkler, İmparatorluğun son dönemlerinde toprak kayıpları nedeniyle yaşadıkları ve alıştıkları topraklardan tekrar göç etmek durumunda kalmışlardır. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde başlayan göçler günümüze kadar devam etmiştir. Rumeli adı hâlâ kalplerde yaşasa da, bu göç anavatana dönüş olarak adlandırılmış, yeni yerler benimsenmiştir.

Bu çalışmada 1950 yılından sonra Bulgaristan'dan çeşitli göç dalgalarıyla farklı tarihlerde Türkiye'ye göç eden Mersin'in Sağlık Mahallesi ve Barbaros Mahallesi'nde yaşayan göçmenler esas alınmıştır. Yapılan alan araştırmasında, Bulgaristan göçmenlerinin kimlik algısı, aidiyet oluşumları ve bunlara ilişkin söylem biçimleri; yaşadıkları deneyimler, topluma katılma, bütünleşme düzeyleri ele alınmış, açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bulgaristan Göçmenleri, Göç, Kimlik, Aidiyet, Kültür, Uyum, Bütünleşme.

ABSTRACT

THE IDENTITY RECONSTRUCTION OF BULGARIAN IMMIGRANTS IN THE CONTEXT OF MIGRATION AND BELONGING: EXAMPLE OF MERSIN

The migration phenomenon is so significant that it cannot be defined as just a matter of place change or cannot be degraded to that position. It had continued for centuries. Besides, along that period passing, it has a remarkable function that affects the structure of states and community with its social, economic, political, cultural and psychological dimensions and with its dynamic structure.

One of the countries having its share from the migration phenomenon highly is Turkey. When it's evaluated within the context of internal and external migration, Turkey takes place in a considerably important position.

The Turkish people who were placed in Rumeli as a government policy during the period of Ottoman Empire had to migrate from their lands that they were used to live on because of the loss of lands within the last periods of the empire. The migrations beginning in the last periods of Ottoman continued until today. Even if the name of Rumeli still lives in the hearts, that migration has been called as return to the homeland and new places were adopted.

In this study, the migrants who migrated from Bulgaria with various migration waves in different dates after 1950 and who live in Sağlık Neighbourhood and Barbaros neighbourhood of Mersin are taken as a basis. With the field research, the identity perception of Bulgarian migrants, their belongingness formation and the manners of discourse related to them and their experiences, their level of joining and integration to the community are discussed and tried to explain.

Key Words: Bulgaria Immigrants, Migration, Identity, Belongingness,
Culture, Harmony, Integration

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ	1
I. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	3
I. 1. Araştırmanın Problem Tanımı:	3
I. 2. Araştırmanın Amacı ve Önemi:	4
I. 3. Araştırmanın Soruları ve Sayıltıları:	5
I. 4. Araştırmanın Yöntemi ve Veri Toplama Teknikleri:	7
I. 5. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme:	9
II. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE TEORİK AÇIKLAMALAR.....	11
II. 1. Göç ve Göç Olgusuna İlişkin Açıklamalar:	11
II.1.1. Kavramsal Olarak Göç	11
II.1.2. Göç Çeşitleri	12
II.1.3. Göç İlişkin Yaklaşımlar	14
II.1.3.1. İlişkiler Ağı (Network) Teorisi	14
II.1.3.2. Sosyal Kimlik Teorisi	15
II.1.3.3. Yükleme/ Atıf Teorisi	16
II.1.4. Göç Olgusu ve Balkanlar	17
II. 2. Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göçün Tarihsel Perspektiften İncelenmesi:.....	20
II. 2. 1. Prenslik Dönemi (1878- 1908):	20
II. 2. 2. Krallık Dönemi(1908- 1944):	22

II. 2. 3. Sosyalist Dönem (1944- 1989):	25
II. 2. 4. Demokrasi Dönemi (1989- ...):	32
II. 3. Kimlik ve Aidiyet	33
II. 3. 1. Kavramsal Olarak “Kimlik” ve Kimlik Olgusu	33
II. 3. 2. Kimliğin İnşası ve Seçimi	37
II. 3. 3. Kimlik, Aidiyet ve Göç İlişkisi	40
II.4. Kültüre İlişkin Açıklamalar	42
II.4.1. Kavramsal Olarak Kültür	42
II.4.2. Kültür Olgusu	44
III. BULGARİSTAN GÖÇMENLERİNE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER.....	48
III. 1. Cinsiyet Dağılımı	48
III.2. Yaş Gruplarına Göre Dağılım	49
III.3. Eğitim Durumu	50
III.4. Meslek Durumları	53
III.5. Doğum Yeri	55
III.6. Sosyo-Kültürel Statü Algısı	57
III.7. Sosyo-Ekonomik Statü Algısı	58
III.8. İkamet Edilen Semt.....	59
III.9. Göç Edilen Yıllara Göre Dağılım	60
IV. BULGARİSTAN GÖÇMENLERİNİN GÖÇ SÜRECİ VE GÖÇ ALGISI	63
IV.1. Göçün Zorunlu Bir Göç Olup Olmadığı Algısı	63
IV.2. Göç İsteğinin Kime/Neye Bağlı Olduğu Durumu	63
IV.3. Göç Edilen Yıla Göre Göçün Zorunlu Bir Göç Olup Olmadığı Algısı	65
IV.4. Bulgarca Bilinip Bilinmediği Durumu	67

IV.5. İsimlerinin Değişip Değişmediği Durumu	69
IV.6. Dine Karşı Kısıtlama Yaşanıp Yaşanmadığı Durumu	70
IV.7. Bulgaristan'da İken Güvende Hissetme Durumu	72
IV.8. Göç Sürecinin Sorumlusu Olarak Kimi/Neyi Gördükleri Durumu	73
V. BULGARİSTAN GÖÇMENLERİNDE KİMLİK VE AİDİYET	75
V.1. Türk Kimliğine Daha Çok Bağlanıp Bağlanmadıkları Durumu	75
V.2. Türkiye Yerine Başka Ülkeye Göç Etmiş Olma İsteği	76
V.3. Göçten Sonra Yerleşilen İlk Mekân	77
V.4. İlk Dönemde Yerleşilen Bölgelere Kimin İsteği ile Yerleştiği Durumu	79
V.5. Türkiye'ye Geldiklerinde Aidiyet Duygusu Hissetme Durumu	80
V.6. Türkiye'ye Geldiklerinde Yabancılık Duygusu Hissetme Durumu	81
V.7. Göçmenlerin Kendilerini Şu An Yabancı Olarak Hissedip Hissetmeme Durumu.....	82
V.8. Göçmenlerin Kendilerini Şu An Göçmen Olarak Hissedip Hissetmeme Durumu	84
V.9. Göç Edilen Yıla Göre Şu An Göçmen Olarak Hissetme Durumu	85
V.10. Bulgaristan Göçmenlerinin Öncelikli Kimlik Tanımları	86
VI. BULGARİSTAN GÖÇMENLERİNDE UYUM VE BÜTÜNLEŞME	89
VI.1. Göçten Sonra Türkiye'de Sorun Yaşama Durumu	89
VI.2. Göç Edilen Yıla Göre Sorun Yaşama Durumu	89
VI.3. Göç Ettikten Sonra Yaşanılan En Önemli Sorun	90
VI.4. Uyum Sorunu Yaşanıp Yaşanmadığı Durumu	92
VI.5. Yerli Halk/Göçmen Olmayanlar ile Farklılaştıklarını Düşündükleri Noktalar	93
VI.6. Yerli Halktan Ötekileştirici Söylem Duyup Duymama Durumu	94
VI.7. Göçmen Olmayanların Hitap Şekillerinden Rahatsızlık Duyulma Durumu	96
VII. BULGARİSTAN GÖÇMENLERİNDE BÜTÜNLEŞME VE İLİŞKİLER AĞI	98

VII.1. Bir Göçmen Derneğine Üye Olma Durumu	98
VII.2. Cinsiyete Göre Derneğe Üye Olma Durumu	98
VII.3. Bulgaristan Göçmenlerinin Türk Toplumu İle Tam Olarak Bütünleşip Bütünleşmediği Durumu	99
VII.4. Oturdukları Semti Tercih Sebebi	100
VII.5. Başka Semtte Oturmayı İsteme Durumu	101
VII.6. Eş Adayının Balkan Kökenli Olup Olmamasının Önemi	101
VII.7. Eş Adayının Bulgaristan Kökenli Olup Olmamasının Önemi	103
VII.8. Çocuklarında Eş Adayının Balkan Kökenli Olup Olmamasının Önemi	103
VII.9. Çocuklarında Eş Adayının Bulgaristan Kökenli Olup Olmamasının Önemi	104
VII.10. Bulgaristan Göçmenlerinin Avrupalı Hissetme Durumu	106
VII.11. Göçmenlerin Tekrar Bulgaristan'a Dönmek İsteyip İstememe Durumu	106
VII.12. Bulgaristan Göçmenleri İçin Türkiye'nin En Önemli Sorununun Ne Olduğu Durumu	107
SONUÇ	110
KAYNAKÇA	120
EKLER	

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Cinsiyet Dağılımı	48
Tablo 2: Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	49
Tablo 3: Eğitim Durumu	50
Tablo 4: Meslek Durumları	53
Tablo 5: Doğum Yeri	56
Tablo 6: Sosyo-Kültürel Statü Algısı.....	57
Tablo 7: Sosyo-Ekonomik Statü Algısı.....	58
Tablo 8: İkamet Edilen Semt	59
Tablo 9: Göç Edilen Yıllara Göre Dağılımı	60
Tablo 10: Göçün Zorunlu Bir Göç Olup Olmadığı Algısı	63
Tablo 11: Göç İsteğinin Kime/Neye Bağlı Olduğu Durumu	64
Tablo 12: Göç Edilen Yıla Göre Göçün Zorunlu Bir Göç Olup Olmadığı Algısı	66
Tablo 13: Bulgarca Bilip Bilmeme Durumu	68
Tablo 14: İsmnin Değişip Değişmediği Durumu	69
Tablo 15: Dine Karşı Kısıtlama Yaşayıp Yaşamadığı Durumu	71
Tablo 16: Bulgaristan'da İken Güvende Hissetme Durumu	72
Tablo 17: Göç Sürecinin Sorumlusu Olarak Kimi/Neyi Gördükleri Durumu	73
Tablo 18: Türk Kimliğine Daha Çok Bağlanıp Bağlanmadıkları Durumu	75
Tablo 19: Türkiye Yerine Başka Ülkeye Göç Etmiş Olma İsteği	76
Tablo 20: Göçten Sonra Yerleşilen İlk Mekan	78
Tablo 21: İlk Dönemde Yerleşilen Bölgelere Kimin İsteği İle Yerleştiği Durumu	79
Tablo 22: Türkiye'ye Geldiklerinde Aidiyet Hissetme Durumu	80
Tablo 23: Türkiye'ye Geldiklerinde Yabancılık Duygusu Hissetme Durumu	81

Tablo 24: Göçmenlerin Kendilerini Şu An Yabancı Olarak Hissedip Hissetmeme Durumu	82
Tablo 25: Göçmenlerin Kendilerini Şu An Göçmen Olarak Hissedip Hissetmeme Durumu	84
Tablo 26: Göç Edilen Yıla Göre Şu An Göçmen Olarak Hissetme Durumu	85
Tablo 27: Bulgaristan Göçmenlerinin Öncelikli Kimlik Tanımları	86
Tablo 28: Göçten Sonra Türkiye’de Sorun Yaşama Durumu	88
Tablo 29: Göç Edilen Yıla Göre Sorun Yaşanma Durumu	89
Tablo 30: Göç Ettikten Sonra Yaşanılan En Önemli Sorun.....	90
Tablo 31: Uyum Sorunu Yaşayıp Yaşamadığı Durumu	92
Tablo 32: Yerli Halk/Göçmen Olmayanlar ile Farklılaştıklarını Düşündükleri Noktalar ..	93
Tablo 33: Yerli Halktan Ötekileştirici Söylem Duyup Duymama Durumu	95
Tablo 34: Göçmen Olmayanların Hitap Şekillerinden Rahatsızlık Durumu	96
Tablo 35: Bir Göçmen Derneğine Üye Olma Durumu	98
Tablo 36: Cinsiyete Göre Derneğe Üye Olma Durumu	99
Tablo 37: Bulgaristan Göçmenlerinin Türk Toplumunu ile Tam Olarak Bütünleşip Bütünleşmediği Durumu	99
Tablo 38: Oturdıkları Semti Tercih Sebebi	100
Tablo 39: Başka Semtte Oturmayı İsteme Durumu	101
Tablo 40: Eş Adayının Balkan Kökenli Olup Olmamasının Önemi	102
Tablo 41: Eş Adayının Bulgaristan Kökenli Olup Olmamasının Önemi	103
Tablo 42: Çocuklarında Eş Adayının Balkan Kökenli Olup Olmamasının Önemi	104
Tablo 43: Çocuklarında Eş Adayının Bulgaristan Kökenli Olup Olmamasının Önemi ..	104
Tablo 44: Bulgaristan Göçmenlerinin Kendilerini Avrupalı Hissetme Durumu	106
Tablo 45: Göçmenlerin Tekrar Bulgaristan'a Dönmek İsteyip İstememe Durumu	107

Tablo 46: Bulgaristan Göçmenleri İçin Türkiye'nin En Önemli Sorununun Ne Olduğu Durumu	108
---	-----

GİRİŞ

Çok boyutlu bir olgu olarak karşımıza çıkan göç, kaçınılmaz olarak birçok disiplinin de ilgi alanına girmiştir. Sosyoloji, antropoloji, psikoloji, tarih, coğrafya vb. alanlarda göçle ilgili birçok araştırma yapılmış ve göçün dinamik yapısı sayesinde hâlâ çok sayıda araştırma yapılmaktadır.

“Göç, devletlerin tarihini ve yapısını etkileyen önemli bir tarihi ve sosyal olgudur. Balkan Savaşları sırasında ve Balkan Savaşlarından sonra yapılan antlaşma ile Balkanlardan Türkiye’ye ve Türkiye’den Balkanlara yapılan bir göç dalgası başlamıştır” (Gür, 2012). Balkanlarda siyasi yapının bozulması ile başlayan bu göç süreci, günümüze kadar devam eden bir olgu haline gelmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu’nun kuruluşu ile başlayan ve devletin topraklarının genişlemesi ile bir politika olarak ortaya çıkan ve teşvik edilen göçler sonucu, Anadolu toprakları dışındaki alanlarda önemli sayıda Türkçe konuşan topluluklar iskân edilmiştir. İmparatorluğun zayıflaması ile birlikte Türk ve Müslüman olan halkların buldukları yerlerden çıkarılması asırlar önceki göçü tersine çevirmiştir (Doğanay, 1996).

Türkiye’ye yönelik gerçekleşen göçlerin sebeplerine bakıldığında, genel bir ifadeyle değerlendirildiğinde, çoğunlukla Türkiye dışındaki soydaşların ve Müslüman olan halkların, totaliter rejimlerden ya da savaş ortamlarından kaçarak Türkiye’ye göç ettikleri görülmektedir. Kısaca göçlerin ırksal, ulusal, sosyo-kültürel ve siyasal nedenlerle gerçekleştiğini belirtmek mümkündür (Ağanoğlu, 2001:342-343).

Balkanlar’dan Türkiye’ye göç hareketine bakıldığında ise en fazla göçün Bulgaristan’dan gerçekleştiği görülmektedir. Bunu sırasıyla Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya izlemektedir. Tespitlere göre yaklaşık olarak Bulgaristan’dan 850.000,

Yunanistan'dan 500.000, Yugoslavya'dan 300.000, Romanya'dan 140.000 civarında insan Türkiye'ye göç etmiştir (Ağanoğlu, 2001:342-343).

Türkiye nüfusunun önemli bir kısmını ise göçmenler/muhacirler oluşturmaktadır. Ancak, bu meseleyi sosyolojik yönden ele alan yeterli sayıda çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışma, söz konusu meseleyi göç, aidiyet ve kimlik bağlamında sosyolojik olarak incelemeyi hedeflemiştir. Bu bağlamda, bu araştırma ile Bulgaristan göçmenleri Mersin özelinde ele alınarak incelenmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde, araştırmanın yöntemi ele alınacaktır. Araştırmanın problem tanımı, amacı ve önemi, araştırma soruları ve sayıtları, veri toplama teknikleri, evreni ve örnekleme üzerinde durulacaktır. İkinci bölümde ise kavramsal çerçeve ve teorik açıklamalar sunulacaktır. Bu bölümde göç ve göç olgusu, kimlik, kültür ve aidiyet kavramlarına ilişkin açıklamalar yapılacak, ayrıca Bulgaristan'dan Türkiye'ye yapılan göçler tarihsel perspektiften incelenecektir. Son olarak ise araştırma bulguları ele alınacak ve Bulgaristan göçmenlerinin Türkiye'ye göç etmeden önce, göç sürecinde ve göçten sonra neler yaşadıkları üzerinde durulacaktır. Tüm bunlar kimlik ve aidiyet bağlamında açıklanmaya çalışılacaktır.

I. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

I. 1. Araştırmanın Probleminin Tanımı

Toplum, nesnel bir gerçek olarak var olsa da, onun etkisi ve kontrolü altındaki bireylerin günlük etkileşimlerince yeniden şekillenir, yenilenir ve geliştirilir (Newman, 2013:23). Dinamik ve sürekli gelişen bir yapıya sahip olan toplumda, göç olgusu da bu sürece katkıda bulunan önemli etkenlerdendir.

Er Savaş'ın (2011: 120) da belirttiği gibi göç farklı fiziki, ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel yapıya sahip bir ortamdan başka bir ortama geçiş olup; göçmen ise, bu göç hareketine katılan birey veya gruplardır. Kişileri yeni bir ortam ve topluluğa götüren ve bir yer değiştirme hareketi olan göç ve bu eylemi gerçekleştiren göçmenin olduğu yerde, uyum sorunları görülebilmekte; yeni topluma uyum aşamasında 'kültür', kimlik' ve 'aidiyet' sorunları yaşanabilmektedir. Gümüş'ün (akt. Ünal, 2008) de ifade ettiği gibi 'göçmen' terimi doğrudan doğruya 'farklılık' terimiyle ilişkilendirilince kaçınılmaz olarak bu terime bir başka terim eklenmektedir: 'Uyum sorunu'.

İçduygu ve Ünal'ın (akt.Ünal, 2008) da belirttiği gibi bu uyum sorunu, birçok değişkene bağlı olarak farklılık göstermektedir. Göç nedeni, göç eden kişiler, göçün türü, göçle varılan yer ve yaşantılar değiştikçe, göç eden kişilerin karşılaştıkları uyum sorunları da değişmektedir.

Doğdukları ya da hayatlarının önemli bir kısmını geçirmiş oldukları bir yerden farklı bir yere göç eden kişiler, geldikleri yer ile bağlarının sürdüğü bir süreçte, aynı zamanda yeni yerleştikleri toplumun normlarına kendilerini uyarlamak durumundadırlar. Böylesi bir durumda bu göçmenler muhtemel bir 'kimlik' sorunuyla karşılaşabilecektir. 'Kimlik' terimi ile bireylerin, 'ben kimim' sorusuna verdikleri yanıtta gerçeklik kastedilmektedir (Rex ve Josephides aktaran Gümüş, aktaran Ünal, 2008:10-11).

Kimliğin sosyolojideki tanımlamasına baktığımızda ise Giddens'in (2013: 1065) da belirttiği gibi kimlik, "bir insanın kişiliği veya bir grubun niteliğini belirleyen onların kim oldukları ve neyin onlar için anlamlı olduğunu belirleyen ayırt edici özelliklerdir".

Göç, aidiyet ve kimlik kavramları temel alınarak gerçekleştirilen bir alan araştırmasına dayanan bu çalışmanın konusunu, bir Balkan ülkesi olan Bulgaristan'dan, 1950 yılı ve bu yıldan sonra çeşitli dönemlerde göç eden Bulgaristan göçmenleri oluşturmaktadır. Daha net bir ifadeyle bu çalışmada, Bulgaristan göçmenlerinin göçle birlikte şekillenen, sosyo-kültürel yapıları, kimlik algıları, aidiyet oluşumları ve tüm bunlara bağlı olarak Türkiye'deki sosyal yapı ile bütünleşme süreci üzerine odaklanılmıştır.

I. 2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışma, 1950 yılından sonra çeşitli dönemlerde Bulgaristan'dan göç eden göçmenlerin kimlik algısı ve aidiyet oluşumları üzerine şekillenmiştir. Bu araştırmada, genel olarak Bulgaristan göçmenlerinin göç etmeden önce, göç sürecinde ve göçten sonra meydana gelen sosyo-kültürel değişimlerinin kimlik ve aidiyet bağlamında yeniden okunması amaçlanmıştır.

Göçmenlerin göç algısı, göçe zorunlu bir göç mü yoksa gönüllü bir göç olarak mı baktıkları, kimliklerini birden fazla kültürel aidiyet biçimine göre inşa edip etmedikleri, birden fazla ülkeye aidiyet geliştirip geliştirmedikleri, topluma katılma, bütünleşme düzeylerinin ne oranda olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Kısaca bu araştırmanın amacı, göçmenlerin yaşadığı deneyimleri, toplumla bütünleşme ve uyum sürecinde neler yaşadıklarını nereye ait hissettiklerini ve kendilerini nasıl tanımladıklarını incelemektir.

Balkanlardan Türkiye'ye yıllar boyunca dalga dalga göç hareketleri olmuştur. Göçlerin Türkiye nüfusuna katkılarına ek olarak çeşitli bağlamda, Balkan göçmenleri üzerine azımsanamayacak sayıda araştırma bulunmaktadır. Ancak kimlik bağlamında yeterli sayıda araştırma bulunmamakla birlikte, yapılan araştırmaların çoğunda, Balkan göçmenleri genel olarak ele alınmaktadır. Tek yönlü kimlik araştırması kapsamında ise sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Aynı zamanda Mersin ilinde Sağlık Mahallesi ve Göçmen Mahallesi¹ olarak bilinen Barbaros Mahallesi'nde bu konu üzerinde daha önce çalışılmamış olması araştırmanın önemini bir kat daha artırmaktadır. Bu araştırma ile sözü edilen eksikliğin giderilmesine katkı sağlanmak istenmektedir.

I.3. Araştırma Soruları ve Sayıtları

Bu araştırma, betimleyici bir sosyolojik çalışma olarak tasarlanmıştır (Arslan, 2012). Başta belirlenen amaçlar doğrultusunda çalışma şu sorulara cevaplar vermeyi hedeflemektedir:

1. Göçmenler yaşadıkları göç olgusunu zorunlu bir göç mü, yoksa kendi istekleri ile gerçekleşen gönüllü bir göç olarak mı görmektedirler?
2. Bulgaristan'da iken dini vecibelerin uygulanması konusunda engellerle karşılaşılması, Türkçe konuşmanın yasaklanması vb. uygulamalar, göçmenlerin kimlik tanımlamalarında milliyetçi unsurların ön plana çıkmasında etkileyici unsur olmuş mudur?

---

¹ Daha önce bahçe ve makilik alan olan bölge göçmenler ile birlikte yerleşime açılmıştır. Bölgeye ilk olarak göçmenlerin yerleştirilmesi dolayısıyla göçmenlerin ikamet ettiği yer kısaca 'göçmen' ismi ile anılmaktadır. Bu çalışmada da Barbaros ismi yerine Göçmen Mahallesi tabiri kullanılmıştır.

3. Bulgaristan'da iken asimilasyon politikalarına maruz kalan göçmenler, kimlik tanımlamalarında arada kalmışlık veya kendilerini bir yere ait hissedememe duygusu yaşamışlar mıdır?
4. Bulgaristan'da iken asimilasyon politikalarına maruz kalan göçmenler, kimlik kaybı yaşamışlar mıdır?
5. Göçmenler kimliklerini, birden fazla kültürel aidiyet biçimine göre mi inşa etmektedirler?
6. Göçmenler birden fazla ülkeye mi aidiyet geliştirmektedirler?
7. Göçmenlerin, Türkiye'deki halk/göçmen olmayanlar ile kendilerinin ayrıştığını düşünerek oluşturdukları farklı bir kimlik tanımlaması var mıdır?
8. Göçmenlerin, şu an kendilerini tanımlarken kullandıkları farklı bir kimlik tanımlaması var mıdır?
9. Farklı dönemlerde göç eden göçmenlerde topluma katılma, bütünleşme düzeylerinde farklılık var mıdır?

Bu çalışmada göçmenlerin daha çok kendilerini nasıl tanımladıkları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Göçmenlerin göçten önce, göç sürecinde ve göçten sonra neler yaşadıkları incelenmekte; hayatlarının bir döneminde geçirmiş oldukları bu hadiseler sebebi ile kimliklerinde oluşması muhtemel değişikliklerin ne olduğu üzerinde durulmaktadır. Bu araştırmada, göçlerin sebebi ya da sonuçları üzerinde değil de, daha çok göç sürecinin sosyolojik analizi yapılmaya çalışılmaktadır.

Araştırmanın sayıltılarını ise şu şekilde sıralamak mümkündür:

-Bulgaristan'dan göç eden Türklerin, göç ettikten sonra, Türkiye'de aynı mekânı paylaşmaları ve aynı mekânda kümeleşmeleri, göçmenlerin geleneksel ağ ilişkilerini sürdürmelerinde doğru orantılı bir etkiye sahiptir.

-Türkiye'ye göç ettikten sonra kimlik tanımlamasında 'göçmenlik' vurgusu yapıldıkça, eski mekân ve yeni mekân arasında şekillenen yeni bir kimlik tanımlaması ortaya çıkar.

-“Göçmenler arasında 'göçmenlik' tanımlaması ya da vurgusu araçsal olarak kullanılmaya başlandıkça, bir yere ait olma hissi kişisel kimliğin ötesine geçip, toplumsal ve siyasal pratikler aracılığıyla yeniden üretilerek toplumsal kimliğe dönüşür” (Ünal, 2008:25).

-Tarihsel bağ, ortak geçmiş, benzer kültür ve din faktörü göçmenlerin yeni mekân ile bütünleşme sürecini hızlandırıcı etkiye sahip olur.

-“Herhangi bir topluma aidiyet geliştirme, bireyin o toplumla ya da toplumlarla din, kültürel benzerlik ve tarihsel bağ ölçüsünde doğru orantılı olarak gerçekleşir” (Ünal, 2008:25).

I. 4. Araştırmanın Yöntemi ve Veri Toplama Teknikleri

Bu araştırmanın hedefleri doğrultusunda niceliksel ve niteliksel veri toplama teknikleri bir arada kullanılmıştır. Çalışmada ilk olarak niteliksel veri toplama tekniği kullanılmıştır. Bu yöntem ile hem niceliksel araştırmaya destek olunmak istenmiş hem de niceliksel araştırma ile elde edilemeyecek bilgilere ulaşılmaya çalışılmıştır.

Karma araştırma metodu uygulanarak daha bilimsel verilere ulaşılmaya çalışılan bu araştırmada, niceliksel veri toplama tekniği olan anket ve niteliksel veri toplama tekniği olan derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

Görüşme ya da diğer adıyla mülakat tekniği, sosyal bilimlerde oldukça önemli bir yeri olan nitel veri toplama tekniklerindedir. Bu teknikte araştırmacının, kaynak kişilerle yüz yüze görüşmesi (Arslan, 2012:63) veri toplama tekniğinin temelini oluşturmaktadır. Tekniğin çıkış noktası ise, ‘insanların ne düşündüğünü öğrenmek istiyorsan onlara sor’ ilkesidir (Arslan, 2012:63).

Ünal’ın (2008: 20) da belirttiği gibi niteliksel araştırmanın en önemli özelliklerinden birisi bu yöntemin sosyal olguların göreliliğini ve hareketliliğini yakalamaya çalışması ve araştırılan konuyu, ilgili bireylerin bakış açılarından görebilmeye ve bu bakış açılarını oluşturan sosyal yapıyı ve süreçleri ortaya koymaya olanak vermesidir.

Bu çalışmada, ilk olarak nitel (kalitatif) araştırma yapılarak mülakat tekniği kullanılmış, derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. İlk olarak bu tekniğin kullanılmasındaki amaç, bu türün sağladığı esneklik ve avantajlardan yararlanmaktır. Derinlemesine görüşme tekniği ile elde edilmeye çalışılan bilgiler için önceden sorular hazırlanmasına rağmen, bu teknik, görüşme sırasında soruların yeniden düzenlenmesine ve tartışılmasına imkân vermektedir (Arslan, 2012). Bu imkân da, derinlemesine görüşme tekniğinin bir avantajı olarak karşımıza çıkmaktadır. Derinlemesine görüşme tekniğinin sağladığı esneklik ile araştırmanın ilk etabı daha keşfe yönelik bir şekilde gerçekleşmiştir. Bu yöntem ile göçmenlerin göç etmeden önce, göç sürecinde ve göçten sonra neler hissettiğini daha derinden anlamak ve açıklamak amaçlanmıştır. Elde edilen sonuçlar bir genellemeye ulaşmaktan çok bu süreçte yaşanan durumları daha yakından keşfetmeyi, göç bağlamında gerçekliğin sosyal inşasını (Newman, 2013:45) anlamayı ve aktarmayı amaçlamaktadır. P.L. Berger ve Luckmann (akt. Newman: 2013) gerçekliğin sosyal inşasını “olguların,

bilginin, hakikatin ve gerçeğin keşfedilmesi, toplumun üyesi bireylere öğretilmesi, yenilenip değiştirilmesi süreci” olarak tanımlamaktadırlar.

Daha sonra ise nitel araştırmanın verilerinden yola çıkılarak nicel (kantitatif) araştırmanın tabanı oluşturulmaya çalışılmıştır. Nicel teknik bağlamında anket soruları hazırlanmış ve uygulamaya koyulmuştur. Gözlem ve görüşmelerdeki bilgilerden de yola çıkılarak anket soruları hazırlanmıştır. Ardından, veri toplama aşaması tamamlandıktan sonra elde edilen bilgiler “SPSS for Windows” 11.5 versiyonu kullanılarak analiz edilmiştir.

Çalışmanın temelini, ilk olarak literatür taraması, yedi kişi ile yapılan derinlemesine görüşmeler ve ardından yüz yirmi kişi ile yapılan anket oluşturmaktadır. Bu araştırmada niteliksel yöntem ile amaçlanan göçten önce, göç sürecinde ve göçten sonra yaşanan deneyimleri göçmenlerin kendi ifadeleriyle anlatmalarını sağlayarak, göç sürecini derinlemesine anlamak ve daha yakından keşfetmektir. Anket tekniği ile de daha fazla kişiye ulaşılarak araştırmanın daha bilimsel ve daha güvenilir olması amaçlanmıştır. Derinlemesine görüşmeler ve uygulanan anket yoluyla elde edilen verilerin analizinde betimleyici model kullanılmıştır. Betimsel analizde tabloları yorumlamanın yanı sıra görüşülen kişilerin söylediklerinden, anlatılanlardan da doğrudan alıntılar yapılarak veriler sunulmaya çalışılmıştır. Görüşme çözümlemesinde, kullanılan sözcüklere ve dile sadık kalınmıştır. Göç sürecinin, göçmenlerin kimlik tanımlarını nasıl etkilediği üzerinde çalışılmıştır.

I. 5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu araştırmanın evrenini, Mersin ilinde yaşayan Bulgaristan göçmenleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Mersin kent merkezinde göçmenlerin yoğun olarak yaşadıkları Sağlık Mahallesi ve Göçmen Mahallesi olarak bilinen ve genel olarak bu

şekilde adlandırılan Barbaros Mahallesi'nde ikamet eden bireyler oluşturmuştur. Bu mahallelerde, mahalle muhtarlarından ve Mersin Balkan Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Başkanı'ndan edindiğimiz bilgilere göre yaklaşık olarak 1500 Bulgaristan göçmeni yaşamaktadır. Bir alan araştırmasına dayanan bu çalışma, Mersin ilinde yaşayan ve 1950 yılı ve bu yıldan sonra göç eden Bulgaristan göçmenleri ile sınırlandırılmıştır. Derinlemesine görüşmeler Sağlık Mahallesi'nde yapılmıştır. Doksan iki kişi ile Sağlık Mahallesi'nde, yirmi sekiz kişi ile de Göçmen Mahallesi'nde anket yapılmıştır. Bu çalışmada, yedi kişi ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Çalışılan nüfusun homojen bir yapıya sahip olmasından dolayı derinlemesine görüşmede örneklem sayısı yeterli görülmüştür. Kartopu örneklem tekniğinin esas alındığı bu çalışmada, araştırmacıya en etkin ve verimli veriyi sağlayacak olan örneklem seçimine dikkat edilmiştir (Arslan, 2012). Bu çerçevede, Mersin Balkan Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Başkanına "Bu konuda en çok kimler bilgi sahibi olabilir? Kimle/Kimlerle görüşmemizi önerirsiniz?" sorusu yöneltilerek görüşme yapılacak kişiler belirlenmiştir. Anketleri uygulamadan önce ise araştırmanın yapılacağı mahalleler arasında uygulanacak anket sayısı bakımından dengeli bir dağılım yapılması planlanmıştır. Ancak Sağlık Mahallesi'nde olumsuz bir durum ile karşılaşılmasına rağmen Göçmen Mahallesi'nde bireylerin birçoğu görüşmek istememiştir. Sağlık Mahallesi'nde olumsuz bir durumla karşılaşmamamızın sebebi olarak ise mahallenin büyük çoğunluğunun göçmenlerden oluşmasını görebiliriz. Aynı zamanda, Sağlık Mahallesi'nde bulunan Mersin Balkan Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği bu mahallede olumsuz bir durum ile karşılaşmamızı engelleyici bir etken olmuştur. Sağlık Mahallesi Göçmen Mahallesi'ne oranla daha homojen bir yapı sergilemektedir. Bu yüzden güven ortamı oluşturulması Göçmen Mahallesi'ne oranla Sağlık Mahallesi'nde daha kolay gerçekleşmiştir. Göçmen Mahallesi'nde yeterli sayıda kişiye ulaşamayınca, Sağlık

Mahallesi'nde daha önceden görüşülen kişiler ve dernek aracılığı ile Göçmen Mahallesi'ndeki bireylere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu şekilde güven ortamı oluşturulduktan sonra Göçmen Mahallesi'nde yirmi sekiz kişiye anket uygulanmıştır.

II. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE TEORİK AÇIKLAMALAR

II. 1. Göç ve Göç Olgusuna ilişkin Açıklamalar

II.1.1. Kavramsal Olarak Göç

İnsanlık tarihi kadar eski olan göç olgusu, şüphesiz, bireylerin sadece buldukları coğrafi çevreyi değiştirmelerinden ibaret değildir. Tarih boyunca dinamik yapısını koruyan göç olgusu sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi boyutlarıyla toplum yapısını da değiştiren nüfus hareketleridir. Göç, Emgili'nin (2005: 189) de belirttiği gibi insanların içinde yaşadıkları coğrafi ve sosyo-kültürel çevreden ayrılarak başka bir coğrafi ve sosyo- kültürel çevreye dâhil olması olarak tanımlanabilmektedir.

Kolukırık (2006: 1) ise göçü; "birey, grup ve ulusların doğal, ekonomik, siyasal ve benzeri zorunluluklar nedeniyle yeni bir fiziki ve kültürel ortama yerleşmeleri" olarak tanımlamaktadır. Diğer bir ifadeyle göç; bireylerin gelecek yaşantılarının ya bir bölümünü ya da tamamını geçirmek üzere bir yerleşim biriminden diğerine yerleşmek amacıyla yapmış oldukları coğrafi nitelikli yer değiştirme ve yeni bir sosyo-kültürel çevreye girmesi sürecidir. TDK'nın (2014) Büyük Türkçe Sözlüğü'nde ise göç iktisadi, siyasi ya da sosyal sebeplerle, bir yerleşim biriminden başka bir yerleşim birimine doğru gerçekleşen nüfus hareketleri, hicret, muhaceret olarak tanımlanmaktadır.

Castles ve Miler'e göre (akt. Aşkın, 2014:17) ise göç, toplumsal varoluşun her boyutunu etkileyen ve kendi karmaşık dinamiklerini geliştiren bir süreçtir. Göç toplumsal değişimin neden olduğu kolektif bir eylemdir ve hem göç alan hem de göç veren ülkedeki bütün bir toplumu etkilemektedir (Castles ve Miller akt. Yıldız, 2009:8).

“Göçü cemiyetteki diğer yer değiştirmelerinden ayıran başlıca ölçü, göç edenin eski sosyal ve ekonomik ilişkilerini değiştirmesi ve yeni yerleşim yerinde yeni sosyal ve ekonomik ilişkileri kurmasıdır” (Ağanoğlu, 2001:25).

Göç ile beraber farklı bir sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik çevreye giren bireyin yaşamında sosyolojik olarak birçok değişim meydana gelmektedir. Dolayısıyla, mekân farklılığından ve sosyolojik çevrenin değişmesinden dolayı göç eden bireylerde kimlik, aidiyet ve kültür bağlamında değişiklikler meydana gelebilmektedir.

II.1.2. Göç Çeşitleri

Karmaşık ve çok boyutlu bir yapıya sahip olan göç olgusu, birçok farklı nedene bağlı olarak gerçekleşebilmektedir. Sadece neden olarak değil, göçün gerçekleşme şekillerine de baktığımızda farklılaştığını görmekteyiz.

Şahinbaş'ın (2007: 47) da belirttiği gibi göç, ulusal sınırlar içerisinde gerçekleşebileceği gibi, ulusal sınırların ötesine de gerçekleşebilir. Bir ülkenin sınırları içerisinde gerçekleşen göçler *iç göç* olarak adlandırılırken, ulusal sınırların ötesine taşan göçlere diğer bir deyişle ülkeler arası yapılan göçlere de *dış göç* adı verilmektedir.

Ülke sınırları içerisinde yapılan iç göçler genellikle kırdan kente doğru gerçekleşmektedir. Kırsal alanın kente oranla birçok alanda (eğitim, sağlık, ekonomik vb.) yetersiz oluşu ve kent alanının sağladığı daha fazla imkân dolayısıyla kentin çekiciliği göçe neden olmaktadır. Ülke sınırları içerisinde yapılan göçler kalıcı olabileceği gibi mevsimlik, dönemlik, iş gücü göçleri gibi belirli bir sürede yapılan göçler de olabilmektedir (Arslan, 2011).

Şahinbaş'ın (2007: 47) da dile getirdiği gibi dış göçler ise bir ülkeden başka bir ülkeye veya ülkeler grubuna yönelik olarak yapılan göçlerdir. Ülkeler arası yapılan

anlaşmalar, uluslararası sözleşmeler veya ikili anlaşmalara dayalı iş gücü, beyin göçü gibi göçler dış göç başlığı altında değerlendirilmektedir.

Gönüllü ya da zorunlu göçün tanımlarına baktığımızda ise “bireylerin daha iyi yaşam koşulları, daha iyi bir iş, eğitim şartları, evlilik, aile bağları gibi sebeplerle herhangi bir zorunluluk olmadan kendi irade ve isteğiyle olan göç hareketlerine” *gönüllü göç* denilebilmektedir (Yazgan, 2010:19).

“Çatışma veya şiddet durumunda güvenlik sebebiyle, doğal veya insan kaynaklı ortaya çıkan bir felaketten kaçmak üzere bireylerin kendi irade ve istekleri dışındaki göç hareketleri” de *zorunlu göç* kategorisine girmektedir (Toköz akt. Yazgan, 2010: 19-20). Bir başka ifadeyle zorunlu göç, “bireylerin kendi istek ve arzuları dışında, devlet ya da devlete bağlı bulunan kurum ve kuruluşlar veya muhalif gruplar tarafından uygulanan baskı, şiddet ve zorlama sonucu yaşadıkları yerleşim biriminden göçe zorlanarak göç ettirilmeleri sürecini kapsamaktadır” (Bozkurt akt. Yorulmaz, 2012: 8-9).

Pettersen (akt. Aşkın, 2014: 18-19) ise göçü *ilkel, zorlama, serbest* ve *kitlesel* göç adıyla dört temel başlık altında açıklamaktadır:

- a) **İlkel Göç:** Öncelikle şunu belirtmekte fayda vardır; burada ifade edilen ilkelik, insanlığın ilkelik dönemi diye bahsedilen dönem değildir, buradaki ilkelik bu dönem ile ilişkilendirilmemektedir. Buradaki ilkel göç tanımlaması, insanlığın doğal afetler sonucu meydana gelen çaresizliğinden dolayı yaptığı göçü anlatmaktadır. Bu göç türünde insanlar terk etmek durumunda kaldıkları yerlere benzer bir yer bulmaya çalışmaktadırlar. Bu göçün dikkat çekici özelliği olarak endüstrileşme öncesi toplumun muhafazakâr eğilimlerini görebiliriz.
- b) **Zorlama Göç:** Daha çok sosyal yapıların zorlaması ile meydana gelen göç hareketidir. Ancak Pettersen’a göre zorlayıcı olan göçü de ikiye ayırmak

mümkündür. Birincisinde göçe tabii tutulan topluluk az çok göç etme kontrolünü elinde tutarken, ikincisinde ise göç tamamen bireylerin istekleri dışında gerçekleşmektedir (Hajiagha, 2007:75).

c) **Serbest Göç:** Bu göç türünde, göç eden kişi veya kişiler göç etme kararını tamamen kendileri vermektedir.

d) **Kitlesel Göç:** Toplu olarak göç etme kararı alınarak yapılan göç hareketidir. Hajiagha'nın (2007: 76) da belirttiği gibi az sayıda bireyin serbest göç ile bir yere göç ederek ülkesindeki eski mekân ile kurduğu ilişki sonucunda yeni mekâna göç edenlerin sayısı artmaktadır. Pettersen'in sınırlı olarak değindiği bu olay, ileride üzerinde duracağımız 'ilişkiler ağı (network) teorisi'nin ayrıntılı bir şekilde açıklamaya çalıştığı durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

II.1.3. Göçe İlişkin Yaklaşımlar

II.1.3.1. Göç Kuramı Olarak İlişkiler Ağı (Network) Teorisi

İlişkiler ağı (network) teorisi, göçmenlerin eski mekân ve yeni mekân arasında kurduğu ilişkiyi ele almaktadır. Yıldız'ın (2009: 17) da belirttiği gibi bu kuram, göçün nedeninden çok, göçün sürekliliği ve kendini yeniden üretmesi ile ilgilidir. "Göçmen ilişki ağı, göç ettikleri ülke ile yeni yerleştikleri ülkelerde eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında ortak köken, soydaşlık ve dostluk bağlarından oluşan kişilerarası bağlantılardır" (Abadan-Unat akt. Aşkın, 2014:20). Göçmenlerin oluşturduğu bu ilişki ağları, yeni göçleri özendirici, hızlandırıcı ve yaygınlaştırıcı bir etkiye sahiptir. Aynı zamanda Toksöz'ün (akt. Yıldız, 2009:18) de belirttiği gibi bu ağlar sayesinde göçmenler, göç sürecinde karşılaşılabilecekleri sorunları daha kolay aşabilmektedirler. İlk göç edenler, eski mekân ve yeni mekân arasında bağlayıcı bir etkiye sahip olmaktadır.

Bu bağlayıcı yapı, yeni göçlerin oluşmasında etkili olurken, yeni göç edenler eski göçmenlerin tecrübelerinden faydalanmaktadırlar. Bir başka ifadeyle, eski göçmenlerin tecrübeleri, yeni göç edenlerin daha kolay bir göç süreci yaşamasına imkân vermektedir. Aynı zamanda, eski göçmenler yeni göçmenler için bir referans kaynağı da olabilmektedir. Bu teori, bir yandan göçmen ve göçmen olmayanlar arasında bağlantı kurarak uyumu kolaylaştırırken, bir yandan da zorlaştırıcı bir etkiye sahiptir. Aşkın'n (2014: 20) da belirttiği gibi oluşturulan bu ağlar ile göçmenler kendi aralarında formel ya da informel olarak örgütlenmektedirler. Böylece gidilen yerlerde oluşturulan 'göçmen kültürü' sayesinde göçün oluşturabileceği olumsuz etkenlerin en aza indirilmesine olanak sağlamaktadır. Oluşturulan akrabalık, hemşerilik ilişkileri bireylerin kendilerini yeni mekânda güvende hissetmelerine olumlu katkıda bulunduğu görülmektedir. Ancak bir yandan da bu örgütlenme, yeni mekân ile bütünleşme sürecini yavaşlatabilme etkisine de sahip olabilmektedir.

II.1.3.2. Sosyal Kimlik Kuramı

Sosyal Kimlik Kuramı, Henri Tajfel ve John Turner tarafından 1970'lerin ortalarında geliştirilmiştir. Bu kuram, grup üyeliğini, grup süreçlerini ve gruplar arası ilişkileri ele almaktadır. Kuram, grubu, bireyin dışında var olan bir şey olarak değil, bireyin benlik kavramının bir parçası olarak ele almaktadır. Kuramın temel varsayımlarını sıralamak ise şu şekilde mümkündür (Demirtaş, 2003:123):

- Bireyler kendilerini üyesi oldukları sosyal grubu dikkate alarak tanımlar ve değerlendirirler, kendilerini sınıflandırır. Bu sınıflandırma sonucunda, kendilerini yerleştirdikleri grup ile özdeşleşme meydana gelmektedir. Bu özdeşleşme ile birlikte "sosyal kimlik"ler oluşmaktadır.

- Sosyal çevredeki diğer gruplar, bireye kendi grubunun konumunu değerlendirmesi için bir temel oluşturmaktadır. Üyesi olunan grubun konumu, benzeri diğer gruplarla yapılan “sosyal karşılaştırma” sonucu belirlenmektedir. Bu kıyaslama, belirli davranışlara ve niteliklere yüklenen değerlerle ilişkilidir (güçlülük, ten rengi, beceriler vb.).
- İnsanlar, olumlu bir sosyal kimlik edinmek ve benlik saygılarını yükseltmek için bu sosyal karşılaştırmayı gerçekleştirirken, kendi gruplarını kayırarak algılama ve diğer grubu da küçümseme yönünde bir yanlılık göstermektedirler.

Genel olarak değerlendirildiğinde, sosyal kimlik kuramında, insanların kendilerine ilişkin olumlu değerlendirmeler yapmak, böylece, benlik saygılarını yükseltmek yönünde güdülenmiş oldukları görülmektedir. Bu kurama göre, insanlar kendilerini sınıflandırmaktadırlar. Benlik saygılarını yükseltme görevini de, bu sınıflandırma sonucunda edindikleri sosyal kimliklerine yükledikleri ileri sürülmektedir (Demirtaş, 2003:138).

Bu kuram, kişisel kimlikten çok sosyal kimlik kavramı üzerinde durmaktadır. Bireyin kişisel kimliğinin yanı sıra, farklı grup üyeliklerinden de etkilenen sosyal bir kimliğe sahip olduğu vurgusu yapılmaktadır. Akıncı'nın (Akıncı, 2014) da belirttiği gibi, diğer bir deyişle bu teori, farklı sosyal sınıfa aidiyeti ve insanların aidiyet için verdikleri olumlu veya olumsuz değerleri ifade etmektedir. Herkes için üyesi olduğu gruba ait olma duygusu genellikle olumludur. Bu duygu, Bulgaristan göçmenlerinde de, gurur ve memnuniyet verici bir his olarak karşımıza çıkmaktadır. Göçmenlerde, olumlu sosyal kimlik tanımı için dinin ve milliyetçiliğin etkisinin ön planda olduğu görülmektedir.

II.1.3.3. Nedensellik Yükleme/ Atıf Kuramı

Atıf teorisi, belli bir davranışa atfedilen anlama dayanarak insanları nasıl yargıladığımızı açıklamaya çalışmaktadır. Teorinin esası, kişilerin başkalarının davranışlarını açıklamada atıflar yapmasına dayanır. Kişiler atıflarını, davranışları açıklanan kişinin kişilik özelliklerine ya da davranışta bulunduğu sosyal ortama bağlayarak yaparlar. Teori üç temel varsayıma dayanmaktadır. Bunlar insanların hem kendi davranışlarının nedenlerini belirlemeye çalıştıkları, davranışlarının nedenlerinin belirlenmesinin rastgele değil, belli kurallar doğrultusunda yapıldığı ve belli davranışlara atfedilen sebeplerin, sonraki davranışları yönlendirdiğidir (Kaplan, 2007:50).

Topaloğlu'nun (2006: 36) da belirttiği gibi, insanlar olayların ve davranışların neden meydana gelmiş olduğunu ve diğer insanların niçin farklı şekillerde davranışta bulunduğunu anlamak istemektedirler. Nedensellik yükleme yani atfetme, bir gözlemcinin, kendisinin veya başka birinin davranış nedenleri hakkındaki anlam verme sürecinden bir sonuç çıkarmasıdır. Kısaca atıf kuramı insanların, davranışlarını veya diğer kişilerin davranışlarını nasıl açıkladığını ifade etmektedir.

Kelley (akt. Topaloğlu: 2006) de “insanların, çevrelerindeki rastlantısal yapıların bilişsel kontrolüne sahip olmak için güdülenmekte olduklarını öne sürmektedir. İnsanlar, çevrelerindeki olayların nasıl işlediğini anlamayı ve anlamlandırmayı istemektedir. Bulunan ilişkiler ödüllendirici bir görev üstlenmektedir, çünkü nedensel ilişkilerini bilmek, insanların gelecek davranışlarındaki ve gelecek hedeflerini oluşturmadaki başarı beklentilerini artırmalarını mümkün kılmaktadır”.

Bireyler kendilerini tanımlarken sıklıkla kendilerini diğerleri ile karşılaştırmaktadır ve kendini diğerlerinden farklı kılan özelliklerini dile getirmektedirler. Göçmenlerde de Türklük ve Müslümanlık tanımlarının ön planda olduğu görülmektedir.

Bununla birlikte kimlik tanımlarında sık sık, ortak geçmişe ve kültüre atıfta bulunulduğu da görülmektedir. Bulgaristan’da iken Bulgar halkı ile yani diğerleri ile etkileşim içinde olduğundan dolayı Türklük ve Müslümanlık vurgusunun ön plana çıktığı görülmektedir.

II.1.4. Göç Olgusu ve Balkanlar

Bir ülkenin nüfusunun artmasında veya eksilmesinde, doğum ve ölüm kadar önemli olan bir diğer faktör de göç olgusudur. Gür’ün (2012) de belirttiği gibi göç, devletlerin tarihini ve yapısını etkileyen önemli bir tarihi ve sosyal olgudur. “Osmanlı İmparatorluğu’nun kuruluşu ile başlayan ve devletin genişlemesi ve büyümesine yönelik politika olarak teşvik edilen göçler sonucunda, Anadolu toprakları dışındaki alanlarda önemli sayıda Türkçe konuşan topluluklar iskân edilmiştir. İmparatorluğun zayıflaması ile birlikte Türk ve Müslüman olan halkların buldukları yerlerden çıkarılması, asırlar önceki göçü tersine çevirmiştir” (Doğanay, 1996).

Osmanlı Devleti’nin tarihi mirası üzerinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti, birçok meselede olduğu gibi, göç meselesini de Osmanlı’dan devralmak zorunda kalmıştır. Karpat’a (akt. Ünal: 2009) göre 1922’ye kadar geçen yaklaşık altmış yıllık dönemde dört milyon dolayında Müslüman -Kırım Tatarları ve Çerkezler dâhil- Osmanlı topraklarına göç etmiştir. Bu süreci takip eden dönemde de 1,5 milyona yakın Müslüman’ın Türkiye’ye göç etmiştir ve bu göçmenlerin önemli bir bölümü Balkanlardan gelmiştir (Ünal, 2009:386).

Sevim’in (2001: 46) de belirttiği gibi Osmanlı Devleti Balkanları da fethedip, sınırlarını Viyana kapılarına kadar ulaştırmıştır. Türkler barışla aldıkları yerlerin halkına dokunmamışlar, savaşla aldıkları yerlerin halkını ise genellikle emniyet sebebiyle Anadolu yakasına nakletmiştir. Boşalan yerlere ise Anadolu’daki Türkmen Yörüklerini Rumeli’ye naklederek orada iskân etmelerini sağlamıştır. Osmanlı Devleti’nin fetih ve iskân politikasının amaçlarına baktığımızda ise yurt haline getirmek, Balkanlardaki Hıristiyan

nüfusla Müslüman-Türk nüfusu dengeleyerek emniyet ve asayişini sağlamak, boş arazileri değerlendirmek, insanların yaşaması için elverişli hale getirmek, üretim alanını ve miktarını arttırmak ve son olarak da İslamlaştırma ve Türkleştirme gibi amaçların olduğunu görmekteyiz.

Ancak, daha sonra geri çekilme süreci başlamış ve bu da göç problemini beraberinde getirmiştir. Ağanoğlu'nun (2001) da belirttiği gibi bu göçün ana kaynağı olan Balkan yarımadası, tarih boyunca birçok medeniyetlerin hâkim olmak istediği ve bu amaçla güç sarf ettikleri büyük bir bölgedir. Bu bağlamda Balkanlar, Avrupa ile Asya kıtaları arasında medeniyetler açısından önemli bir köprü vazifesi görmüştür.

Balkanlar coğrafî olarak, kuzeyde Tuna'nın aşağı kesimleri ve Sava Irmağı, doğuda Karadeniz, güneydoğuda Ege Denizi, güneyde Akdeniz ve batıda Adriyatik Denizi ile çevrilidir. Bugünkü ülkelerin siyasi sınırları düşünöldüğünde yüzölçümü 788.865 kilometrekaredir (Ağanoğlu, 2001:25). "Sık ormanlık, çalılık, fundalık yer" (TDK, 2015) anlamına gelen Balkan kelimesi Osmanlı literatüründe 'Rumeli' olarak adlandırılmaktadır.

Önder'e (akt. Ünal,2009) göre, Osmanlı İmparatorluğu'nun fetihleri sonucunda Balkanlar'da, Anadolu'nun hemen her tarafından gelen, çoğunluğu ise Karamanoğulları ve Aydınoğulları'nın oluşturduğu büyük bir Türk nüfusu ortaya çıkmıştır. Balkanlar'daki Türk yerleşimleri, Osmanlı Mufassal Tahrir Defterleri'ndeki kayıtlarda mevcuttur ve köy isimleri olarak bulunmaktadır. Ayrıca, 16. yüzyılda Celali İsyancıları nedeniyle Anadolu'daki bazı Türk toplulukları da Balkanlar'a göç etmiştir. Bugün, Türkiye'de 'muhacir', 'göçmen' olarak tanımlanan Balkan kökenli vatandaşlarımızın geçmişı kısaca bu şekilde açıklanabilmektedir (Ünal, 2009:387).

Bahadır'ın (akt. Ünal ve Demir: 2009) da belirttiği gibi Balkanlar'da Türk ve Türklük terimleri dar ve geniş olarak iki anlamda kullanılmaktadır. Türk kelimesi

Asya'dan Anadolu'ya gelen, oradan da bir bölümü Rumeli'ye geçen etnik Türkler'dir. Türklük ise geniş anlamda kullanılmakla birlikte, ulus adından ziyade kültürel kimliği, yaşam tarzını, hatta Müslümanlığı ve bunlara dayalı bir üst kimliği ifade etmektedir. Balkanlarda Türklük ve Müslümanlık iç içe geçmiş kavramlardır. Balkanlarda İslam dinine geçen Balkan ulusları kendilerini Türk olarak tanımlamaktadırlar.

II. 2. Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göçün Tarihsel Perspektiften İncelenmesi

Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de Viyana kapılarına kadar ulaşması ve sonrasında yapılan Viyana Kuşatması'nın başarısızlığa uğraması aynı zamanda bir dönemin de sonu olmuştur. Osmanlı Devleti'nin ilk olarak muhacir meselesi ile tanışması, 1683 Viyana Kuşatması'nın sonrasında gerçekleşmiştir. 1683-1699 yılları arasında yapılan Osmanlı- Avusturya Savaşları sırasında, serhat boylarındaki Müslümanların geri çekilmeleri ile başlayan göç süreci yüzyıllardır devam etmiştir (Ağanoğlu, 2001:31).

II. 2. 1. Prenslik Dönemi (1878- 1908)

Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de karşılaştığı en büyük yenilgi 1877-78 yıllarında meydana gelen Osmanlı- Rus harbi sonucundadır. Rumi 1293 senesinde olması sebebiyle tarihlerimize 93 harbi olarak geçen bu savaş, büyük çapta bir Müslüman kıyımına sebep olmuş ve işgal altına giren bölgelerin halkından birçok insanın da muhacir konumuna düşmesiyle neticelenmiştir (Ağanoğlu, 2001:33). Osmanlı- Rus harbi neticesinde göç etmek zorunda kalan muhacir sayısını McCarthy (akt. Ağanoğlu, 2001) 1.253.000 kişi olarak belirtmiştir.

Rusların planını Ağanoğlu (2001: 34) şu sözlerle anlatmaktadır:

93 harbinde Ruslar, Türkleri önce Rusya'ya tehcir etmek istemişler ama daha sonra bundan vazgeçerek toplu yok etme planını uygulama yolunu seçmişlerdir. Rusların sivil halkı kıyımdan geçirtme girişmelerinin ardında yatan başlıca sebep, Türkler arasında korku salarak yurtlarından kaçmaları sağlanmak istenmiştir. Bu korku kültürü ise Don-Volga Kazaklarının sivil halka yaptığı

zulüm göz önünde bulundurularak oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu şekilde halk göç ettirilecek, Rus ordusunun geçtiği yerler boşalmış olacak ve ordu güvenli bir şekilde ilerleyecektir. Ayrıca bölgenin Türklerden temizlenmesinden sonra savaşın en önemli sonucu olarak, çoğunluğu Slav halktan oluşan bir Bulgaristan'ın ortaya çıkması sağlanmak istenmiştir.

1877- 1878 Osmanlı- Rus savaşından sonra 13 Temmuz 1878'de imzalanan 'Berlin Antlaşması' ile Bulgaristan, Osmanlı Devleti'nin egemenliği altında, özerkliği bulunan ve vergi verir bir prenslik haline getirilmiştir. Bosna Hersek'in Avusturya-Macaristan tarafından işgali, Girit adasında ise ıslahat yapılması kararlaştırılmıştır (Çiftçi, 2010:87). Şimşir'in (1985: 368) de belirttiği gibi bu antlaşma ile Bulgaristan'da bulunan Türklerin hak ve özgürlüklerine saygı gösterileceği, kısacası tüm haklarının korunacağı belirtilmiştir. Bulgaristan, Berlin antlaşmasını imzalayan devletlere ve Osmanlı Devleti'ne karşı yükümlülük altına girmiştir. Anlaşmaya göre, Bulgar kamu hukuku bu yükümlülüklerle, bu ilkelere ters düşen hükümler içermeyecektir. Bulgar yasaları ve uygulamaları da Türk azınlığın haklarına ve özgürlüklerine saygılı olacak ve engel çıkarmayacağı belirtilmiştir.

Yapılan bu antlaşma ile Bulgaristan, Osmanlı Devleti'nin Tuna Vilayeti'nde kurulmuştur. Tuna Nehri ile Balkan sıradağları arasında kalan Tuna Vilayeti'nde 1876 yılında 1.120.000 Türk ve 1.130.000 Bulgar yaşamaktaydı. Osmanlı- Rus savaşından sonra başlayan bu göç hareketlerinde Haziran 1879- Eylül 1880 tarihleri arasında Varna Limanı'nda yaklaşık olarak 18.033 Türk anavatana gelmiştir. 1878- 1912 yılları arasında Bulgaristan'dan 350.000 Türk göç etmek zorunda kalmıştır. Bulgaristan'ın resmi istatistiklerine göre 1893-1912 yılları arasında Türkiye'ye 70.606 göçmen gelmiştir (Çolak, 2013:115-116).

Bulgaristan'da 1877-1886 yılları, Tuna ve Doğu Rumeli Türklerinin İmparatorluktan kopuş ve Bulgar idaresine geçiş dönemidir (Şimşir, 1985:31). Özlem'in

(2012) de belirttiği gibi 19. yüzyılın ortalarına kadar Bulgaristan topraklarında nüfus yoğunluğunu ve etkinliğini koruyan Osmanlı Devleti, bu yüzyıldan itibaren gerek devletin siyasi otoritesinin zayıflaması, gerekse Fransız İhtilalı'nın sonuçları ve milliyetçilik hareketlerinin ortaya çıkması sonucunda, Rusya destekli bağımsız bir Bulgar devletinin kurulması çabaları sonucunda zor durumda kalmıştır. 1878 tarihinde Rusya'nın da girişimlerinin etkisiyle Bulgarlara 'özerklik' verilmiştir. Bu tarih, Bulgaristan Türkleri için çoğunluk durumundan azınlık durumuna geçiş sürecinin başlangıcı olmuştur.

II. 2. 2. Krallık Dönemi (1908-1944)

1878'de Berlin Antlaşması ile özerkliğini kazanan Bulgaristan, 1885'te Doğu Rumeli Vilayeti'ni kendi topraklarına katmış, 1908'de ise bağımsızlığını ilan etmiştir. Bulgaristan'ın kaybını Aġanoġlu'nun (2001) deyimiyle Osmanlı topraklarından ayrılan diġer ÷lkelerden farklı bir biçimde deġerlendirmek gerekmektedir. Çünkü Bulgaristan'ın bağımsızlığı Balkanların artık elden çıktığının en belirgin göstergesi olmuştur. Balkanların kaybı ise Osmanlı'nın imparatorluk vasfını ortadan kaldırmıştır (Aġanoġlu, 2001:38).

Halaçoġlu (akt. Aġanoġlu, 2001) bu durumu Şu sözlerle açıklamaktadır:

Osmanlı Devleti II. Meşrutiyet sonrası seçimlerle uğraşırken, fırsattan istifade eden Avusturya 5 Ekim 1908'de Bosna- Hersek'i ilhak ettiğini açıklamıştır. Aynı gün, Girit adası da Yunanistan ile birleştiğini ilan etmiştir. Avusturya'nın Bosna- Hersek'i ilhakından önce, Avusturya ile anlaşılan Bulgaristan ise, Slav dünyasının bu ilhaka göstereceği tepkiyi önlemeye söz vermiştir. Buna karşılık Avusturya, bağımsızlığını ilan etmeye kararlı olan Bulgaristan'a askeri ve diplomatik yardımda bulunma sözü vermiştir. Bu şekilde Avusturya'nın da desteğini alan Bulgaristan, 6 Ekim 1908 günü bağımsızlığını ilan etmiştir. Zaten son yıllarda Avrupalı büyük devletler tarafından tam bağımsız bir devlet olarak görülen Bulgaristan Prensiği'nin Osmanlı Devleti ile tek bağı, verdiği vergiler olmuştur.

Şimşir'in (1985: 368-369) de belirttiği gibi 19 Nisan 1909'da Osmanlı hükümeti ve Bulgaristan arasında imzalanan bir protokol ile Bulgar bağımsızlığı

onaylanmıştır. Bu protokole ek olarak sözleşme yapılmış ve bu sözleşme ile Bulgar Krallığı, ülkesinde bulunan Türk- Müslüman azınlığa din ve mezhep özgürlüğü, hak eşitliği tanımıştır. Bulgaristan'daki camilerde halife- padişah adına hutbe okunacağı belirtilmiştir. Türk-İslam eserlerini koruyacağını belirten Bulgar hükümeti, bu eserleri korumak için bütçeye para koyacağını belirtmiştir. Yapılan bu sözleşme ile Bulgaristan'daki Türk- İslam azınlığı ve Türk- İslam eserleri Devletler Hukukunun güvencesi altına alınmıştır. Bu sözleşmede Bulgaristan müftülükleri de düzenlenmiştir. Vakıfların yönetiminden ve bir ölçüde Türk azınlığın eğitiminden sorumlu olan Bulgaristan müftüleri, din işlerinin yanı sıra azınlıkların diğer tüm işleriyle de ilgilenmişlerdir. Bulgaristan ve Türk azınlığının bir örgütü konumunda bulunan Bulgaristan müftülükleri, Türk ve Bulgar hükümetlerinin birlikte düzenlediği bir kurum niteliğinde olmuştur.

Genel olarak değerlendirdiğimizde bağımsızlığını kazanan Bulgaristan ile yapılan antlaşmalar ve sözleşmeler ile birlikte, Bulgaristan'da bulunan Türk halkının hakları güvence altına alınmıştır. Bulgaristan Türkleri, Bulgarlar gibi aynı medeni ve siyasal haklardan yararlanacaklar, okullarını, camilerini, vakıflarını koruyup yaşatacaklardı. Ancak pratikte durum, antlaşmalar ve sözleşmelerdeki gibi değil daha farklı olmuştur.

Ağanoğlu'nun (2001: 40) belirttiği gibi, Balkan Savaşı öncesindeki göçlerin önemli bir bölümü Girit Adası'ndan gerçekleşmiştir. 18 Aralık 1897'de batılı devletlerin baskılarıyla Girit'in özerk bir eyalet haline getirilmesi ve Yunan Prensi Yorgi'nin vali olarak atanmasıyla güvenliği kalmayan Müslümanlar göç etmeye başlamışlardır.

1912- 1913 Balkan savaşları sırasında Türk ve Müslümanlara karşı birçok zulüm yapılmıştır. 1912'de tarihe geçen Bulgar mezalimi de en çok anılan zulümlerden olmuştur. Bulgarların en büyük yardımcısı ve destekçileri ise Ruslar olmuştur. 93 harbi sırasında Bulgaristan'da yaşayan Müslümanların Rusya'ya

tehciri kararına varılmış ancak daha sonra bundan vazgeçilerek Panslavistlerin doğrultusunda genel bir yok etme fikrinde birleşilmiştir. Bundan sonraki yok etme siyaseti, Rus ordularının girdikleri yerde Türkleri silahsızlandırıp, Bulgarları silahlandırmaktı. Ayrıca Ruslar kendilerine katılmayan Bulgarları da cezalandırmış ve köylerini yakmışlardır (Ağanoğlu, 2001:67-68).

Anap adlı bir Macar gazetesinin 7 Şubat 1913 tarihli sayısında yayınlanan rapora göre sadece Makedonya’da 60.000 Arnavut, 40.000 Türk kılıçtan geçirilmiştir. Özellikle Balkan harbi sırasında savaş hukukuna uyulmadığı da tarihe geçen kayıtlar arasındadır. Bu sebeple Balkan savaşları döneminde de çok sayıda Türk Anadolu’ya göç etmiştir.

1912-1913 Balkan savaşları sonunda 29 Eylül 1913 tarihinde, Türkiye ile Bulgaristan arasında Barış Antlaşması ve aynı zamanda sözleşme imzalanmıştır. Balkan savaşları sonunda Bulgaristan’ın toprakları genişlemiştir. Bulgaristan’a yeni katılan toprakların büyük çoğunluğu Türk olan bölgeler olmuştur. Burada yaşayan Türkler ile ilgili açıklama getirilmiş ve bu topraklarda yaşayan Türklerin Bulgar yurttaşı olacakları, ancak isterlerse dört yıl içinde Osmanlı vatandaşlığını seçebilecekleri belirtilmiştir. Osmanlı yurttaşlığını seçen Türklerin dört yıl içinde Bulgaristan’ı terk edecekleri, taşınabilen mallarını yanlarında götürebilecekleri, geride bırakacakları taşınmaz mallarını ise üçüncü kişiler aracılığıyla işletebilecekleri de anlaşmada hükme bağlanmıştır (Şimşir, 1985:371). Kısaca, bu antlaşma da Bulgaristan’da bulunan Türk azınlığı, okulları, vakıfları, cemaat örgütleri, müftülükleri, dili, dini, gelenek ve görenekleri, tüm hak ve özgürlükleri güvence altına alan bir antlaşma niteliğindedir.

Yine Şimşir’in (1985) belirttiği gibi,

Daha sonra Birinci Dünya Savaşından yenik çıkan Bulgaristan Neuilly Antlaşmasını imzalamıştır. Bu antlaşmada da yine azınlıkların haklarının korunmasından bahsedilmiştir. Neuilly Antlaşmasında olduğu gibi Birinci Dünya Savaşı Sonunda imzalanan bütün barış antlaşmalarında, 1924’te imzalanan Lozan Antlaşmasında da azınlıkların korunmasına yönelik benzer hükümler

bulunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından 18 Ekim 1925'te Ankara ile Bulgaristan arasında 'Dostluk Antlaşması' imzalanmıştır. Bu antlaşmanın yapıldığı gün 'Türk- Bulgar Oturma (İkamet) Sözleşmesi' yapılmıştır. Bu sözleşmeye göre, Türk vatandaşları Bulgaristan'da ya da Bulgar vatandaşları Türkiye'de oturup yerleşebileceklerdir. Taraflardan birinin yurttaşları öteki ülkeye serbestçe gidip gelebilecekleridir ve o ülkede dolaşabileceklerdir. Ayrıca, bu antlaşmada gönüllü bir göç konusunda hiçbir engel çıkarılmayacağı belirtilmiştir. Bu dönemde de her yıl yaklaşık 15- 20 bin kişi Türkiye'ye göç etmiştir.

Antlaşmalar ile hakları güvence altına alınan Türkler, anavatan olarak nitelendirdikleri Türkiye'ye göç etmeye devam etmişlerdir. Pratikte antlaşmaların uygulanması beklenildiği gibi gerçekleşmezken, diğer yandan da toprakların kaybedilmesiyle azınlık konumuna düşen ve bu durum ile bulunduğu topraklarda güvensiz ve korumasız hissetmelerine neden olan Türkler, anavatan bildikleri, soydaşlarının yaşadığı ve daha güvende hissedecekleri Türkiye'ye göç etmeye başlamışlardır.

II. 2. 3. Sosyalist Dönem (1944- 1989)

1944 yılında sosyalist-marksist düşünce sisteminin Bulgaristan'da iktidara gelmesi ile yeni bir düzen kurulmaya başlanmıştır. Yeni Bulgar rejimi, ilk başta Türklere eşit ve özgürlükçü siyasalar izlerken daha sonra bu siyasalar yerini 'tek Bulgar ulusu yaratma' fikrine dönüşmüştür.

Çolak'ın (2013:118) da belirttiği gibi İkinci Dünya Savaşından sonra Balkanlar yeni bir döneme girmiştir. Bulgaristan'daki rejim değişikliği göçleri durdurmuştur. 1940 ve 1949 arası göçlerde belirgin bir durgunluk gözlenmektedir.

Bulgaristan'da 1942'de Komünist Parti Vatan Cephesi kuruluşunu ilan ederek tüm anti-faşist güçleri bir arada toplamıştır. Yeni rejimin Türk azınlıkla ilgili en önemli politikası Bulgar Sosyalist Devleti ile bütünleşmiş 'tek bir ulusun yaratılması' olmuştur. Bu yüzden en büyük azınlığı oluşturan bir milyon Türk, kasıtlı olarak asimile edilmek istenmiştir. Bu amaç doğrultusunda vergi miktarları artırılarak çoğunluğu köyde yaşayan

Bulgaristan Türklerine karşı, ağır bir ekonomik baskı politikası uygulamaya konulmuştur (Çolak, 2013:119).

Ayrıca, yeni Bulgar rejimi 1944 ve 1949 yıllarında Bulgaristan Türklerinin isteğe bağlı göçünü hemen hemen yasaklamıştır. 1925 İkamet Sözleşmesini çiğnemiş, göç kapılarını kapatmıştır. Sonra 1950 yılında birdenbire tutum değiştirmiş ve Türkiye'ye nota vererek üç ay içerisinde 250.000 Türk göçmenin Türkiye'ye kabul edilmesini istemiştir. Daha sonra 1951 yılının Kasım ayında Bulgar hükümeti yine göçü yasaklamıştır.

İkinci Dünya Savaşının sonunda Bulgaristan ile müttefik devletler arasında Barış Antlaşması imzalanmıştır. Türkiye'nin taraf olmadığı bu antlaşma ile Bulgaristan, ülkesinde yaşayan Türk azınlığının haklarının korunması konusunda uluslararası yükümlülükler altına girmiştir.

Özlem (2008: 351) ise Bulgaristan Komünist Partisinin iktidara gelmesiyle ülkede değişen durumu şöyle dile getirmektedir:

Nisan 1956'da Todor Jivkov'un Bulgaristan Komünist Partisi (BKP) üzerinde nüfuzunu güçlendirmesiyle birlikte, II. Dünya Savaşı sonrasında Bulgaristan'da yürütülmeye çalışılan etnik unsurların göz ardı edilmesi ilkesi terk edilmiş; yerine Türk-İslam karşıtı söylemler gündeme gelmiş ve Sofya yönetimi ülkedeki Türk azınlığı bu söylemlerle asimilasyon politikalarına tabi tutmak istemiştir. Bu kapsamda, Jivkov yönetiminin Bulgaristan Türkleri açısından bir dönüm noktası olduğu ileri sürülebilir. Bu faktörlerle birlikte ülkedeki Türk azınlığın genel durumunda bir değişkenlik ve gerileme söz konusu olmuştur. Örneğin, 1946'da çıkarılan bir kanunla Türk azınlık okulları ile bunlara bağlı bütün menkul ve gayrimenkul mallar devletleştirilmiştir. 1951-1952 ders yılında Türkçe okutulan derslerin oranı üçte bir indirilmiştir, aynı yıl azınlık okulu kavramı ortadan kaldırılarak Türk ve Bulgar okulları birleştirilmeye başlanmıştır. Bununla birlikte, 1959'da Türk azınlık okulları tamamen kapatılarak Türkçe, seçmeli ders olarak haftalık 1 saate indirilirken; 1974'te ise bu uygulamaya tamamen son verilmiştir.

1956 yılında Jivkov'un iktidara gelmesiyle birlikte gün ışığına çıkan asimilasyon hareketleri, Aralık 1984-Mart 1985'e kadar sistematik bir şekilde sürdürülmüş

ve bu dönemde doruk noktasına ulaşmıştır. Kısacası, Türkler geniş kapsamlı bir Bulgarlaştırma politikasına maruz bırakılmışlardır. Türk isimlerinin Bulgar isimleriyle değiştirilmesi, dini vecibelerin engellenmesi, komünizm gerekçesiyle camilerin kapılarına kilit vurulması vb uygulamalar kültürel asimilasyona; Türklerin yoğun olarak yaşadığı yerlere yatırım yapılmaması ve Türkçe konuşanlardan zorla para alınması ekonomik anlamda izole edilmişliğe; bu uygulamalara itiraz edip başkaldıranların işkenceye maruz bırakılmaları ise fiziki yaptırıma açık birer örnek teşkil etmektedir. Bulgaristan Türklerinin maruz kaldığı bu durum, komünist partinin hesapladığı sonucun aksine, azınlık grubu üyelerini dil, din ve aile bağları temelinde bir araya getirmiş ve çoğunluktan uzaklaştırmıştır. Diğer bir deyişle, izlenen asimilasyon politikaları Türk azınlığın etnik kimliğini güçlendirmiştir (Özlem, 2008:351- 352).

Yine Özlem'in (2008: 352) de belirttiği gibi bu gelişmelerin sonucunda çeşitli zaman dilimlerinde göç olgusu yeniden gündeme gelmiştir. 1968 yılında Türkiye ile Bulgaristan arasında Göç Anlaşması yapılmış ve bu anlaşma kapsamında 1969–1978 yılları arasında yaklaşık 130.000 kadar Türk'ün göç ettiği anlaşılmaktadır. Bulgaristan'daki Türk azınlığın haklarını garanti altına alan ikili antlaşmaların yanı sıra Birleşmiş Milletler Kurucu Antlaşması, Jenosit Sözleşmesi, Irk Ayrımını Bütün Şekilleri ile Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Sözleşme, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Sözleşme, İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi ve Helsinki Nihai Senedi gibi birçok antlaşma ve sözleşmeyle Türk azınlığın hakları uluslararası boyutta güvence altına alınmıştır.

Ayrıca şunu da eklemeliyiz ki 1969 ve 1978 arasındaki göç 'yakın akraba göçü' olarak adlandırılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti ile Bulgaristan Halk Cumhuriyeti arasında, yakın akrabaları 1952 yılına kadar Türkiye'ye göç etmiş olan Türk asıllı

Bulgaristan vatandaşlarının, Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç edebileceği üzerine bir anlaşma yapılmıştır. Bu süreç içerisinde yaklaşık 130.000 kişi Türkiye'ye göç etmiştir.

Bulgaristan'da 1984- 1989 yılları arasında yaşanan asimilasyon dönemi, ülkenin nüfusunu homojenleştirme çabasının bariz şekilde bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde en somut girişimlerde bulunulmuş, “soya dönüş” adı altında zorla isim değiştirme politikaları uygulamaya konulmuştur. Ekinci'nin (Mevsim ve Kutlay, 2013-a: 151) de belirttiği gibi Bulgaristan'da Türklerin nüfus artış hızının Bulgar nüfus artış hızından daha fazla olması ve bunun sonucunda Bulgaristan'ın “ikinci bir Kıbrıs'a dönüşebileceğini” hatta başkenti Varna olan ayrı bir devlet kurulacağı endişesi, Türklere uygulanan asimilasyon politikalarının temel taşlarını oluşturmaktadır. Bunun yanında, Bulgaristan ekonomisinin düşüş içine girmesi ve kontrolü muhafaza etmek amacıyla milliyetçilik söyleminin kullanıldığını görmekteyiz. 1984'e gelindiğinde ise Çingene ve Pomaklara uygulanan asimilasyon politikasının bir muhalefet ile karşılaşılmadan gerçekleştirilmesi Bulgaristan iktidarına güç vermiş, bu politikaların Türklere de sorunsuz bir şekilde uygulanabileceği düşünülmüştür.

Tek ulus yaratma fikriyle yola çıkan dönemin Bulgaristan iktidarı, asimilasyon politikalarını meşru kılmak için zorla isim değiştirmeye “soya dönüş” , “yeniden doğuş” adlarını vermiş, bu politikaları sonucunda oluşan büyük göç hareketlerine ise “büyük gezi” ismini vermiştir. Söylemlerle soya dönüş olarak bahsedilen ise, Bulgaristan'da yaşayan Müslüman Türklerin aslında Bulgar olduğunu, Osmanlı'nın onları Türkleştirdiği ve İslamlaştırdığını savunan görüştür. “Soya dönüş” projesi ile birlikte “asıl kimliklerine” geri döndürüleceklerini iddia etmişlerdir.

Bulgaristan'da komünist rejim iktidara geldikten sonra meydana gelen Türk göçleri 1950-51, 1969-78 ve 1989 olmak üzere üç dalgada gerçekleşmiştir (Mevsim ve Kutlay, 2013-a:105).

Çolak'ın (2013: 119-120) da belirttiği gibi 1950-51 yıllarındaki göçlerin altında yatan nedenlere baktığımızda, 1942 yılında iktidara gelen Bulgar Sosyalist Devleti tarafından azınlıklar üzerinde uygulanmaya çalışılan politikalarını görmekteyiz. İktidarın azınlıklar ile ilgili en önemli politikası Bulgar Sosyalist Devleti ile bütünleşmiş, 'tek bir ulusun oluşturulması' fikri olmuştur. Bunun yolu ise Bulgaristan'da yaşayan yaklaşık bir milyon Türkü kasıtlı olarak asimile etmekten geçiyordu. Ayrıca şunu da belirtmeliyiz ki sadece Türklere karşı değil, diğer azınlıklara karşı da asimilasyon uygulanmaya çalışılmıştır. Bu politika pratiğe dökülmeye başladığında ilk olarak ekonomik yaptırımlar uygulanmış, vergi miktarları artırılmaya ve ürünlerinin büyük bölümünün devlete verilmesi için baskılar yapılmaya başlanmıştır. Bu duruma tepkiler sadece Türklere gelmemiş, Bulgar kişiler de tepki göstermiştir. Baskılar tüm halka uygulanmış, karşı çıkılması halinde tutuklanma ve işkenceye maruz kalmışlardır.

1946 yılına gelindiğinde Türk okullarının devletleştirilmesi, 1949'dan sonra da tarlaların ellerinden alınıp kooperatifleştirilmesi, Türk halkında endişe ve korkuyu artıran en önemli etkenler olmuştur. Bu yıllarda Türkiye'ye göç etmek için çok sayıda başvuru olmuştur. Ancak 1947 yılında Türkiye konuyla ilgili bir kararname almış ve Bulgaristan'dan toplu göçmen alma işini daha uygun bir zamana ertelemiştir. Buna karşılık serbest göçmen² vizesiyle gelenler mülteci kabul edilecek ve Türk vatandaşlığına alınacaktır. 1950 yılına gelindiğinde ise Bulgaristan'da kendi iç bünyesinde eritemediği

---

² Göç edilen ülkenin hükümeti tarafından yardım alamayan göçmenlerdir. Buradaki serbest göçmenler ise Türk hükümeti tarafından barınma, beslenme vb. yardımı alamayacak Türk göçmenlerdir.

Türk azınlığında kurtulmak amacıyla göç yolunu açmıştır. Bu karar da Sovyet Rusya'nın da etkisi olmuştur. 1947'de Truman doktrini ile ABD'nin Marshall yardım planı içerisine Türkiye'yi de dâhil etmesi Rusya'yı da harekete geçirmiştir. Rusya, Bulgaristan üzerinden Türkiye'ye baskı yapmak istemiştir. Böylelikle Bulgaristan'da komünist rejimin ilk büyük göç hareketi başlamış olmaktadır (Çolak, 2013: 119-120).

1968-78 arasında yapılan göçlere baktığımızda ise bu göçler daha çok 'akraba göçü' olarak adlandırılmaktadır. Bu göçler ise, 1950-51 yıllarında göç eden parçalanmış aileleri birleştirmek amacıyla yapılan anlaşma sonucunda ortaya çıkan göç hareketleri olmuştur. "Bu Göç Antlaşması ve sürecinden beklenti ise olabildiğince fazla Türkü göç ettirmek, kalanları da bir an önce Bulgarlaştırarak asimile etmektir"(Mevsim ve Kutlay, 2013-a: 109).

BKPMK'nın³ Propaganda ve Tahrik Bildirimi'nin 1980 yılında Türklere ilişkin raporunda da kendi iç politikalarını eleştirmiş ve Türk sorununun esasen asimilasyona dayalı, hatalı Bulgar politikalarından kaynaklandığı vurgulanan bir rapor olmuştur:

Amacımız onların [Türklerin] Türklük aidiyetini, yani kendilerini Türk hissetme duygularını zayıflatıp, isimlerini değiştirip, onlarda Bulgar olduklarına dair hislerini artırmak. Bu aşamada böyle bir uygulamanın pek gerçekçi olmadığını düşünüyoruz. Nedenleri şunlardır:...- Bu bir asimilasyon girişimi olarak kabul edilecek. Makedonlar, Çingeneler ve Pomaklardan sonra sıra bize geldi düşüncelerine sevk edecek bu insanları. Bu da onların bizden uzaklaşmasına neden olacak... -Bizi diğer sosyalist parti ve ülkeler, bilhassa KPSS [SSBC'nin Komünist Partisi] doğru anlamayacak (onlarda zaten bizim etnik gruplara karşı yürüttüğümüz siyasete karşı bir ön yargı var, bizi milliyetçilikle suçlayacaklar.) –Bazıları Türk problemini kapsamlı bir göç ile çözeceğimizi düşünüyorlar. Biz bunun doğru olmadığını düşünüyoruz. Çünkü: 1- Türkiye bu kadar çok insanı almayacak... 3- Kapsamlı göç bizim ekonomimizi sarsacak. Kırcalı sancağında tütüncülük ne olacak? Gördüğünüz gibi Türkler hep zor sektörlerde çalışıyorlar. Bulgarlar bu sektörlerde çalışmaktan

---

³ Bulgaristan Komünist Partisi Merkez Komitesi

kaçınıyorlar... Onun için biz bu insanları eğiterek, komünist partisinin etrafında toplayarak Bulgar halkının bir parçası olduklarını aşılmalıyız. Bütün bu işlemleri yavaş yavaş ve nihai sonucun ne olabileceğini söylemeden yapmalıyız (Ersoy McMeekin, Mevsim ve Kutlay, 2013-a: 109-110)

Aralık 1984'e gelindiğinde, Bulgaristan'daki komünist yönetim Türk azınlığı asimilasyona yönelik en somut girişimlerde bulunmuş ve ülkedeki Türklerin isimleri zorla değiştirilmeye çalışılmıştır. Bunun yanında; camilere gitmek yasaklanmış, Türkçe eğitim kaldırılmış, geleneksel Türk kıyafetlerini giymek yasaklanmış, İslam inanışına göre cenaze definleri, sünnet yasaklanmıştır. Türkçe konuşmak, Türkçe yayın bulundurmak (kitap, dergi vb.) yasaklanmış ve isimler zorla değiştirilmiştir. Tüm bunların yanında Türk mezarlarındaki Türkçe isimler bile değiştirilip, mezarlara dahi Bulgarca isim verilmiştir. Özlem'in (2008: 352-353) de belirttiği gibi bu durum, Türkler arasında tepkileri artırırken; örgütlenme sürecinin de önünü açmıştır. Zorla isim değiştirme Bulgaristan'da yaşayan Türklerin dayanabilecekleri son nokta olmuş; zorla isim değiştirme projelerini protesto etmek amacıyla geniş katılımlı yürüyüşler düzenlenmiştir. Bununla birlikte, yapılan gösterilerde sivil halka, Bulgar güvenlik güçlerince ateşle karşılık verilmesi sonucu çok sayıda insan hayatını kaybetmiştir. Diğer taraftan, ülkedeki Türk aydınlar hapisanelere mahkûm edilmiş ve türlü işkencelere maruz bırakılmışlardır. 1989'un başlarından itibaren protestoların sesi yükselişe geçerken; Kuzeydoğu Bulgaristan'da açlık grevleri düzenlenmiş ve bu kıvılcım Rodop bölgesine de sıçramıştır. Göstericilerin demokratik yollardan dini ve kültürel haklarının iadesini talepleri, Türkiye'den ve uluslararası kamuoyundan gelen baskılarla birleşince, Sofya yönetimince geri adım atılmıştır.

29 Mayıs 1989'da Todor Jivkov medya aracılığıyla, ülkedeki "Bulgar Müslümanlarının" istedikleri takdirde, Türkiye'ye gidebileceklerini bildirmiş ve Türkiye'nin de bu doğrultuda sınırları açması talebinde bulunmuştur. 1989 yazında 310.000 Bulgaristan Türk'ü Türkiye'ye göç etmiştir. Yaşanan bu göç, II. Dünya Savaşı

sonrası Avrupa’da gerçekleşen en büyük kitlesel göç hareketi olma özelliğini taşımaktadır (Özlem, 2008: 352-353).

Türklerin Bulgaristan’dan göç etmeye başlaması ile Bulgaristan’da siyasi hava da değişmeye başlamıştır. Bulgarların oluşturduğu hükümet karşıtı sivil ve siyasi örgütlenmeler daha fazla özgürlük talebinde bulunarak, totaliter rejimi eleştirmeye başlamışlardır. Baskılara ve eleştirilere daha fazla dayanamayan Jivkov Hükümeti de 10 Kasım 1989’da iktidardan indirilmiştir (Mevsim ve Kutlay, 2013-a:124).

II. 2. 4. Demokrasi Dönemi (1989- ...)

Devlet başkanlığından indirilen Todor Jivkov yerine, eski dışişleri bakanı Petar Mladenov geçmiştir. Mladenov yönetimi öncelikli olarak asimilasyon politikalarını protesto gösterilerine önderlik ettiği gerekçesiyle hapse atılan Türk entelektüellerin serbest bırakılmasına yönelik hukuksal düzenlemelere girişmiştir. Bu çerçevede, başta Ahmet Doğan olmak üzere, Türk aydınlarla görüşme yapılmış ve Türk azınlığın durumunun iyileştirilmesine yönelik gerçekleştirilmesi düşünülen reformlar masaya yatırılmıştır. 29 Aralık tarihinde ise Mladenov yönetimi, eski hükümet tarafından zor kullanılarak değiştirilen isimlerin yerine Türkçe adların alınabileceğini, günlük hayatta dinsel yükümlülüklerin yerine getirilebileceğini ve Türkçe konuşmanın yasaklanmayacağını açıklamıştır (Özlem, 2008:353-354).

Bulgaristan’da azınlık statüsünde bulunan Türklerin hakları birçok defa uluslararası antlaşmalar ile garanti altına alınmış olmasına rağmen totaliter rejimlerin asimilasyon politikalarından kurtulamamışlardır. Bu da Bulgaristan’da yaşayan Türklerin Türkiye’ye göç etmesinde büyük etken teşkil etmektedir.

Özlem’in (2008: 353-354) de belirttiği gibi Bulgaristan Türklerinin haklarını savunmak için baskı döneminden hemen sonra kurulan Hak ve Özgürlükler Hareketi, 1989

sonrası dönemde Bulgaristan iç siyasetinde önemli bir yer edinmiştir. Bu siyasal oluşum ayrılıkçı taleplerde bulunmazken, parti kademelerinde görev yapan Bulgar siyasetçiler sayesinde bütünleştirici bir imaj yaratmaktadır. Ahmet Doğan'ın önderliğinde kurulan Hak ve Özgürlükler Hareketi 2014 seçimlerinde 38 milletvekilini Bulgaristan parlamentosuna yerleştirmiştir. Yine Türkleri temsil etmek üzere kurulan Hürriyet ve Şeref Halk Partisi'nin de 3 milletvekilliği kazanması, 5 Ekim seçimlerinin Bulgaristan'da bulunan Türkleri sevindirici nitelikte olmuştur.

II. 3. Kimlik ve Aidiyet

II. 3. 1. Kavramsal Olarak “Kimlik” ve Kimlik Olgusu

Kimlik konusu, sosyal bilimlerde en karmaşık ve tartışmalı konulardan birisidir. Kimlik olgusunun çok boyutlu olmasından dolayı her boyutuyla farklı bir disiplinin ilgilenmesini gerektirir. Bunlar arasında antropolojiden sosyolojiye, psikolojiden tarihe kadar pek çoğunu saymak mümkündür.

Türkçe'de 'kim' kökünden türetilmiş olan 'kimlik' sözcüğünün İngilizce karşılığı 'identity' ve Fransızca karşılığı 'identité'dir. Bu sözcükler ise Latince bir kelime olan, aynılığı ve sürekliliği ifade eden 'idem' kökünden gelmektedir (The Pocket Oxford Latin Dictionary akt. Yıldız, 2009:36).

Giddens'a (2013: 1065) göre kimlik, bir kişinin veya grubun niteliğini belirleyen, insanların kim olduklarını ve neyin onlar için anlamlı olduğuna ilişkin benimsedikleri anlayışlarla ilişkilidir. Daha açık bir ifadeyle kimlik; TDK'nın (2015) Güncel Türkçe Sözlüğü'nde belirtildiği gibi “toplumsal bir varlık olarak insana özgü olan belirti, nitelik ve özelliklerle, birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartların bütünü” olarak tanımlanmaktadır.

Newman'ın (2013: 75) da belirttiği gibi; kendimize dair öz benlik, cinsiyet, ırk, etnik ve dini algılarımız gibi bizim en önemli ve en temel kişisel özelliklerimizin bütünü oluşturarak kimlik, Güvenç'in (1995: 97) de deyimiyle; 'Kimsiniz, kimlersiniz?' sorusuna verilen yanıtıdır.

“Kimlik hem bireyin kendisi ile diğeri arasında bir farklılaşma içerir, hem de kendisiyle diğeri arasındaki özdeşleşmelerden hareketle inşa edilir” (Bilgin, 2007:95). Öte yandan kimi zaman “kimliğimizin, içinde bulunduğumuz ve daha sonra içselleştirdiğimiz toplumsallaşma süreciyle şekillenmiş olan, toplumsal rollere atfedilen beklentilerle oluştuğu varsayılmıştır. Başka bir varsayıma göre ise, biz kimliklerimizi daha etkin biçimde, toplumsallaşma sürecinde veya oynadığımız çeşitli rollerde bize sunulan malzemelerle kurduğumuz görüşü savunulmuştur” (Marshall, 1999:408).

Aydın'ın (akt. Yıldız, 2007) da belirttiği gibi kimliğin iki temel birleşeni vardır. Bunlardan ilki tanımlama ve tanıma, ikincisi ise aidiyettir. Kendini tanımlama ve toplum içinde belli bir sıfatla, toplumsal olarak tanınma hem insana özgüdür, hem de insani bir ihtiyaçtır.

Bir başka açıdan “kimlik, sahip olduğu içeriğin sağlamlığına, güçlülüğüne ve belirginliğine göre kişilerin toplum içinde bireysel olarak veya farklı toplumlarla olan ilişkilerinde yönlendirici veya kısıtlayıcı bir içerik kazanabilmektedir. Bu boyutu ile kimlik, toplumsal entegrasyon süreçlerinde dominant bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır” (Yıldız, 2007:16). Bu kavram, kişilerin yeni mekâna uyum sürecinde temel noktayı oluşturmaktadır. Kimlik, yeni mekâna uyumu bazen kolaylaştırırken bazen de zorlaştırabilmektedir.

Bilgin'in (2007: 26) de belirttiği gibi kimlik ihtiyacı, bazı boyutlarıyla diğeri insanlara benzemeyi, bazı boyutlarıyla ise onlardan farklılaşmayı gerektirmektedir.

Dolayısıyla kimlik kavramı, benzerlik ile farklılık kutupları arasında diyalektik bir tarzda kendini göstermektedir. Her ne kadar kimlik genellikle farklılık arayışını çağırırsa da, benzerlik arayışı kimliğin temelini oluşturmaktadır.

Hortaçsu'nun (2007: 11) da ifade ettiği gibi kimliği ilk olarak bireysel düzeyde ele aldığımızda “benlik” kavramı ön plana çıkmaktadır. Benlik kişiyi, kişisel özellikleri ile tanımlamaktadır ve diğer kişilerden ayırt eden ve kişilerarası farklılıkları vurgulayan bir kavramdır. Kimlik kavramı ise kişiyi toplum içinde belli konum veya konumlara yerleştirmektedir.

Mead (akt. Coser 2008:296), toplumdaki ayrı bir benliğin, benlik bilincinin ve iletişimin olmayacağını belirtmektedir. Benlik kavramı, insanı öteki bireylerden ayıran değer, tutum, davranış ve öteki özellikleri kapsamaktadır. Benlik hem edilgen bir nesne hem de davranışlara yön veren aktif bir kaynak olarak görülmektedir (Mead akt. Newman, 2013:64).

Park'a (akt. Coser, 2008:322) göre ise “benlik, bireyin kendi rolünü nasıl kavradığı ve tanımladığı üzerinden kurulmaktadır. Bu rol sırası gelince, toplum içindeki ötekilerin, rollerin temellendiği statüye göre atfettikleri tanınma üzerine kurulmakta ve şekillenmektedir”.

Kimlik türlerinden biri olarak görülen sosyal kimliğe bakıldığında ise, kimliğin kişiler arası düzeydeki ifadesi olarak görülebilmektedir. “Sosyal kimlik, benliğimizin, belirli bir sosyal gruba ait olduğumuz hakkındaki bilgi veya bilincimize dayanan kısmıdır” (Tajfel akt. Bilgin, 2007:13). Bu bilinç veya bilgiler, bir gruba aidiyeti belirleyen, bireylerin kendilerini bir grubun üyesi olarak kategorilendirmesiyle ilişkilidir.

“Goffman (akt. Bilgin, 2007), sosyal kimliği kişiler arası etkileşimde bir kişinin sosyal kategorisini öne çıkararak ve bir sosyal statüye bağlı davranışlar göstererek

sunduğu görüntü/ imaj olarak kavramsallaştırmaktadır”. Bu yüzden sosyal kimlik Bilgin’in (2007: 13) de ifade ettiği gibi, insanlar arası etkileşim içinde sergilenen bir rol olarak da görülebilmektedir.

Kolektif kimlik ise, sosyal kimliğin topluluklar düzeyindeki ifadesi olarak nitelendirilebilir. Bu kimliği, kültürel topluluklar tarafından taşınan kimlik olarak da görebiliriz. Kolektif kimliğin çeşitleri olarak ise etnik, dinsel, ulusal kimlikleri gösterebiliriz. Kolektif kimlikte genellikle bir farklılaşma eğilimi söz konusudur. Kolektif kimlikler, belirli bir durumu değil, bir süreci yansıtmaktadır. Bir topluluğun kimliği, diğer topluluklarla ilişki içerisinde ve zamanla değişebilmektedir (Bilgin, 2007: 13-14).

Bir bakıma “kolektif kimlik, belirli bir insan grubunun, bir topluluğun diğerlerinden farklı olarak kendine özgü niteliklere sahip olduğu ve bir tekillik taşıdığı yönündeki bilinci ve aidiyet duygusunu belirtmektedir” (Bilgin, 2007: 165-166).

Aydın’ın (akt. Yorulmaz, 2012) da belirttiği gibi, insan doğal ve toplumsal çevresiyle ilişkisini kültür yoluyla kurmaktadır ve içinde biçimlendiği kültür ile iç içe olan ve bu kültürün şekillendirdiği bir kimlik taşımaktadır. Kimlik bu bakımdan kültürden ayrı düşünülememektedir.

Bu yönüyle “toplumsal bir düzenin olmasının yanında, ait olunan bu kültürel kalıplar, bireyin nasıl davranacağı ve nasıl bir kimlik yapısına sahip olduğu hakkında da bilgi vermektedir. Dolayısıyla, kimlik ne yaptığımızdan çok nereye ait olduğumuzla ilgilidir ve bu genel bir kuraldır” (Sennett akt. Aşkın, 2014:24).

Aşkın’ın (2014: 25) da belirttiği gibi toplum ile etkileşime girerek çeşitli kültür kalıpları edinen bireyler, kazandıkları bu aidiyetleri ile kendi dünyalarına anlam vermektedirler. “Ben kimim?” sorusu ile başlayan kimliğin inşası kişinin içinde bulunduğu insan kümesine uyum sağlamasıyla beraber bir ömür boyu devam etmektedir.

Larrain (1995: 212) de kişisel kimlikleri oluştururken bireylerin çoğunun dil, din, ırk, sınıf, etnik köken, cinsiyet, milliyet gibi kavramları ön plana çıkararak belirli grup bağlarını ve özelliklerini paylaştığını belirtir. Bu özellikler onlara özneyi ve öznenin kimlik anlayışını nitelemekte yardımcı olmuş ve bunun sonucunda kültürel kimlik fikri ortaya çıkmıştır. Modern dönemde ise öznelere oluşumuna en önemli etkiyi yapan şey ise ulusal kimlik kavramı olmuştur.

Ulusal veya milli kimlik ise “milli” karakterin meydana getirdiği kimlik tipidir. Diğer toplumlardan farklılığı ortaya koyar ve milli kimlik ile kültürel kimlik iç içe geçmiş gibi görünse de kültürel kimlik daha dar kapsamlı olup, milli kimlik daha geniş kapsamlıdır (Güvenç, 1995).

Milli kimlik, bir millete aidiyeti anlatır. Kişiyi diğer milletlerden ayıran, aynı zamanda bir millete ait kılan kültürel özelliklerdir. Kişiyi ve topluma özgü oluşu anlatmaktadır.

Yıldız (2007: 14) göre ise ulusal kimlik; “zamanda ve mekânda varlığı zihinlerde şekillenen kurgusal bir toplumsallığa (‘ulus’a) dayanarak inşa edilmiş bir tutunum kaynağıdır”.

Güvenç’in (1995: 98) belirttiği gibi milli kimliği; vatan, toplum, kültür, din ve dil gibi varlık simgelerinin birliği ya da ortaklığı olarak yorumlamak mümkündür.

En genel tanımıyla kimlik, “devlet, millet, toplum ya da kültür varlığı açısından, topluluğu oluşturan bireylerin, ortak varlıkla özdeşleşmeleri, ortak kültür ve simgelerde birleşmeleri, ortak tasa ve kıvançları paylaşmaları olgusudur” (Güvenç, 1995:97).

White’in (akt. Yazgan, 2010) da belirttiği gibi sosyal kimliğin karmaşık doğasını ve göçmenlerin sosyal kimliğini çözümlemenin yolu, etnik kökenli grupların

gündelik hayatlarını nasıl yaşadığının çözümlenmesi ile mümkündür. Grup aidiyeti yerelliğe, etnisiteye, dile ve kültüre göre inşa edilmektedir. Tüm bunlar da aile bağlarını, din, köken, onur, benzer düşünme biçimini şekillendirmektedir.

II. 3. 2. Kimliğin İnşası ve Seçimi

Kimlik inşası, insan daha doğmadan başlayan bir süreçtir. Kimlik değerleri, insan daha doğmadan ailesi ve yaşayacağı toplum tarafından yüklenmeye başlamaktadır. İnsan doğduktan sonra, sosyalleşme süreci ile birlikte, ne olduğunu ve ne olmadığını, kimliğinin sınırlarını ve katmanlarını öğrenmekte ve şekillendirmektedir (Yıldız, 2009:36). Sosyalleşme, “bireylerin, mensubu oldukları kültürün kurallarına ve beklentilerine uygun davranmayı öğrenmesi sürecidir” (Newman, 2013:75). Bilton vd. (Bilton vd. 2008:56) göre ise *sosyalleşme*; bireylerin toplumun yaygın norm ve değerlerine uyum sağlamayı öğrendikleri süreç olarak tanımlanmaktadır. Çevresi ile etkileşime giren birey, bu sürecin sonunda sosyal bir kimlik inşa etmektedir.

Hortaçsu'nun (2007: 52-53) da belirttiği gibi toplumsal kimlik hem geçmişten çağrışımlar içererek tarihten etkilenmekte hem de ileriye dönük amaçlar ve ideolojiler doğrultusunda inşa edilmektedir. Bu inşa süreci içinde farklı gruplar farklı tarihsel olayları ve kişileri vurgulayabilmekte veya aynı olay ve kişiler farklı değerlendirilebilmektedir. Kıyaslama ortamından da etkilenen kimlik inşası, ülkenin geçmişiyle veya başka ülkeler ile kıyaslanabilmektedir. Ülkenin şimdiki durumu şanlı (veya utanılacak) geçmişiyle kıyasladığında ülke göreceli olarak olumlu veya olumsuz görülecek, kimliğin hangi ögesine önem verileceği ise kıyaslanılan ülke özelliklerine göre belirlenecektir.

Antropolojik perspektiften kimliğin inşasına baktığımızda ise, kendilerine veya diğerlerine karşı tutumlarda, etnosantrik bir bakışın yani kendi topluluğunu merkeze alan bir perspektifin hâkim olduğu görülmektedir.

Levi-Strauss (akt. Bilgin, 2007) kolektif kimliklerin, fark ve karşıtlık tarzında gözleendiğine, herkesin kendini, diğerlerinden farklı özgül bir bireysellik olarak sunduğuna işaret eder. O'na göre insan grupları arasında mesafe nedeniyle farklılıklar vardır; ama bunun kadar önemli bir başka farklılık kaynağı, karşı olma, ayırt edilme, kendisi olma arzudur. Kùltürlerin ve kimliklerin çeşitliliği doğal bir olgu değildir; etnosantrizm hem ilkel hem de modern toplumlarda gözlenen çok yaygın bir tutumdur; sağlam psikolojik temelleri vardır. Her yerde ve her çağda, her kùltür insanlığın özünü kendisinin canlandırdığını iddia etmiş ve diğer halkları aşağılamıştır; bazı ilkel⁴ kabileler, 'insanlar' anlamına gelen bir isim taşımakta ve 'insanlık, kabilenin, lengüistik grubun ve bazen bir köyün sınırlarında sona ermektedir' (akt. Bilgin, 2007:37).

Kimliğe modernlik perspektifinden baktığımızda ise kimliği modernlikle ilişkilendiren yazarlardan Kaufmann (akt. Bilgin, 2007) ise geleneksel topluluğa entegre olan bireyin bugünkü anlamda kimlik sorunu yaşamadığını belirtmiştir. Buna ek olarak, kimliklerin yükselişini, toplumun bireyselleşmesi sonucunda topluluğun çözülmesinden kaynaklandığını ifade etmiştir. Modernliğe ve bireyselleşmeye bağlanan kimlik olgusu, 19. yüzyılda yavaş yavaş yayılmıştır. Ancak 20. yüzyılın ilk yarısında kimlik sorunu görülmemektedir. Henüz bir kimlik devriminin olmadığı bu dönem, ilk modernlik dönemi olarak da nitelendirilebilmektedir.

1960'lardan sonra merkez haline gelen birey, kendi yaşamlarına anlam verme işini de üstlenmişlerdir. Bu anlayış da ikinci modernitenin temelini oluşturmaktadır.

Özetle, "birinci modernitenin temelini özgürleşme süreci oluştururken, ikinci modernitenin temeli ise farklılaşma süreci oluşturmaktadır. Bu süreçle birlikte, kaygan ve çok kimlikli bir birey ortaya çıkmaktadır. Burada sosyal bağ, miras alınan ve tartışılmaz bir bağ değil, seçilen bir bağdır, her an yeniden gözden geçirilebilir, sorgulanabilir bir bağdır" (Bilgin, 2007: 52-53).

---

⁴ 'İlkel' kavramı tartışmalı bir anlam içermektedir. Burada yazarın kelimelerine sadık kalınarak, bu kavram yazarın belirttiği şekilde kullanılmıştır.

Görüldüğü gibi kimlik inşasında, antropolojik perspektifte topluluk ve kültür vurgusu öne çıkarken, modernlik perspektifinde liberal birey vurgusu ön plana çıkmaktadır.

Kişi, günümüz devletleri de dâhil olmak üzere, anne babası öyle olduğu ya da orada doğduğu için bir devletin yurttaşı olmaktadır. Kişi doğuştan bir toplumun üyesi olarak var olmakta, içinde doğduğu toplumun ve yurttaşı olduğu devletin kuşaklar arası aidiyet kurallarının taşıyıcısı haline gelmektedir. Devlet, yasalarıyla kimin o ülkeye ait olup olmayacağını belirleyen kurallar koymakta, belirlediği aidiyet kurallarına uymadığı takdirde kişiyi yurttaşlıktan çıkarabilmektedir (Çiftçi, 2010:34).

Stevens'e (akt. Çiftçi, 2010) göre "anne ve baba soyundan gelmiş olmaya göre bazı farklılıklara ve dile hâkim olma şartlarına rağmen, kalıp oldukça açıktır. Yurttaşlık önce soy çizgisine ilişkin fikirlere ve sonra evlilik, ülke toprağı ve muhtemelen dil konusundaki uyulaşımına dayanır".

Genel bir değerlendirme yaptığımızda ise, kimlik inşasında gruplar bir yandan belirli özelliklere sahip bireyler ile kendi kimliklerini inşa ederken, bir yandan da kendilerine benzemeyen bireylerin diğer bir deyişle karşıt grupların kimliklerini inşa etmektedirler.

Şunu da belirtmeliyiz ki; kimlik tartışmalarında, akla en çok gelen ve referansta bulunulan kavramlardan birisi de kültür kavramıdır. Bireylerin kimlik inşa süreçleri temel olarak kültür anlayışları ile ilişkilidir.

II.3.3. Kimlik, Aidiyet ve Göç İlişkisi

Kişilerin aidiyet duygusu, aile ortamından başlayarak toplumsallaşma süreci ile birlikte gelişmektedir. Bir topluma aidiyet geliştirme, dil, kültür, gelenek-görenek ve o toplumun geçmişine ortak olarak, o toplum ile özdeşleşerek gerçekleşmektedir.

Güngör'ün de (akt. Aşkın, 2014:29) belirttiği gibi "aidiyet duygusu genel anlamda kişinin bir gruba, bir kuruma, bir ülkeye ait olduğuna dair taşıdığı bilinçtir. Bu

bilinç, beraberinde bir mutluluk ve güven duygusunu da karşımıza getirmektedir”. Bu sebeple toplumdaki ayrı bir birey düşünemeyiz. Birey toplum içinde kendine bir anlam verebilmekte ve bir kimlik bulabilmektedir.

Göç ile beraber bireyin aidiyet ve kimlik duygusunda karmaşa ve değişimler yaşanabilmektedir. Eski mekânda ya da yeni mekânda birey kimlik ve aidiyet bağlamında çelişkiye düşebilmektedir. Bazen bulunulan mekâna aitlik sağlanamazken ve bu durum göçe sebep olurken, bazen de farklı sebeplerle göç edildikten sonra yeni mekâna alışamama, güven ve aitlik konusunda sorunlar yaşanabilmektedir. Balkanlar’dan göç edenler için durum daha da farklı bir hal almaktadır. Yüzyıllardır yaşadıkları topraklarda azınlık durumuna düşmüşler ve eritme politikası uygulanarak asimilasyona maruz kalmışlardır. Giddens *asimilasyonu*, “bir azınlık grubunun, baskın kültürün değer ve normlarını benimsemek koşuluyla nüfusun çoğunluğu tarafından kabullenilmesi” şeklinde tanımlamaktadır. Başka bir ifadeyle Güvenç’in (akt. Yorulmaz, 2012) de belirttiği gibi asimilasyon: “Bir kültürel sistemin başka bir kültürel sistemi giderek kendine benzetmesi, kültürel egemenliği altına almasıdır”. Bir yandan yüzyıllardır yaşadıkları toprağa aitlik yaşanırken, diğer yandan ise kendilerini tanımladıkları kimlik başka bir toprakta/mekânda vücut bulmaktadır. Hal böyle olunca, bireylerde kendilerini tanımladıkları ve ait oldukları kimlik olgusu ön plana çıkmış ve Türkiye’ye göçler başlamıştır. Ancak şunu da belirtmeliyiz ki, çalışmamıza katılan göçmenlerin birçoğu çifte vatandaştır. Bulgaristan devletine karşı bir aitlik hissedilmese de, doğup büyüdüğü yerden kopmamış/kopamamış olduklarını görmekteyiz. Bulgaristan’dan göç eden göçmenler özelinde ele aldığımız bu çalışmada göçmenler, Türkiye’ye geldiklerinde yerleşmek için akrabalarının ya da göçmenlerin buldukları mekânları tercih etmişlerdir. Bu durum, bir yandan çevreye uyumu kolaylaştırırken, bir yandan da uyum güçlükleri yaşamalarına neden olmuştur.

Doğup büyüdükları mekânı terk etmenin verdiği güçlük ile, göç etme sebebi ne olursa olsun ve ne şekilde karşılanırsa karşılanırsın göçmenler farklı düzeylerde uyum sorunu yaşamışlardır (Sequin akt. Gün akt. Ünal, 2008:122). Göç ettikten sonra aynı mekânda kümeleşme, bir ‘göçmenlik’ kimliğinin doğmasına neden olmuştur. Türkiye’ye gelindiği yıllarda daha belirgin olan bu kimlik, alışma, güven ve uyum süreci tamamlandıktan sonra günümüzde, ilk yıllara oranla belirgin özelliğini yitirmiştir.

Göçün sürecinin en önemli boyutlarından bir tanesi de göçmen gruplarının göç edilen toplumla bütünleşme olgusudur. Şirin (2012: 401) bütünleşme kavramını şu şekilde açıklamaktadır:

“Sahip olduğu sınırlarla çevresinden kesin olarak ayrılan sisteme benzer bir bütün içinde yer alan parçalar arasındaki ilişkinin istikrarıdır ve bu durumda sistem kendi içinde bütünleşmektedir. Toplumsal bağlamda ise, bütünleşme diye adlandırılan olgu, çevresiyle arasındaki kesin sınırları bulunan bir toplumsal sistem içinde yer alan istikrarlı ve işbirliğine dayalı ilişkiler bütünüdür” (Şirin, 2012:401).

Marshall (1999: 201) ise ‘bütünleşme’yi şu şekilde açıklamıştır:

İşlevselci kuramda entegrasyon terimi temel bir yere sahiptir ve bir yandan sistemin bozulmasını ve istikrarını korumasının olanaksızlaşmasını kolektif biçimde önleyen, öbür yandan sistemin bir birlik halinde işlemlerini beslemek için işbirliği yapan bir sistemin birimlerinin ilişki tarzını karşılar. Başka kuramsal geleneklerde ise daha esnek biçimde, toplumsal konsensüsün eşanlamlısı olarak kullanılmıştır.

Genel olarak değerlendirdiğimizde bütünleşmeyi, toplumsal uyum kavramı ile de açıklamak mümkündür. Göçmenlerin uyum ve bütünleşmesinde akrabaların ve devletin rolü de büyük etkiye sahiptir. Akrabaların yanına gelen göçmenler yeni mekânda uyum ve bütünleşmede daha önce göç edenlerin deneyimlerinden faydalanmıştır. Aynı zamanda akrabaları ile aynı mekânda olmak kişiye güven duygusu da vermiştir. Tüm bunlar uyum ve bütünleşmede önemli rollere sahip etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır.

II.4. Kültüre İlişkin Açıklamalar

II.4.1. Kavramsal Olarak “Kültür”

Kültür ile ilgili çalışmalara bakıldığında ‘kültür’ kavramının tanımının ne kadar zor olduğu tartışması dikkat çeker. Çeçen’in (1996: 11) de belirttiği gibi kültürün tanımlanmasındaki güçlük, günümüzdeki malzeme ve bilgilerin eksikliğinden çok, toplumların ve uygarlığın sürekli gelişme ve değişme halinde olmasından kaynaklanmaktadır.

Kültürün etimolojik açıdan kökenine bakıldığında ise Latince tarım anlamına gelen ‘cultura’ kelimesinden geldiği görülmektedir (Çeçen, 1996:11). İngilizce’deki ilk kullanımlarında kültür, hayvanların ve ekinlerin yetiştirilmesi ve dinsel tapınma ile ilgili anlamlar içerdiği görülmektedir (Smith, 2001:13).

TDK’nın (2015) Büyük Türkçe Sözlüğü’nde ise kültür, “tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars” olarak tanımlanmaktadır.

Kültür tanımını bütüncül bir yaklaşımla ele alan ve kültür tanımına en çok atıfta bulunulan antropolog Taylor’a göre ise “kültür, toplumun bir üyesi olarak insanoğlunun kazandığı bilgi, sanat, ahlak gelenek vb. diğer yetenek ve alışkanlıkları kapsayan genel ve karmaşık bir bütündür” (Çeçen, 1996:322).

Öz tanımıyla kültür, “... bilgi, inanç, ahlak, hukuk, gelenek gibi, insanların, toplumun bir üyesi olarak edindikleri her türlü alışkanlık ve yeteneği içeren karmaşık bütünlüktür” (Bierstedt akt. Ergil, 2012:24). Williams’ın (akt. Aşkın, 2014:32) da belirttiği gibi kültür kavramı, bir halkın ya da bir toplumsal grubun ‘bütün bir yaşam biçimi’ni kastetmektedir. Daha net bir ifadeyle kültür, “bir topluluğun toplumsal davranışının bütün

ifadelerini, bireylerin içinde yaşadıkları grubun alışkanlıklarından etkilenen tepkilerini ve bu alışkanlıkların belirlediği insan etkinliklerinin ürününü içerir” (Boas akt. Monaghan&Just, 2000:55).

Ergil’e (2012: 24-25) göre ise “kültür, bir toplumun üyelerinin sergilediği düzenli eylemler, yani davranış kalıpları; nesnelere, yani aletler ve aletlerle yapılan şeyler; düşünceler yani bilgi ve inançlar; duygular, yani tutumlar ve değerlerden oluşan yaşam biçimidir”.

Giddens (2013: 1066) da kültürün, bir toplumu veya grubu diğer toplumdaki veya gruptan farklı kılan yönlerine değerlerine, törenlerine, yaşam biçimlerine vurgu yapar. Kültür bu insanların nasıl giyindiklerini, gelenek görenek ve aile yaşamlarını, çalışma örüntülerini, dinsel törenlerini ve boş zaman etkinliklerini içermektedir.

Tüm bu tanımlardan yola çıkarak genel bir tanım yapmak gerekirse kültür: Bireyin bir toplumda nasıl davranması gerektiğini öğreten, bireyin sosyalleşme sınırlarını çizen, kendi toplumundaki bireyler ve kendi toplumundan olmayan bireyler arasındaki ilişkileri ve bu ilişkilerin nasıl olması gerektiğini belirleyen; bir yandan toplumsal yapıları destekleyen bir yandan ise toplumsal yapılar tarafından desteklenen, günlük hayatın her alanında görülen ve geçmiş ve gelecek arasında bağ kurulmasını sağlayan bir olgu olarak açıklanabilir. Bir toplumun sahip olduğu alışkanlıklar, davranış kalıpları kısaca maddi manevi değerlerin toplamı olarak görülebilir.

II.4.2. Kültür Olgusu

Toplumlarda yapıların kuruluşu ve işleyişi belirli özellikler taşımaktadır. Toplumsal yapılar, kültür ile doğrudan bağlantılıdır. Bu yüzden kültürlerin toplumdan topluma değişmesi de doğal bir olgudur. Kültür, aynı zamanda, toplumların içinde buldukları koşullara ve gelişmişlik düzeylerine göre de farklılık göstermektedir ve

zamanla göreliliğini ortaya koymaktadır. Bir toplumun geçmişten alıp ve geleceğe taşıdığı maddi manevi değerler toplamı olan kültür, kısaca toplumsal yaşamın birikimi olarak tanımlanabilmektedir (Çeçen, 1996:13). “İçine aldığı birçok olgu ile birlikte, karmaşık bir değerler sistemi olan kültür, insanların varlıklarının ve kişiliklerinin gelişmesinde büyük rol oynamaktadır. Kültürel değer ve davranışlardaki farklılıklar, toplumların birbirinden ayrı karakteristiklere sahip olmalarına yol açmıştır” (Çeçen, 1996:17).

Ergil’in (2012: 26) de belirttiği gibi kültürler, onları oluşturan ve devamını sağlayan bireylerden daha uzun ömürlüdürler. Günümüzde her birey, kültürün içinde doğar. Gereksinimleri, istekleri ve davranış kalıpları toplumun kültürü ile şekillenir. Bu süreçte kültür, bireyi etki alanına alır ve biçimlendirir. Bireyin dünyaya bakış açısını belirler. Düşünme ve davranma yollarını çizer.

Sosyolojide kültür genel olarak ‘maddi kültür’ ve ‘manevi kültür’ olarak ikiye ayrılmaktadır. Newman’ın (2013: 48-49) da belirttiği gibi kültür, zaman süreci içerisinde toplumda üretilmiş olan ve toplumun öteki üyeleri ile paylaşılan maddi ve manevi her şeyi kapsamaktadır. Maddi kültür, bir toplumun üyelerinin hayatlarını şekillendiren ya da yansıtan fiziksel nesnelere ve eserleri kapsamaktadır. Bunların arasında özgün giyim tarzları, mimari, icatlar, yiyecekler, müzik, sanat eserleri, teknolojik gelişmeler vb. sayılabilir. Maddi olmayan, manevi kültüre baktığımızda ise fiziki varlığı olmayan bilgi, hukuk, inançlar, değerler, gelenek-görenekler, örf ve adetler, semboller ve ahlaki değerler vb. gibi soyut değerlerden oluştuğunu görmekteyiz.

Kültür dediğimiz zaman akla ilk gelen kavramlardan birisi de ‘dil’dir. Dil, sahip olunan kültürün değerlerini yeni nesillere aktaran en önemli araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Dil ve kültür birbirinden ayrılmaz iki olgudur. Kültür, dilde yaşar, gelişir ve birikir (Güvenç, 1995:45).

Kültürü somutlaştıran ve onu gelecek kuşaklara aktaran dil sayesinde ulusal bilinç inşa edilmekte ve yine dil sayesinde bu bilinç devam ettirilmektedir. Dil ile beraber din de, bireyleri bir araya toplamakta ve onlara bir gruba ait oldukları bilincini vermektedir (Aşkın, 2014: 36-37). Balkan göçmenlerinde de görülen dil ve din etkisinin oluşturduğu bu bilinç, bireylerin göç etmedeki temel sebebi oluşturmaktadır. Dil ve din ile birlikte kimliklerini inşa eden göçmenlerin, bu kimlik sayesinde Türkiye'ye aidiyet besledikleri görülmektedir.

Kültür konusu ele alındığında milli kültür kavramı da açıklanması gereken bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Milli kültür dendiği zaman belirli bir millete ait olan kültür anlaşılmaktadır. Kaçmazoğlu Gökalp'e atıfta bulunarak şu sözlerle açıklamaktadır:

“Gökalp göre, kültür ulusaldır... Hisler, değerler, ülküler, gelenekler, alışkanlıklar, töreler, güzel sanatlar, ahlak, sözlü ve yazılı edebiyat, dil, din, hukuk, iktisat bir ulusun kültürünü oluşturur. Kültürel değerler orijinalliği, sadeliği, doğallığı, derinliği ifade eder ve toplumun şuuru altında gelişir. Kültür subjektiftir” (Kaçmazoğlu, 2011:157-158).

Kültür kavramı, geniş ve karmaşık yapısı sayesinde birçok kültürel süreci ve kültürel olguyu da içerisinde barındırmaktadır. Alt kültür ve karşı kültür kavramlarına baktığımızda ise Marshall (1999: 16) alt kültürü şöyle açıklamaktadır:

Geniş ve genel bir kapsamda kullanılan alt-kültür kuramının özündeki fikir, alt-kültürlerin, üyelerinin gerçekleşmesi engellenmiş olan özlemleri ya da kendilerinden daha geniş sınırları olan toplumdaki konumlarının muğlaklığından kaynaklanan problemlere kolektif bir çözüm olarak ya da bu problemlerin halledilmesi şeklinde oluşmasıdır.

Giddens (2003: 1051) ise alt kültürün ayırt edici yönünü belirtmekte ve alt kültürü; “nüfusun, toplumun genelinden kültürel kalıp bakımından ayırt edilebilir olan herhangi bir parçası” olarak tanımlamaktadır.

Kışlalı (1999: 113) da, aynı toplum içinde yaşayan, ama yaşam koşulları birbirinden farklı olan toplumsal kesimlerin varlığına vurgu yapar. Alt- kültürleri, işte bu ikinci derecedeki farklılıkların ürünü olarak görmektedir.

Wells (akt. Ünal, 2008:83) ise alt kültürü şu şekilde açıklamaktadır:

Alt kültür, belirli bir toplum içinde yaşayan ancak kendilerine özgü kültür örüntüleri diğerlerinden farklı olan grupları tanımlar. Bir toplumdaki alt gruplar, farklı deneyimlere sahip iseler ve birinden diğerine farklı ihtiyaçları ve görevleri bulunuyorsa, bu alt gruplar arasındaki yaşam tarzlarında farklılıklar olmasını beklemek normaldir. Dolayısıyla, bu alt grupların yaşam tarzlarındaki farklılıkların kaynağını, onların her birini kendine özgü değerleri, inançları, normları ve tutumları oluşturmaktadır.

Genel olarak değerlendirdiğimizde alt kültür, bir toplumdaki genel kültürden ayrı düşünülemez. Toplumdaki yaygın kültür ile kısmen farklılaşmaları vardır ancak genel kültür ile tam anlamıyla farklılaştığını söylemek mümkün değildir. Kışlalı'nın (1999: 113) da belirttiği gibi belirli koşullarda üniversite gençlerinin de bir alt kültür geliştirdikleri söylenebilir. Bunun yanında gecekondulaşmanın yaşandığı toplumsal çevre ve sınıfı, bölgeler arasında farklılaşan kültürü alt kültür olarak değerlendirebiliriz.

Karşı kültür olgusunda ise "... ana kültürün temel değerlerini reddetme ve o değerlerin yerine başkalarını koyma isteği söz konusudur. Kırsal kesimlerin ya da coğrafi bölgelerin alt-kültürü ulusal kültürle çelişmez, çünkü onun bir parçasıdır. Oysa Hippilerininki bir karşı-kültürdür, çünkü ulusal kültüre ya da Batı uygarlığına bir seçenek oluşturma savındadır" (Kışlalı, 1999: 113-114).

Bir başka tabirle karşı kültür, "... bir grubun içinde bulunduğu kültür sisteminin temel değerlerini yadsıması ve başka birtakım değerleri benimsemesi olayıdır. Dolayısıyla, karşı kültür, bir yandan hâkim kültürün değerlerini alaya alır, küçümser ya da sert biçimde eleştirirken, diğer yandan kısmen o değerlere bağlı kalmaya devam eden bir alt kültür olmaktadır" (Tezcan akt. Ünal, 2008:84).

Genel olarak değerlendirildiğinde dinamik bir toplum yapısı içerisinde birçok kültür çeşidini ve kültürel süreci barındırmaktadır. Bu durum dinamik toplum yapısının doğal bir özelliği olarak görülebilir.

III. BULGARİSTAN GÖÇMENLERİNE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

Çalışmanın bu bölümünden itibaren müteakip bölümlerde, yapılan anket ve derinlemesine görüşmeler sonucu elde edilen bulgular yer almaktadır. Yapılan anket sonucunda veriler “SPSS for Windows” programına yüklenmiş ve tablolar oluşturulmuştur. Bu bölümde, ortaya çıkan tablolar yorumlanmıştır. Bunun yanında göçmenlerin söylemlerinden doğrudan alıntılar da yapılarak araştırmanın amacı yansıtılmaya çalışılmıştır. Görüşme yapılan kişilere referans verilmiş, parantez içinde cinsiyeti, yaşı ve mesleği belirtilmiştir. Anket sırasında belirtilen söylemler için referans kullanılmamıştır.

III.1. Cinsiyet Dağılımı

Göçmenlerin profilini, göç ve kimlik algılarını ortaya koyabilmek için, öncelikle demografik yapıya bakmakta fayda vardır. Örneklem grubunun temsiliyet gücünü artırmak amacıyla araştırmaya katılan kadın ve erkek oranlarının yakın olması araştırma açısından önem taşımaktadır. Bu sebeple araştırmaya katılan göçmenlerde cinsiyet açısından dengeli bir dağılım oluşturulmaya çalışılmıştır.

Tablo 1: Cinsiyet Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Cinsiyet	Kadın	69	57.5	57.5	57.5
	Erkek	51	42.5	42.5	100.0
	Toplam	120	100.0	100.0	

Alan araştırması için uygulanan ankete toplam 120 kişi katılmıştır. Katılımcıların cinsiyet dağılımlarına bakıldığında; görüşülen kişilerin yüzde 57,5’ini (69 kişi) kadınlar, yüzde 42,5’ini (51 kişi) ise erkekler oluşturmaktadır (Tablo 1). Göçmen kadınlar araştırmacı ile iletişime geçmekten kaçınmamışlardır. Bu da göçmen kadınların geleneksel yaşam tarzında olduğu gibi kadın oldukları için kendilerini geri plana itmediklerinin veya kendilerini geri plana itme durumunda bırakılmadığının göstergesi sayılabilmektedir. Muhakkak, bu durumun oluşmasında, araştırmacının kadın olmasının da

payı vardır. Ancak, genel olarak değerlendirdiğimizde bu durum, göçmenlerin olumlu bir özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır.

III.2. Yaş Gruplarına Göre Dağılım

Bu araştırmanın konusu ve amacı itibariyle, Bulgaristan'dan kendileri göç eden göçmenler ile anket ve derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Ancak, kuşaklar arasında göç ve kimlik algısında bir farklılaşma olup olmadığı merak edilmiş, bu sebeple araştırmaya ikinci kuşak göçmenler de dâhil edilmiştir.

Tablo 2: Yaş Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Yaş Grubu	20-29	1	0.8	0.8	0.8
	30-39	6	5.0	5.0	5.8
	40-49	9	7.5	7.5	13.3
	50-59	37	30.8	30.8	44.2
	60 ve üzeri	67	55.8	55.8	100.0
	Toplam	120	100.0	100.0	

Araştırma kapsamında görüşülen kişilerin yüzde 0,8'i, diğer bir deyişle, yalnızca 1 kişi 20-29 yaş grubuna, yüzde 5'i 30-39 yaş grubuna, yüzde 7,5'i 40-49 yaş grubuna, yüzde 30,8'i 50-59 yaş grubuna, yüzde 55,8'i 60 ve üzeri yaş grubuna dâhil olan göçmenlerden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan göçmenlerin yaşlarının genellikle 50 yaş ve üzeri olmasının nedeni ise araştırmanın konusu bağlamında Bulgaristan'dan kendileri göç eden kişilerle görüşülmek istenmesinden kaynaklanmaktadır.

III.3. Eğitim Durumu

Bireyin sosyalleşmesinde önemli yeri olan etkenlerden birisi de eğitimidir. Topluma katılmada ve toplumla bütünleşmede, aynı zamanda bireyin kimliğinin şekillenmesinde/şekillendirilmesinde önemi yadsınamayacak derecede büyük olan eğitim,

aile yapısını ve toplum yapısını da büyük oranda etkilemektedir. Göçmenlerin eğitim hayatlarına baktığımızda ise Bulgaristan’da azınlık konumunda bulunmuş olmalarından ve göç olgusundan da etkilenmiş olduğu ortaya çıkan sonuçlar arasındadır.

Tablo 3: Eğitim Durumu

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
	Okuryazar Değil	1	0.8	0.9	0.9
	İlkokul Terk	2	1.7	1.7	2.6
	İlkokul	37	30.8	31.6	34.2
	Ortaokul Terk	2	1.7	1.7	35.9
	Ortaokul	24	20.0	20.5	56.4
	Lise	40	33.3	34.2	90.6
	Meslek Yüksek Okulu	5	4.2	4.3	94.9
	Üniversite	5	4.2	4.3	99.1
	Yüksek lisans	1	.8	.9	100.0
	Toplam	117	97.5	100.0	
	Kayıp Veri	3	2.5		
	Toplam	120	100.0		

Araştırma kapsamında örnekleme giren göçmenlerin eğitim düzeylerine ilişkin bulgulara bakıldığında, Tablo 3’te belirtildiği üzere, yüzde 0,8’lik bir oranla diğer bir deyişle yalnızca bir kişinin okuma yazması olmadığı görülmektedir. Araştırmaya katılan göçmenlerin yüzde 1,7’sinin (2 kişi) ilkokul terk, yüzde 30,8’inin (37 kişi) ilkokul mezunu, yüzde 1,7’sinin (2 kişi) ortaokul terk, yüzde 20’sinin (24 kişi) ortaokul mezunu, yüzde 33,3’ünün (40 kişi) lise mezunu, yüzde 4,2’sinin (5 kişi) ise yüksekokul mezunu ve yine yüzde 4,2’sinin (5 kişi) üniversite mezunu, yüzde 0,8’nin (1 kişi) ise yüksek lisans mezunu olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan göçmenler, Bulgaristan’da yaşanan rejim değişikliği, uygulanan politikalar ve ardından gerçekleşen göç sürecinin eğitimlerini de etkilediğini belirtmişlerdir. Bulgaristan’da eğitim seviyesinin yüksek olmasından dolayı orta yaşlarda göç edenlerin büyük çoğunluğu liseyi bitirdiklerini dile getirmişlerdir. Bulgaristan’da iken

eğitim dilinin Türkçeden Bulgarcaya çevrilmesi ise Bulgaristan’da Türklerin eğitimini sekteye uğratan bir uygulama olmuştur.

1951 yılında Türkiye’ye göç eden bir göçmenin ifadeleriyle bu değişim şöyle anlatılmaktadır: *‘İlk önce Arapçaydı eğitim dili, Kuranı Kerim öğrendik köyümüzde, sonra Latince geldi, sonra da haftada bir Bulgar dersi koydular sonra komünizm geldikten sonra her gün günde bir saat Rusça dersi koydular’* (Erkek, 76 yaşında, Emekli).

Tarihe Not Düşmek: 1989 Göçü Kitap Serisi-4’te (Mevsim ve Kutlay, 2013-b: 28) Ömür Serüveni adlı yazısı ile Bulgaristan’da geçen yaşamını ve göç sürecini anlatan Nurettin Yılmaz ise Kırcaali’nin Bektaşlar Köyünde değişen eğitim sürecini şu sözlerle dile getirmiştir: *“ 3. sınıfa kadar okulda Türkçe okudum. 1960-1961 eğitim yılında, Türk ve Bulgar mektepleri birleştirildi. Türk mektepleri kapandı ve derslerin tamamı Bulgarca oldu. Haftada iki saat Türkçe gramer ve Türkçe okuma dersleri kaldı. Böylece ben ve yaşlılarım hiç Bulgarca görmediğimiz halde, dördüncü sınıfa ve daha sonraki eğitimimizi Bulgarca olarak tamamladık. O yıl birinci sınıfa başlayanlar, doğrudan Bulgarca okudu”*.

1989 yılında gelen başka bir göçmen ise; *‘Eğitim dili Bulgarçaydı. Türkçeyi aile içinde öğrendik. Türkiye hakkında doğru düzgün bilgi bile verilmiyordu, az gelişmiş bir ülke olarak tanıtılıyordu’* (Erkek, 40 yaşında, Öğr. Gör.).

Tüm bu uygulamalar aşama aşama isim değiştirme sürecine kadar devam etmiştir. Bir milleti diğer milletlerden ayıran başlıca unsurlardan biri olan dil, kültürün de en önemli simgelerindendir. Dönemin Bulgaristan yönetimi, sadece okullarda eğitim dilini değiştirmek ile kalmamış, Türkçe konuşmayı dahi yasaklanmıştır. Dil üzerinden uygulanmaya çalışılan bu asimilasyon politikası ile başka bir kültüre, millete aidiyetin yok edilmeye çalışıldığını görülmektedir. Ancak daha sonra da değineceğimiz gibi Türkçenin yasaklanması, ibadetlerin engellenmesi ve son olarak uygulanan isim değiştirme politikası

ile araştırmaya katılan göçmenlerin asimile olmak yerine, daha fazla Türk kimliğine bağlandığı çıkan sonuçlar arasındadır.

Bulgaristan'da asimilasyon politikalarına maruz kalarak kendi dillerini konuşmanın cezasını ödeyen göçmenler, Türkiye'ye geldiklerinde de farklı düzeylerde eğitim sorunu ile karşılaşmışlardır. Bunun sebebi olarak ise ülkelerin gelişmişlik düzeylerindeki farklılık ve sistem değişikliği olduğu söylenebilir.

1951 yılında göç eden bir kişi yarım kalan eğitimini şu sözlerle anlatmıştır:

“Ortaokula gidiyodum. Buraya geldik ortaokul yoktu. Kürkçü köyüne geldik”.

Parçalanmış aileler antlaşması ile gelen bir göçmen ise eğitim sorunu ile ilgili şunları belirtmiştir: *“Bir sene okula alınmadım Türkiye’de. Bu Orman Teknik Okulları Milli Eğitim denetimli Orman Genel Müdürlüğü’ne bağlı okuldu. Güvenlik soruşturması yaptılar. Hani o zaman Türkiye’de komunizm, faşizm diye bir şey vardı. Beni bu Bulgaristan’dan geldi bu komünisttir diye okula almadılar bi senemi yediler öyle yani”.*

Göç ettiklerinde 10 yaşında olan bir başka göçmen ise *“Birinci gün durdum ikinci gün okula gittim”* sözleri ile eğitimde bir sıkıntı yaşamadığını belirtmiştir.

Başka bir göçmen ise *“Türkçemiz zayıftı. Müzik okuluna girdiğimiz için. Ankara’da konservatuara başladık. Ortaokul 1 ama orda ortaokul 3’ü okumuştuk. Buraya gelince ortaokul 1 den başladık. Yani iki yılımız üç yılımız... geriden başladık”.*

Genel olarak değerlendirildiğinde, Bulgaristan'da Türk oldukları için asimilasyon politikalarına maruz kalan göçmenler, Bulgarca eğitime ve Bulgarca konuşmaya zorlanmışlardır. Burada ise ilk geldiklerinde Türkçelerinin zayıf olmasından ve şivelerinin farklı olmasından dolayı sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan göçmenlerin genel olarak eğitim profiline baktığımızda, ilkokul düzeyinde gelenlerin eğitim ile ilgili sorunla karşılaşmadığını ancak ortaokul ve üzeri düzeyde olan

göçmenlerin eğitim ile ilgili farklı düzeylerde problemler yaşadıklarını görülmektedir. Bunun sebebi olarak ise, ülkelerin gelişmişlik düzeyi, sistem farklılığı ve göç edilen yerde ortaokul ve üstü eğitimin bulunmaması söylenebilir.

III.4. Meslek Durumu

Bulgaristan göçmenlerinin en belirgin özelliklerden bir tanesi şüphesiz çalışkanlıktır. Göçmenlerin meslek durumları ise şu şekildedir:

Tablo 4: Meslek Durumu

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
	Kayıp veri	6	5.0	5.0	5.0
	Emekli	30	25.0	25.0	30.0
	Ev Hanımı	44	36.7	36.7	66.7
	İşçi	21	17.5	17.5	84.2
	Memur	4	3.3	3.3	87.5
	Öğrenci	1	0.8	.8	88.3
	Serbest Meslek	14	11.7	11.7	100.0
	Toplam	120	100.0	100.0	

Araştırma kapsamında örnekleme giren göçmenlerin mesleki yapılarına baktığımızda Tablo 4'te de görüldüğü gibi yüzde 36,7'sinin (44 kişi) ev hanımı, yüzde 25'inin (30 kişi) emekli, yüzde 17,5'inin (21 kişi) işçi, yüzde 3,3'ünün (4 kişi) ise memur olduğu görülmektedir. Ayrıca, kendilerini ev hanımı olarak tanımlayan kişilerin birçoğu emekli olduğunu belirtmiştir. Göç ettikten sonra fabrikalarda, tarlalarda vb. yerlerde çalıştıklarını dile getirmişlerdir. Kendilerini ev hanımı olarak nitelendirmelerinin sebebi ise fabrikada, tarlada vb. vasıfsız işçi konumunda olmalarından ve şu anda çalışmama durumundan kaynaklanmaktadır. Ayrıca kendilerini ev hanımı olarak tanıtan göçmen kadınların birçoğu, Sağlık Mahallesi'nde Mersin Halk Eğitim Merkezi tarafından açılan dikiş, nakış, süsleme, boyama, resim vb. kurslara katılmaktadır. Göçmenlerin dikkat çekici bir özelliği olarak mutlaka bir işle meşgul oldukları gözlemlenen bilgiler arasındadır. Bu da göçmenlerin 'çalışkanlık' özelliğini vurgulayan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Edinilen izlenimlere göre, göçmenlerin temel özelliği olarak nitelendirebileceğimiz “çalışkanlık” özelliği sayesinde, göçmenlerin sıfırdan başlayarak hayatlarını yeniden kurdukları, şekillendirdikleri görülmektedir. Türkiye’ye göç ettikten sonra yeni hayatın inşasında kadın-erkek ve çocukların beraber çalıştığı edinilen bilgiler arasındadır. Göçmenlerin konu ile ilgili söylemleri ise şu yönde olmuştur:

Mesleğini ev hanımı olarak tanımlayan 1951 yılında göç eden kadın göçmen:
“12 yaşında fabrikaya işe girdim tarlaları sel basınca. Çukurova dokuma fabrikasına girdik. Gecenin 11’inde kalkıp işe giderdim” .

1951 yılında göç eden emekli bir göçmen ise: *“Başka birinin nüfusuyla gittim gemide çalıştım 14 yaşında. 100 kiloluk kahve çuvalını yüklüyolardı. İki adım gitmeden düşüyodum”.*

Bu örnekler göçmenlerin yalnızca çalışkanlık özelliklerini ortaya koymakla kalmayıp, bir yandan da yeni hayatın inşasında kadın- erkek ve çocuğun zorlu yaşam süreçlerini de farklı boyutlarıyla ortaya çıkarmaktadır. Göçmenlerin bu inşa sürecinde çocuk yaşta çalışmaya başlamaları veya çalışmak durumunda kalmaları, araştırılması gereken ayrı bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ayrıca göçmenlerin Bulgaristan’da iken eğitimlerinde ilerlemenin engellendiği edinilen bilgiler arasındadır. Kişiler Türk oldukları için yüksek mevkilere gelmeleri engellenmiş, daha çok genel olarak mavi yakalı işlerde çalıştırılmışlardır.

“Daha çocuklukta ayırım vardı. Bulgarların çocukları daha yüksek alırdı. Türklere düşük verirdi”.

1989 yılında göç eden bir göçmen ise hem eğitim hayatının hem de iş hayatının engellendiğini Bulgaristan ‘da duyduğu şu sözlerle dile getiriyor: *“Biz Türkiye’ye eleman*

yetiştirmiyoruz. Sizde hiçbir kârımız yok. Sonra çekip gidiyorsunuz dedi. Okumamızı istemiyodu”.

Yusuf Türkoğlu Susmanın Bedeli (2013: 9) adlı yazısında eğitimlerinin yarıda kaldığını şu sözlerle dile getiriyor: “1968’de 8. Sınıfı bitirdikten sonra, çok istememe rağmen lise veya teknik okula devam edemedim; çünkü aynı yıl, ‘turist’adı altında Bulgaristan’dan Türkiye’ye göç başladı. Biz de o yıllarda anavatan Türkiye’ye göç etmek istiyorduk. Göç etmemize engel teşkil eder düşüncesiyle, büyüklerimiz beni okula göndermedi. Sadece ben değil; binlerce Türk genci bu yüzden eğitimine lise veya teknik okulda devam edemedi”.

III.5. Doğum Yeri

Göçmenlerin doğum yerlerini bilmek kimliklerini oluşturma ve koruma bağlamında bilgi verebilmektedir. Bu yüzden göçmenlerin toplumsal profillerini ortaya koyabilmek için göç edilen mekânın önemi yadsınamayacak derece önemlidir.

Tablo 5: Doğum Yeri

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Kayıp Veri	1	0.8	0.8	0.8
Adana	1	0.8	0.8	1.7
Aydos	4	3.3	3.3	5.0
Beyalan	8	6.7	6.7	11.7
Bulgaristan	5	4.2	4.2	15.8
Burgaz	28	23.3	23.3	39.2
Deliorman	1	.8	.8	40.0
Elena	4	3.3	3.3	43.3
Eski Cuma	4	3.3	3.3	46.7
Karnabat	2	1.7	1.7	48.3
Kırcaali	1	.8	.8	49.2
Lülyakovo	1	.8	.8	50.0
Mersin	26	21.7	21.7	71.7
Osmanpazar	3	2.5	2.5	74.2
Razgrad	2	1.7	1.7	75.8
Rupça	7	5.8	5.8	81.7
Ruşçuk	17	14.2	14.2	95.8

	Silistre	1	.8	.8	96.7
	Silivri	1	.8	.8	97.5
	Sliven	1	.8	.8	98.3
	Şumnu	1	.8	.8	99.2
	Vetovo	1	.8	.8	100.0
	Toplam	120	100.0	100.0	

Tablo 5'te de görüldüğü gibi, göçmenlerinin doğum yerleri incelendiğinde göçmenlerin doğum yerleri incelendiğinde yüzde 23,3'ünün Burgaz, yüzde 14,2'sinin Rusçuk illerinden olduğu görülmektedir. Bu illeri Beyalan, Aydos, Rupça, Elena, Eskicuma yerleşim yerleri takip etmektedir. Bunun yanında örnekleme giren göçmenlerin yüzde 21,7'si Mersin doğumlu olduğunu belirtmiştir. Daha öncede belirtildiği gibi, ailesi göç etmiş olup, kendisi Türkiye'de doğan ikinci kuşak göçmenler de araştırma kapsamına dâhil edilmiştir. İkinci kuşak göçmenlerin göç süreci ile ilgili bilgi sahibi olup olmadıkları bilgisi edinilmeye çalışılmış ve bu sayede geleceğe dönük olarak kimliklerini ne üzerine inşa ettikleri belirlenmek ve açıklanmak istenmiştir.

III.6. Sosyo-Kültürel Statü Algısı

Göçmenlerin sosyo- kültürel statü bakımından kendilerini nasıl değerlendirdikleri araştırma konusu bağlamında önemli sorulardan bir tanesidir. Kişilerin kendilerini sosyo-kültürel bakımdan ne düzeyde gördüğü uyum, toplumla bütünleşme ve toplumdan farklılaşma yönünde ipuçları vermektedir.

Tablo 6: Sosyo-kültürel Statü Algısı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
	Üst Düzey	8	6.7	6.8	6.8
	Ortanın Üstü	19	15.8	16.2	23.1
	Orta	87	72.5	74.4	97.4
	Ortanın Altı	3	2.5	2.6	100.0
	Toplam	117	97.5	100.0	
	Kayıp Veri	3	2.5		
	Toplam	120	100.0		

Tablo 6’da görüldüğü gibi araştırmada yer alan göçmenlerin kendilerini sosyo-kültürel statü bakımından yüzde 72,5’lik bir oranla orta seviyede, yüzde 15,8’lik bir oranla ortanın üstü seviyede, yüzde 6,8’lik oranla üst düzey ve yüzde 2,5’lik bir oranla ortanın altı seviyede görmektedir. Bununla birlikte örnekleme bulunan göçmenlerde sosyo- kültürel statü bakımından kendilerini alt seviyede gören göçmen bulunmaması ortaya çıkan sonuçlar arasındadır. Daha sonra da üzerinde durulacağı üzere, “*medeniyet getirdik/getirmişler*” söylemi dile getirilse de, göçmenler bu söylemi bir üst kimlik oluşturmak veya üst düzey sosyo-kültürel statüde bulduklarını belirtmek amacıyla dile getirmemişlerdir. Edindiğimiz izlenimlere göre, göçmenlerin özellikle böyle bir algı oluşmaması için açıklama yaptıkları görülmüştür. Bu da toplumda yerli halk/göçmen olmayanlar ile bütünleştiklerinin/bütünleşmek istediklerinin göstergesi olarak belirtilebilir.

III. 7. Sosyo-Ekonomik Statü Algısı

Göçmenlerin kendilerinin sosyo-kültürel statü bakımından ne seviyede gördüğü araştırma açısından önemli bir veridir. Bulgaristan’dan göç ederken yüklü miktarda paralar vermek durumunda bırakılan göçmenler yeni hayatın inşasında sıfırdan başlamak durumunda kalmışlardır.

Tablo 7: Sosyo-ekonomik Statü Algısı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
	Üst Düzey	1	0.8	0.8	0.8
	Ortanın Üstü	10	8.3	8.3	9.2
	Orta	105	87.5	87.5	96.7
	Ortanın Altı	4	3.3	3.3	100.0
	Toplam	120	100.0	100.0	

Tablo 7’de belirtildiği gibi araştırmaya katılan göçmenlerin sosyo-ekonomik statü algılarına ilişkin verilere bakıldığında yüzde 87,5’lik bir oranla 105 kişi kendisini orta seviyede gördüğünü belirtmiştir. Örnekleme bulunan göçmenlerin yüzde 8,3’lük kısmı

ortanın üstü görürken, gelir düzeyini ortanın altında gören yüzde 3.3'lük bir kısım olmuştur. Ekonomik konumunu üst düzey olarak gören ise yalnızca 1 kişi olmuştur.

Göçmenler Türkiye'ye geldiklerinde ekonomik anlamda sıfırdan başladıklarını oradan hiçbir şey getiremediklerini sık sık dile getirmişlerdir.

“Boynumda küçük altın vardı. Bulgar askeri onu bile kopartmaya çalıştı”.

“Pekmez tavası vardı onu bile salmadılar”.

1990 yılında göç eden bir katılımcı: *“Şu an kendimiz bile inanmıyoruz durumumuza çok şükür”* sözleriyle ekonomik durumlarındaki iyileşmeyi belirtmiştir.

III. 8. İkamet Edilen Semt

Sağlık Mahallesi ve Göçmen Mahallesi, Mersin ilinde göçmenlerin en fazla yaşadığı yerler olarak bilinmektedir. Mahalleler arasında araştırmaya katılan göçmen sayısı bakımından eşit bir dağılım yapılmak istenmiş, ancak Göçmen Mahallesinde bireylere ulaşmakta yaşanan güçlükler sebebi ile dengeli bir dağılım yapmak mümkün olmamıştır.

Tablo 8: İkamet Edilen Semt

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
	Sağlık	92	76.7	76.7	76.7
	Göçmen	28	23.3	23.3	100.0
	Toplam	120	100.0	100.0	

Araştırmaya katılan göçmenlerin yaşadığı semte ilişkin verilere bakıldığında Tablo 8'de belirtildiği gibi yüzde 76,7'sinin Sağlık Mahallesi'nde, yüzde 23,3'ünün ise göçmen mahallesi diye bilinen Barbaros Mahallesi'nde ikamet ettiği görülmektedir. Bu yerler, 1950'den sonra kurulan yerleşim yerleridir. Aynı zamanda birçok göçmen grubunu da içerisinde barındırmaktadır.

1951 yılında göç eden bir katılımcı: *“Göçmeni biz kurduk. 20 ev yapıldı. Ondan dolayı göçmen köyü dendi”.*

Sağlık mahallesine ilk yerleşenlerden birisi ise “58’de mahallenin kurucusuyum ben ev yoktu geldiğimde” gibi sözler ise hem göçmenlerin yerleşim yerleri hakkında hem de Mersin’in 1950’li yıllarda kentleşmesi hakkında bize bilgi vermektedir.

Günümüzde ise kent merkez ilçelerine bağlı bulunan bu semtler, yerli halkın yer değiştirmesi ve diğer şehirlerden de göç almasıyla birlikte karma bir yapıya sahip olmuştur.

III.9. Göç Edilen Yıllara Göre Dağılım

Bulgaristan’dan Türkiye’ye çeşitli dönemlerde göçler meydana gelmiştir. Yakın tarihe kadar gerçekleşen bu göçler, iki ülke arasında yapılan antlaşmalar ile hukuki güvence altında gerçekleşmiştir. Antlaşmalar dışında siyasi ve sosyal sebepler ile göç kapıları kapatılmış ve bireylerin göç etmesi engellenmiştir. Ancak zaman zaman antlaşmalar dışında göç kapıları açılmış ve böyle durumlarda bireyler serbest göçmen adı altında Türkiye’ye göç etmişlerdir

Tablo 9: Göç Edilen Yıllara Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Kayıp Veri	2	1.7	1.7	1.7
1950	4	3.3	3.3	5.0
1951	51	42.5	42.5	47.5
1958	1	.8	.8	48.3
1969	3	2.5	2.5	50.8
1970	7	5.8	5.8	56.7
1972	5	4.2	4.2	60.8
1973	2	1.7	1.7	62.5
1978	8	6.7	6.7	69.2
1989	34	28.3	28.3	97.5
1990	3	2.5	2.5	100.0
Toplam	120	100.0	100.0	

Tablo 9’da görüldüğü gibi araştırmaya katılanlar arasında en fazla göç edilen yıl yüzde 42,5’lik (51 kişi) oranla 1951 yılı olmuştur. İkinci en çok göç edilen yıl olarak ise yüzde 28,3’lük (34 kişi) oranla 1989 yılı olmuştur. Araştırmaya katılan göçmenlerin genel

bir kimlik algısını yansıtabilmek ve dönemlere göre kimlik bağlamında farklılaşma yaşayıp yaşamadıklarını da ortaya çıkarabilmek amacıyla göç ettikleri yıl oranının dengeli dağılmasına dikkat edilmeye çalışılmıştır. Göçmenlerin bu konuda söylemleri ise şu şekilde olmuştur:

İkinci kuşak bir göçmen: *”hiç sorun olmamış. İlerde ne olacağı belli değil diye babam bize siz Bulgar olmayasınız diye geldik dedi. Komünizm gelmeye başlamış, iki tepside varsa bakır birini alıyolar. Elektrik getiremez diye. Bizimkilere daha gelmemiş ama gelecek diye duyurulmuş. Sizin için geldik, dinimizi, Türklüğümüzü unutursunuz diye Bulgar olursunuz diye geldik”* sözleriyle ailenin hangi sebeplerle Türkiye’ye göç ettiğini belirtmiştir.

1950 yılında gelenler Bulgaristan’da çok fazla sorun yaşamadıklarını dile getirmişlerdir. Ancak yine de göç etmek istemeleri, aidiyet duyulan kimliğe hassasiyeti ortaya çıkarmaktadır. 1950 yılında göç edenlerin çoğunluğunun kimliklerini koruma hassasiyeti ile geldiklerini görmekteyiz.

Akraba göçüne baktığımızda ise; 1948 yılında Türkiye ile antlaşma yapılması sonucunda Bulgaristan’dan Türkiye’ye yeni bir göç hareketi başlamıştır. Daha sonra ise, Bulgaristan hükümeti yeni bir kriz yaratarak göç kapılarını aniden kapatmıştır. Bu durumun sonucu olarak ise parçalanmış aileler sorunu ortaya çıkmıştır.

“48’de anlaşma yapılıyor Türkiye arasında. Biz geldik sonra Kore savaşı başladı. Sonra Bulgarlar durdurdu göçü. Koreye yardım ettiğimiz için. Aniden kapatıyor kapıyı. Ailenin yarısı orda kalıyor yarısı burada” (emekli, erkek, 1951)

Ayrıca şunu da belirtmeliyiz ki; göçmenlerin, 1950 öncesinde gelenleri “eski macır” veya “macır” olarak tanımladıkları görülmüştür. Eski göçmenler ve kendileri arasında fark olduğunu belirtmişlerdir. Bu farklılaşmanın sebebi olarak ise Bulgaristan’da

yaşanan rejim değişikliğine bağlı olarak toplumsal anlamda oluşan farklılaşmalar ve kültürel anlamda bulunan farklılığın gündelik hayata yansımaları olarak görebiliriz.

”Eskiden gelenlere macır, 50’den sonra gelenlere göçmen diyolar”.

Tekeli (2000: 164-165) ise bu durumu şöyle açıklamaktadır:

1950 sonrasında Türkiye’nin dış göçmenlerin yerleştirilmesi bakımından karşılaştığı en zor sorunlar Bulgaristan’la ilişkilerinde ortaya çıkmıştır. 10 Ağustos 1950’de Bulgaristan verdiği bir nota ile Türkiye’den 1925 yılı anlaşması kapsamında 3 ayda 250.000 Türk göçmenini kabul etmesini istemiştir. Türkiye Bulgaristan’ın Türk olmayanları da göndermesi üzerine 15.000 kişinin girmesinden sonra 7 Ekim 1950’de sınırları kapamıştır. 8 Kasım 1950’de Bulgaristan’da yapılan yeni bir anlaşmada Bulgaristan’ın Türkiye’nin vize vermediği kimseleri göndermeyeceğini kabul etmesi üzerine sınır yeniden açılmıştır. Türkiye 8 Kasım 1951’de sınırını yine aynı nedenle kapamıştır. 1950 yılında 52.000, 1951 yılında 102.000 göçmen gelmiştir. Bunları iskân etme sorumluluğu devlet tarafından yüklenilmiştir (Kostanik akt. Tekeli, 2000:164). ...Bulgaristan’dan gelen göçmenlerin sayısı 1951 yılında sınırların kapanmasından sonra 1968 yılında yapılan anlaşmaya kadar çok düşük düzeyde kalmıştır. Bu anlaşmadan sonra 1969 ile 1978 yılları arasında 116.204 göçmen gelmiştir. Bundan sonra 1989 yılına kadar göçmen sayısı yine çok küçük olmuştur. 1989’da Bulgaristan yeniden bir kriz yaratarak 300.000’den fazla Türk’ün çok kısa süre içinde Türkiye’ye gönderilmesini sağlamıştır. Bu göçler serbest göç olduğu ve devlet iskân sorumluluğunu yükümlenmediğinden göçmenlerin 50.000’den fazlası iş bulamayıp Bulgaristan’a geri dönmüşlerdir.

IV. BÖLÜM: BULGARİSTAN GÖÇMENLERİNİN GÖÇ SÜRECİ VE GÖÇ ALGISI

Bu başlık altında araştırma kapsamına giren Bulgaristan göçmenlerinin, göç süreci ve göç algısı üzerinde durulmuştur

IV.1. Göçün Zorunlu Bir Göç Olup Olmadığı Algısı

Zorunlu göç, bireylerin istekleri dışında sosyal, siyasi, ekonomik vb. sebeplerle gerçekleşen göç hareketleridir. Uygulanan politikalar, göç hareketi ve bu süreç ile şekillenen göç algısı bireylerin kimlik tanımlarını da etkileyen önemli faktörlerdendir. Bu sebeple, uygulanan politikalar sebebi ile asimilasyona maruz kalan Bulgaristan göçmenlerinin göç algısı araştırma açısından önem taşımaktadır.

Tablo 10: Göçün Zorunlu Bir Göç Olup Olmadığı Algısı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
	Evet	71	59.2	60.7	60.7
	Hayır	46	38.3	39.3	100.0
	Toplam	117	97.5	100.0	
	Kayıp Veri	3	2.5		
	Toplam	120	100.0		

Tablo 10'da da görüldüğü gibi göç olgusunu zorunlu olarak görenlerin sayısı yüzde 59,2'lik oranla 71 kişidir. Araştırmaya katılanların yüzde 38,3'ü ise göçü zorunlu olarak görmediklerini kendi istekleri ile geldiklerini belirtmişlerdir.

IV.2. Göç İsteğinin Kime/Neye Bağlı Olduğu Durumu

Asimilasyon politikalarına ve baskılara maruz kalan göçmenlerin, Türkiye'ye kimin isteği ile göç ettikleri durumları göç algısında önem taşımaktadır. Bu yöndeki veriler ise şu şekilde olmuştur:

Tablo 11: Göç İsteğinin Kime/Neye Bağlı Olduğu Durumu

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
	Kendi isteğim ile	66	55.0	57.9	57.9
	Bulgaristan hükümeti isteği ile	39	32.5	34.2	92.1
	Kovuldum	2	1.7	1.8	93.9
	Parçalanmış aileler anlaşması ile	6	5.0	5.3	99.1
	Kaçarak	1	0.8	0.9	100.0
	Toplam	114	95.0	100.0	
	Kayıp Veri	6	5.0		
	Toplam	120	100.0		

Tablo 10’da göçü zorunlu olarak görenlerin yüzdesi yüzde 59,2 çıkarken Tablo 11’e baktığımızda ise Bulgaristan hükümeti isteği ile gelenler, kovulanlar ve kaçarak gelenlerin oranı yüzde 35’lik bir oranda kalmıştır. Araştırmaya katılanların yüzde 55’i ise kendi istekleri ile geldiklerini belirtmişlerdir. Zorunlu göç ve kimin isteği ile göç edildiği arasındaki ilişkiye baktığımızda göçmenlerin uygulanan politikalar ile göç etmek durumunda bırakıldıkları görülmektedir. Baskılardan dolayı birçok göçmen göç etmek istemiştir. Ancak Bulgaristan’ın engellemeleri ile karşılaştıkları zamanlar da olmuştur. Bunun sebebi olarak Bulgaristan’da Türklerin genellikle tarım, tütün işinde veya mavi yakalı işlerde çalışmasını/çalıştırılmasını gösterebiliriz. Bu yüzden Bulgaristan elindeki işgücünü de kaybetmek istememiştir. Göç kapılarının bir açılıp bir kapanmasını bu durum ile ilişkilendirebiliriz. Göçmenlerin bu konuda söylemleri ise şu yönde olmuştur:

“Güvende olalım diye geldik”.

“Orada olanlar hala korku içinde acaba ne olacak diye. Bulgaristan’da Türk nüfusu çoğaldıkça sorun çıkarıyorlar. Bunlar yarın toprak ister hak ister diye”.

“Bulgaristan’da hudutta 5-6 gün kampta kaldık. Bize hep geri gidin gitmeyin ileriye dediler. Kendi yanımızdaki yiyecekleri yedik. Dönmedik geri”.

“Biz başvurduk. Sonra emniyet kapıya geldi. Sabah 7 gibi geldiler. Pasaportu getirdiler. Saat 2 ye kadar gideceksin dediler. Şaşırđık hem sevinç oluyor”.

“...Duala yatıp kalkadık Türkiyecilik olsun diye”.

IV.3. Göç Edilen Yıla Göre Göçün Zorunlu Bir Göç Olup Olmadığı Algısı

Stalin'in dünya proleter devrimini hayata geçirme planı çerçevesinde, Bulgaristan'da komünist rejim iktidara geldiğinde ilk dönem, iyimser bir hava içerisinde olmuştur. Bu iyimser havanın nedeni ise, gelecekte bu planın bir parçası olarak Türkiye'de de yapılacak olan devrime sosyalist kadro hazırlamak fikridir. Bu iyimser hava ile Türklerin, komünizme bağlılığı sağlanacak, bu sayede Türkiye'de yapılması planlanan devrimde Bulgaristan Türkleri önemli bir rol üstlenmiş olacaktır. Bu amaçla Azerbaycan'dan Bulgaristan'a bilim, pedagoji ve kültür alanında eğitim almış kişiler, Türklerin yoğun olarak yaşadığı bölgelere görevlendirilmişlerdir. Buradaki amaç, Azerbaycan Türkleri ile Bulgaristan'daki Türkleri etkileyerek, onların hem eğitilmesini sağlamak hem de sosyalizmi benimsemesini kolaylaştırmaktır. Bu dönemde açılan okullar, programlar, tiyatrolar ve yayın organları ile Türk edebiyatı, sanatı ve kültürü gelişmesini sağlamış, Bulgaristan'ın bu politikaları, o dönemde Türkçeyi yasaklamadığı ve tam tersine desteklediği için Türkler arasında da destek görmüştür. Ancak bu iyimser hava, 1954'te Todor Jivkov'un BKP'nin birinci sekreteri olması ile değişmiş ve 1956'da BKPMK üyelerinin aldığı karar ile tek bir sosyalist millet oluşturma hedefine dönüşmüştür (Mevsim ve Kutlay, 2013-a:104-105). Bunun sonucu olarak göçmenler arasında göç edilen yıllara göre göç algısının zorunlu olup olmadığı ile ilgili farklılaşmalar yaşanabilmektedir. Kısaca, göçmenler yıllara göre komünizmden ve asimilasyon politikalarından farklı düzeyde etkilenmişlerdir.

Tablo 12: Göç Edilen Yıla Göre Göçün Zorunlu Bir Göç Olup Olmadığı Algısı

		Bu göçün zorunlu bir göç olup olmadığı			Toplam
		0.00	Evet	Hayır	
Bulgaristan'dan göç edilen yıl	Kayıp Veri	0	1	1	2
	1950	0	2	2	4
	1951	1	31	18	50
	1958	0	1	0	1
	1969	0	0	3	3
	1970	0	1	6	7
	1972	0	0	5	5
	1973	0	0	2	2
	1978	0	2	6	8
	1989	0	30	3	33
	1990	0	3	0	3
Toplam		1	71	46	118

Bulgaristan'dan göç edilen yıla ve bu göçün zorunlu olup olmadığına baktığımızda Tablo 12'de de görüldüğü üzere 1989 yılında göç edenlerden görüşülen 33 kişiden yalnızca 3 kişi göçün zorunlu olmadığını söylerken, diğer 30 kişi ise yapılan göçün zorunlu bir göç olduğunu belirtmiştir. Diğer bir bulguya baktığımızda ise 1951 yılında yapılan göçün, göç edenlerden 50 kişiden 31'inin bu göçü zorunlu bir göç olarak gördüğü, 1951 yılında göç eden diğer 18 kişinin ise göçü zorunlu bir göç olarak görmediği bulgusuna ulaşılmış ve görüşülen 1 kişi ise soruyu cevapsız bırakmıştır. 1951 yılında göç edenlerin çoğunluğunun göçü, zorunlu göç olarak algılamaları, dikkat edilmesi gereken bir nokta olarak ortaya çıkmıştır. Bu durumu ise asimilasyon politikalarının bölge bölge başlaması ile ilişkilendirebiliriz. Asimilasyon politikaları kimi bölgelerde daha önce başladığından dolayı zorunlu göç algısı değişebilmektedir. Asimilasyon politikalarına daha fazla maruz kalan göçmenlerin göçü, zorunlu bir göç olarak algıladığı edinilen izlenimler arasındadır.

"Hiç sorun olmamış. İlerde ne olacağı belli değil diye babam bize siz Bulgar olmayasınız diye geldik dedi. Komünizm gelmeye başlamış, iki tepside varsa bakır birini

alıyolar. Elektrik getirecez diye. Bizimkilere daha gelmemiş ama gelecek diye duyurulmuş. Sizin için geldik, dinimizi, Türklüğümüzü unutursunuz diye Bulgar olursunuz diye geldik”.

“Kovdu bizi. Bulgar isimleri istemiyosanız gidin dedi. Asimilasyonu bizimkisi. Tek devlet tek millet sloganıyla çıktılar o zaman Jivkov söyledi”.

“Malımı mülkümü elimden alınca göç etmek zorunda kaldık. Bir canımız kaldı. Malını mülkünü alınca da sadece dini inançla da olmuyor”.

“Kurban, oruç bayramlarında tatil yok, izin yoktu. Hep çalışırdık.”

“Ruslar gelince buraya. İster Türkiye’ye gidin ister gavur olun dediler”.

“Hastanede Bulgaristan’da eziliyoduk. Annemler bilmezdi Bulgarca”.

Göçmenlerin söylemlerinden yola çıkarak uygulanan politikalar ile göç etmek durumunda bırakıldıklarını görmekteyiz. Bulgaristan’da Türklere uygulanan politikaların sürekli hale gelmesi ve gündelik hayatta da daha çok hissedilmeye başlanmasının ardından, bu durum Türkiye’ye göçü teşvik ederken bir yandan da bu süreç ile birlikte göçmenlerin Türk ve Müslüman kimliğine daha fazla bağlandığını ortaya koymaktadır.

IV.4. Bulgarca Bilip Bilmeme Durumu

1959 yılına kadar Türklerin kendilerine ait bir okulları var iken, bu yıldan sonra Türk ve Bulgar okulları birleştirilmiştir. İlk etapta Türk Dili ve Edebiyatı dersleri de verilirken, daha sonra verilen bu derslerin saati aşama aşama azaltılmıştır (Tatarlı akt. Mevsim ve Kutlay, 2013-a:105). Genel olarak kendi aralarında Türkçe konuştuklarını ancak devlet dairelerinde, hastanelerde Bulgarca konuştuklarını belirten göçmenlerin Bulgarca’yı bilip bilmeme durumları ise Tablo 13’te görüldüğü şekilde olmuştur:

Tablo 13: Bulgarca Bilip Bilmeme Durumu

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
	Biliyorum	43	35.8	35.8	35.8
	Anlıyorum ama konuşamıyorum	3	2.5	2.5	38.3
	Çok az biliyorum	12	10.0	10.0	48.3
	Bilmiyorum	60	50.0	50.0	98.3
	Biliyordum ama unuttum	2	1.7	1.7	100.0
	Toplam	120	100.0	100.0	

Tablo 13’de görüldüğü üzere Bulgarca bilenlerin oranı yüzde 35,8’dir. Araştırmaya katılanlar arasında yüzde 2,5’i anlıyor ama konuşamadığını, yüzde 1,7’si ise önceden bilirken şimdi unuttuğunu belirtmiştir. Örneklem içinde bulunan göçmenlerin yüzde 50’si ise Bulgarca bilmediğini belirtmiştir. Göçmenler Bulgaristan’da iken genellikle Türk nüfusunun çoğunlukta olduğu bölgelerde ikamet ettiklerini belirtmişler, bu durum da Türkçe’yi unutmayı engellerken, Bulgarca’yı öğrenmelerini ise zorlaştırmıştır. Genellikle göçmenler günlük hayatta köylerinde Türkçe konuştuğunu, Bulgarca’yı genellikle resmi dairelerde ve hastanelerde kullandıklarını dile getirmişlerdir. Aynı zamanda televizyon ve radyolarda Bulgarca yayın yapıldığını, Türkçeyi hiç duymadıklarını belirtmişlerdir. Edinilen bilgilere göre Türkçe sadece Türklerin kendi aralarında konuşarak varlığını sürdürdükleri dil olmuştur.

Ruşuk kazasında oturan 1989 yılında göç eden bir göçmen; “1400 hane Türktük, 10 hane Bulgardı. Biz zaten Türk köyüydük baskıyı çok hissetmedik. Şu televizyondan Türkçe duyayım bi derdim”.

1989 yılında göç edenlerin hepsi Bulgarca bilirken, daha öncesinde göç edenler, baskıların daha az olmasından dolayı Bulgarca’yı bilmediklerini ya da unuttuklarını dile getirmişlerdir.

1989 yılında 15 yaşında Türkiye'ye gelen bir göçmen ise şöyle belirtmiştir: “... Bulgarca'yı mecburen öğreniyorduk. Üzerine düşmeyen unutuluyordu tabii Türkçeyi. Bizde babam otobana çıkıp, Türkiye'den gelen tırlarla anlaşma yapıyordu, kitap getiriyordu, filmler, video kasetler vardı. Onlardan getiriyorlardı. Orhan Gencebay vardı o zaman, Ferdi Tayfur vardı, Cüneyt Arkın'ın filmlerini izliyorduk. Oradan Türkçeyi dinliyorduk sürekli. Taklit ede ede, konuşa konuşa canlı ve sıcak kalıyordu. Kitap okutturuyordu Atatürk ile ilgili mesela. Kaçak yollarla ediniyorduk” (Erkek, 40 yaşında, Öğr. Gör).

IV.5. İsimlerinin Değişip Değişmediği Durumu

Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçü etkileyen en önemli etkenlerden biri de özellikle 1985 yılından sonra yapılan isim değiştirme politikası olmuştur.

Tablo 14: İsmnin Değişip Değişmediği

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
	Evet değişti	26	21.7	22.2	22.2
	Evet değişti ama söylemek istemiyorum	10	8.3	8.5	30.8
	Hayır değişmedi öncesinde geldim	81	67.5	69.2	100.0
	Toplam	117	97.5	100.0	
	Kayıp Veri	3	2.5		
	Toplam	120	100.0		

Tablo 14'e baktığımızda 81 kişinin isminin değişmediğini, daha öncesinde Türkiye'ye geldiğini görmekteyiz. İsmnin değiştiğini söyleyen 36 kişinin içerisinde 26 kişi, değişen ismini de söylemiştir. İsmnin değiştiğini söyleyen diğer 10 kişi ise Bulgarca ismini söylemekten kaçınmıştır. Bu durum ise kimliklerinin yok sayılması ve bu durumun özellikle baskı ile yapılması ile ilişkilendirilebilir. Göçmenlerin bu isimleri söylemek istememesi doğal karşılanabilir. Öztürk'ün (2012: 249) de belirttiği gibi isimlerinin değişmesi hayatları boyunca oluşturdukları tüm benliğin ya da kimliğin yok olmaya yüz tutması demektir. Göçmenlerin söylemleri ise şu yönde olmuştur:

‘İsmimi söylemek istemiyorum Devletin yanlış politikası. İsim değiştirmekle insan değişmez. Çok ağırımıza gitti. Daha sonra çocuklarımıza, torunlarımıza sizin babanız dedeniz Hıristiyan’mış diyecekler diye düşündüm. Mezarlıktaki taşların ismini bile değiştirdiler. Tarlaların ismini dahi değiştirdiler. Çok kötü bir baskı oldu’ (Erkek, 53 yaşında, Emekli).

“ O günleri hiç hatırlamak istemiyorum. Bizi annemiz babamız Türk doğurmuş nasıl olacak diye herkes birbirine gider ağlardı”.

“17 gün hastanede yatım. Türk adıyla girdim. Bulgar isimleriyle çıkarttılar bizi”.

Eroğlu (1992: 45) ise isim değişikliği ve bunun sonucunda oluşması muhtemel kimlik kaybını şöyle açıklamaktadır:

Kişinin taşıdığı isim, onun dininden, dilinden ve kültüründen bir şeyler taşır. İsim seçimi, fikir ve inanç hürriyetinin tabii bir neticesidir. Bir kişiyi seçtiği isimle çağırmaktan men etmek, ceddinin ismiyle anılmasına izin vermemek, şahsiyet haklarından ve temel hürriyetlerden onu yoksun bırakmak demektir. Böyle bir şey kişinin benliğine son vermek demektir. Kısaca, zorla isim değişikliği sonuç olarak, zorla dil değişikliği, zorla kültür değişikliği, zorla ırk değişikliğidir.

Genel olarak değerlendirildiğinde toplumsal bir travmaya maruz kalan Bulgaristan Türklerinin, özellikle isim değiştirme politikası ile birlikte, milli kimliklerine daha güçlü bağlandığı edinilen izlenimler arasındadır.

IV.6. Dine Karşı Kısıtlama Yaşanıp Yaşanmadığı Durumu

Araştırmaya katılan göçmenlere dini inançları sorulduğunda görüşülen göçmenlerin tamamı dini inancının İslam olduğunu söylemiştir. Göçmenlere ‘Bulgaristan’da iken dini inancınıza karşı bir kısıtlama yaşadınız mı?’ sorusu sorulduğunda ise yanıtlar şu şekilde olmuştur:

Tablo 15: Dine Karşı Kısıtlama Yaşanıp Yaşanmadığı Durumu

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
	Evet	69	57.5	58.5	58.5
	Hayır	49	40.8	41.5	100.0
	Toplam	118	98.3	100.0	
	Kayıp Veri	2	1.7		
	Toplam	120	100.0		

Tablo 15'te de görüldüğü üzere 69 kişi (yüzde 57,5) dini inancına karşı kısıtlama yaşadığını belirtirken, 49 kişi (yüzde 40,8) ise kısıtlama yaşamadığını belirtmiştir. 2 kişi ise soruyu yanıtsız bırakmıştır. 1950'li yıllarda göç edenler kısıtlamaların yavaş yavaş başladığını belirtirken, 1989 yılında göç edenler dini vecibelerin engellenmesine doğrudan maruz kalmışlardır. Karpat (2010: 412) şöyle anlatmaktadır:

“İsim değiştirme uygulamasının yanında camilerin kapatılması, yıkılması ve oruç, sünnet hatta cenazelerin Müslüman mezarlıklarına gömülmesi gibi İslami törenler de yasaklanmıştı”.

Göçmenlerin söylemleri ise şu şekilde olmuştur:

1951 yılında gelen bir göçmen: “*Dine karşı kısıtlama yaşamaya başladık. Haftada bir saat din dersi okuyacaksınız dediler. Ondan önce bir sürü tecvit, cüz 5-6 tane din dersi vardı*”.

1970 yılında göç eden bir kadın göçmen bu hususta şunları söylüyor: “*Oruç tutmak yok. Hap getiriyodu hocalar ne hapi olduğunu da bilmiyoruz. Başımızda bekiyolardı içelim diye*”.

1989 yılında gelen bir diğer göçmen ise: “*Demirperde dini zaten tanımıyor. Camiye gidersin diğer gün işinden olursun*”.

“*Camileri kapattılar. Yaşlılar bile gitmeyecekti*”.

“İsim değiştikten sonra cenazeler yıkanmayacak falan dediler. Bulgar cenazesi gibi gömülecek dediler”.

“Dedem öldü. Onlar sandıkla gömiyolardı, bize de öyle diyolardı. Dedemi kefenledik tahtaları falan koyduk. Üstüne sandığı koydum ben. Sandıkla gömmüş gibi gösterdim”.

“Kuran-ı Kerim yasaktı. Kuran okurken baskın yapıyolardı”.

“İbadetlerin hepsi yasak. Gizli gizli çocuklarımızı sünnet ettirdik”.

IV.7. Bulgaristan’da İken Güvende Hissetme Durumu

Araştırmaya katılan göçmenlere kendilerini Bulgaristan’da kendilerini güvende hissedip hissetmediği sorulduğunda yanıtlar şu şekilde olmuştur:

Tablo 16: Bulgaristan'da Güvende Hissetme Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Evet Hissediyordum	31	25.8	28.7	28.7
Önce hissediyordum sonra değişti	44	36.7	40.7	69.4
Hayır hissetmiyorum	33	27.5	30.6	100.0
Toplam	108	90.0	100.0	
Kayıp Veri	12	10.0		
Toplam	120	100.0		

Tablo 16’ya baktığımızda ise göçmenlerin yüzde 36,7’si önce kendilerini güvende hissederken, daha sonra değişen politikalar sebebi ile güvende hissetmemeye başladıklarını belirtmişlerdir. Bulgaristan’da kendilerini güvende hissetmeyenlerin oranı ise yüzde 27,5’tir. Güvende hissedenenlerin oranı ise yüzde 25,8 olmuştur. Özellikle 1989 yılında göç edenlerde uygulanan politikalar sebebi ile daha fazla korku yaşandığı gözlemlenmiştir.

“Başıma bir şey mi gelecek diye korkuyla yatıp korkuyla kalkıyoduk”

“Güvende değildik sürekli diken üstündeydik. Ben Türküm diyemezdik. Özgür de hissetmiyoduk” (1989, 54. erkek).

“Hep korktuk, hep ağlar ağlar yaşadık”.

“Güvende hissetmiyoduk. Amacımız Türk toprağına gelmekti”.

1989 yılında 21 yaşında Türkiye’ye gelen bir kadın göçmen ise Türk olduğu için maruz kalınan asimilasyonun yanında genç olmanın ve kadın olmanın korkusunu da ayrıca yaşamıştır: “Türk kızlarıyla Hıristiyanlar evlendirilecek dediler öyle duyum oldu. Korkuyoduk sonra gelmeye karar verdik. Sonra bizim binada babası komser vardı. Benden 3 yaş büyüktü. Bize gelmiş sinemaya gideceğimizi söylemiş. Annem de yok demiş, korkmuş, acaba gerçek mi diye”.

IV.8. Göç Sürecinin Sorumlusu Olarak Kimi/Neyi Gördükleri Durumu

Araştırmaya katılan göçmenlere göç sürecinin sorumlusu sorulduğunda yanıtlar şu şekilde olmuştur:

Tablo 17: Göç Sürecinin Sorumlusu Olarak Kimin/Neyin Görüldüğü Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Bulgaristan hükümeti	50	41.7	46.3	46.3
Todor Jivkof	18	15.0	16.7	63.0
Rejim	28	23.3	25.9	88.9
Ruslar	3	2.5	2.8	91.7
Sorumlu yok antlaşma ile	4	3.3	3.7	95.4
Politika	3	2.5	2.8	98.1
Hükümetler	2	1.7	1.9	100.0
Toplam	108	90.0	100.0	
Kayıp Veri	12	10.0		
Toplam	120	100.0		

Tablo 17’de de görüldüğü gibi araştırmaya katılanların yüzde 41,7’si (50 kişi) Bulgaristan hükümetini sorumlu tutarken, yüzde 23,3’ü (28 kişi) ise komünist rejimi sorumlu tutmuştur. Bunun yanında katılımcıların yüzde 15’i (18 kişi) ise Todor Jivkov’u

göçün sorumlusu olarak göstermiştir. Araştırmaya katılanların yüzde 3,3'ü (4 kişi) sorumlu olarak kimseyi görmemiş anlaşma gereği geldiklerini belirtirken, yüzde 2,5'i (3 kişi) Ruslar'ı yine yüzde 2,5'i (3 kişi) sadece politika yanıtını verirken, yüzde 1,7'si (2 kişi) ise hükümetleri göçün sorumlusu olarak göstermiştir.

Şirin (2012: 398) ise göç hareketlerini şu sözlerle anlatmıştır:

Bulgaristan'dan 1950-51 dönemi ile 1989'da yapılan göçler, kitlesel sığınma niteliğindedir. 1950-51 yıllarında 150.000'in üzerinde Bulgaristan Türkü Türkiye'ye göç etmiştir. 1989 göçü ise 1970'lerde başlayıp 1980'lerde şiddeti gittikçe artan asimilasyon kampanyasının bir sonucudur. Bulgaristan'daki Türk azınlığı, 'Bulgarlaştırma' kampanyasına karşı direnmiş, ancak Bulgar yetkililerden oldukça sert bir karşılık görmüştür. Bulgaristan Türklerine yapılan baskı ve zulüm, 1989'da 300.000'in üzerinde Türk'ün sınıra getirilip bırakılmasıyla doruk noktasına ulaşmıştır.

V. BÖLÜM: BULGARİSTAN GÖÇMENLERİNDE KİMLİK VE AİDİYET

Bu bölümde, göçmenlerin kimlik ve aidiyet tanımlarını, ne yönde ve nasıl oluşturdukları üzerinde durulmuştur.

V.1. Türk Kimliğine Daha Çok Bağlanıp Bağlanmadıkları Durumu

Kimlik, bireylerin ya da grupların kim/ne olduklarını belirten, niteliklerini ortaya koyan bütünlük olarak tanımlanabilmektedir. Türk kimliği altında kendi kimliklerini inşa eden göçmenler, asimilasyon politikaları ile yeni bir kimliğe dâhil edilmek istenmiştir. Ancak göçmenlerin, dayatılan kimliği kabul etmek yerine, kendi kimliklerine daha sıkı bağlandıkları edinilen gözlemler ve çıkan sonuçlar arasındadır.

Tablo 18: Türk Kimliğine Daha Çok Bağlanıp Bağlanmadıkları Durumu

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
	Evet daha çok bağlandım	93	77.5	86.1	86.1
	Hayır bağlanmadım	1	.8	.9	87.0
	Zaten bağlıydım	9	7.5	8.3	95.4
	Baskı yoktu bizim zamanımızda	5	4.2	4.6	100.0
	Toplam	108	90.0	100.0	
	Kayıp Veri	12	10.0		
	Toplam	120	100.0		

Araştırmaya katılanlara göçmenlere yaşadıkları sorunlar karşısında daha fazla Türk kimliğine bağlanıp bağlanmadığı sorulduğunda katılımcıların yüzde 77,5'i (93 kişi) Türk kimliğine daha fazla bağlandığını belirtmiştir. Katılımcıların yüzde 7,5'i (9 kişi) ise zaten bağlı olduğunu belirtirken, yüzde 0,8'i (1 kişi) ise bağlanmadığını belirtmiştir. Katılımcıların yüzde 4,2'si (5 kişi) ise kendi zamanlarında baskı olmadığını belirtmiştir (Tablo 18). Asimile etmeye yönelik uygulanan politikalar sonucunda araştırmaya katılan göçmenlerin, Türklük ve Müslümanlık kimliğine daha fazla bağlanmış olduğu çıkan sonuçlar arasındadır. Bulgaristan'da tek bir ulus yaratma fikri ile yola çıkılan uygulamalar sonucunda, özellikle isim değiştirme politikası ile toplumsal bir travma yaşayan

göçmenler, kimliğin kaybı ve kimliğin yeniden inşası sürecinde sıkışıp kalmışlardır. Hep bir anavatana gitme fikri ile yaşayan göçmenler bu politika ile bu süreçte Türk kimliğine daha çok bağlandığını hissetmişlerdir. Göçmenlerin bu husustaki söylemleri ise şu şekilde olmuştur:

“Baskı uyguladıkça biz Türklüğümüze daha fazla sarıldık. Bu yüzden geldik. Bizim devletimiz var”.

“Bulgarlar ne hakka sahipse biz de o hakka sahip olmak istedik. Bayrağı indirelim diye bir şey yapmadık. Ama yine de ayırım yaptılar. Bu kamçıladi bizi”.

V.2. Türkiye Yerine Başka Ülkeye Göç Etmiş Olma İsteği

Araştırmaya katılan göçmenlere Türkiye yerine başka bir ülkeye göç etmiş olmak ister miydiniz? sorusu sorulmuş, göçmenlerin yanıtları ise şu şekilde olmuştur:

Tablo 19: Türkiye Yerine Başka Ülkeye Göç Etmiş Olma İsteği

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Evet, isterdim	2	1.7	1.8	1.8
Hayır, istemezdim	109	90.8	97.3	99.1
Fikrim yok	1	0.8	0.9	100.0
Toplam	112	93.3	100.0	
Kayıp Veri	8	6.7		
Toplam	120	100.0		

Tablo 19’da da görüldüğü gibi yüzde 90,8’i başka bir ülkeye göç etmek istemediğini belirtmiştir. Araştırmaya katılanların yüzde 1,7’si ise başka bir ülkeye göç etmiş olmak istediğini belirtmiştir. 1 kişi fikrim yok yanıtını verirken 8 kişi ise soruyu cevaplamamıştır (Tablo 19). Başka ülkeye gitmek isteyenlerin gerekçesi ise maddiyata dayalı olmuştur. Yaşam şartlarının, eğitim ve gelir düzeyinin daha yüksek olduğu bir yerde yaşamak istedikleri edindiğimiz izlenimler arasındadır. Türkiye yerine başka bir ülkeye

göç etmiş olmak istemeyenler ise anavatana geldikleri vurgusunu, konuşmalarında sık sık dile getirmişlerdir.

“Hiçbir yerde 2.sınıf vatandaş olmak istemeyiz”.

“Hep burayı düşündük baskıdan değil de”.

1989’da Türkiye’ye gelen göçmen ‘Biz hep Türkiye’ye gidecez diye düşündük. Çocuğum fazla para harcamayın, para biriktirelim bir gün lazım olur. Bi gün gidecez buradan, buradan kurtulmalıyız, dedelerimizden, atalarımızdan hep bunu gördük, sürekli bize işlendi. Buraya masraf etmeyelim, iyi araba almalıyım, iyi ev yapmalıyım. Yemedik, içmedik, hep para biriktirdik. Ama ne zaman 85’te bu isim değişikliği oldu baskı oldu yani bizi artık Türkiye asla kabul etmez gibi düşünmeye başladık. Türkiye napsın İvan’ı, Bulgar isimlerini. Türkiye geleceğimizin hayaliydi. Artık kalmamıştı ‘ (Erkek, 53 yaşında, Emekli).

Genel olarak değerlendirdiğimizde göçmenler anavatan vurgusu ile Türkiye’ye göç ettiklerini belirtmişlerdir. Milliyetçilik söylemleri ön plana çıkmış, Türkiye hem ait hissedilen yer, hem de ait olunmak istenilen yer olarak karşımıza çıkmaktadır. Sık sık dile getirilen Türklük ve Müslümanlık vurgusu ise bu değerlere gösterilen sadakat ile göçmenlerin kimliklerini inşa ettikleri görülmektedir.

V.3. Göçten Sonra Yerleşilen İlk Mekân

Antlaşma ile Türkiye’ye gelen göçmenlere devlet yardım ederken, serbest göçmen olarak gelenler ise devletten yardım alamamışlardır. Tabloda (Tablo 20) da görüldüğü gibi ilk olarak farklı yerlere yerleştirilen göçmenlerin, daha sonra farklı sebeplerle Sağlık Mahallesi ve Göçmen Mahallesine yerleştiği görülmektedir. Bu da daha sonra da bahsedileceği gibi göçmenlerin akraba veya eş dost ile aynı mekânda bulunmak istemelerinden kaynaklanmaktadır.

Tablo 20: Göçten Sonra Yerleşilen İlk Mekân

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Kayıp Veri	2	1.7	1.7	1.7
Adana	1	.8	.8	2.5
Adana Ceyhan	1	.8	.8	3.3
Ankara Yayla Köyü	1	.8	.8	4.2
Bandırma	2	1.7	1.7	5.8
Bursa	1	.8	.8	6.7
Edirne	1	.8	.8	7.5
İstanbul	1	.8	.8	8.3
Kastamonu	2	1.7	1.7	10.0
Kırklareli	2	1.7	1.7	11.7
Konya Gözlu Köyü	1	.8	.8	12.5
Konya sazlıpınar	1	.8	.8	13.3
Mersin	9	7.5	7.5	20.8
Mersin Anamur	3	2.5	2.5	23.3
Mersin Aslanköy	1	.8	.8	24.2
Mersin Elvanlı	1	.8	.8	25.0
Mersin Erdemli	1	.8	.8	25.8
Mersin Göçmen	20	16.7	16.7	42.5
Mersin Homurlu Köyü	5	4.2	4.2	46.7
Mersin Kürkçü Köyü	17	14.2	14.2	60.8
Mersin Özel Bahşiş	8	6.7	6.7	67.5
Mersin Sağlık Mah.	14	11.7	11.7	79.2
Mersin Silifke	15	12.5	12.5	91.7
Mersin Tarsus	6	5.0	5.0	96.7
Sivas	1	.8	.8	97.5
Şanlıurfa- Siverek	1	.8	.8	98.3
Zonguldak	2	1.7	1.7	100.0
Toplam	120	100.0	100.0	

Göçmenlerin Bulgaristan'dan göç ettikten sonra ilk yerleştikleri yerlere baktığımızda ise en yüksek oranın yüzde 16,7 ile Mersin Göçmen'e yerleştiği, yüzde 14,2 ile Mersin Kürkçü Köyü'ne yerleştiği görülmektedir. Bu yerleşim yerlerini yüzde 12,5 ile Silifke, yüzde 11,7 ile Mersin Sağlık Mahallesi takip etmektedir (Tablo 20). Özellikle 1950'li yılların başında gelen göçmenlerin söylemlerine baktığımızda devletin de göç olgusuna hazırlıksız yakalandığı görülmektedir. Ev olmadığı için hayvanlarla ahırda kalmak zorunda kalan göçmenler, kısa bir süre sonra devletin de yardım ve teşviki ile

evlerini kurmaya, verilen topraklara ekip biçmeye başlamışlardır. Tekeli (2010: 164) bu durumu şöyle anlatmaktadır:

20 Mart 1950’de çıkarılan 5613 sayılı yasa ile, Çiftçiyi Topraklandırma Kanununu uygulamak için Tarım Bakanlığı’na bağlı olarak kurulan Toprak İşleri Genel Müdürlüğü ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’na bağlı İskan Genel Müdürlüğü kurulmuştu. İşte göçmenlerin yerleştirilmesi bu yeni genel müdürlükçe gerçekleştirildi.

Devlet göçmenlere kentte ve köyde iskan edileceğine göre farklı nitelikteki bir ev ayrıca köyde iskan edilecekler için toprak, çeki hayvanı, üretim araçları; kentte iskan edilecekler için belirli bir para vermiştir.

Göçmenlerin bu konudaki söylemleri ise şu yönde olmuştur:

“Köye geldik. Birisi bizi sahiplendi. Ahırını boşalttı. Biz orada yattık.

“Sürülmemiş tarlaları verdiler eşek girmezdi”.

“Ahırlarda kalmışlar hep, bir köşede hayvanlar varmış, üzerlerine sıçrıyomuş hep yaptıkları”.

“Kişi başına 5 dönüm tarla vermişler”.

“Çok sevindik ama ev yok yurt yok, ahıra koymuşlar, hemen boyamışlar”.

V.4. İlk Dönemde Yerleşilen Bölgelere Kimin İsteği ile Yerleştiği Durumu

Bulgaristan göçmenlerine Türkiye’ye kimin isteği ile yerleştiği sorusu sorulduğunda yanıtlar şu şekilde olmuştur:

Tablo 21: Göçmenlerin İlk Dönemde Yerleşilen Bölgelere Kimin İsteği İle Yerleştiği Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Kendi isteğim ile	51	42.5	44.7	44.7
T.C. Devleti isteği ile	63	52.5	55.3	100.0
Toplam	114	95.0	100.0	
Kayıp Veri	6	5.0		
Toplam	120	100.0		

Araştırmaya katılanların yüzde 52,5’i Türkiye’ye ilk geldiklerinde kendilerini devletin yerleştiğini söylemiş, bununla birlikte göçmenlerin yüzde 42,5’i ise kendi

istedikleri bir yere yerleştğini belirtmiştir. Kendi isteği ile gelenlerin birçoğu serbest göçmen sıfatı ile gelmiştir. Serbest göçmen olarak gelenler ise aile, akraba veya eş dostun yanına yerleşmişlerdir. Diğer bir kısmı ise genellikle akrabalarının bulunduğu yeri tercih etmişlerdir.

V.5. Türkiye'ye Geldiklerinde Aidiyet Duygusu Hissetme Durumu

Bireyin kimlik tanımlamasında en önemli niteliğe sahip olan faktörlerden bir tanesi de aidiyettir. Bu bakımdan, Bulgaristan göçmenlerine, Türkiye'ye ilk geldiklerinde bir aidiyet hissedip hissetmedikleri sorulmuştur.

Tablo 22: Türkiye'ye Geldiklerinde Aidiyet Hissetme Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Evet hissettim	101	84.2	92.7	92.7
Hayır hissetmedim	3	2.5	2.8	95.4
Fikrim yok	5	4.2	4.6	100.0
Toplam	109	90.8	100.0	
Kayıp Veri	11	9.2		
Toplam	120	100.0		

Katılımcıların yüzde 84,2'si (101 kişi) Türkiye'ye geldiklerinde aidiyet hissettiklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların yüzde 2,5'i (3 kişi) ise aidiyet hissetmediği yanıtını vermiştir. Örnekleme giren göçmenlerin yüzde 9,2'sinin (11 kişi) ise soruyu yanıtsız bıraktığını görmekteyiz (Tablo 22). Araştırmaya katılan göçmenlerin söylemleri ise genellikle şu yönde olmuştur:

'Doğduğum yer orası ama doğduğum yer burası, ait hissettiğim yer burası bu yüzden Türkiye diyorum'.

'Biz Türk'üz nereye ait olduğumuzu biliyoruz'.

Genel olarak değerlendirildiğinde, veriler ve söylemler doğrultusunda göçmenlerin kendilerini Türkiye'ye ait hissettikleri ve bir aidiyet sorunu yaşanmadığı görülmektedir.

V.6. Türkiye'ye Geldiklerinde Yabancılık Duygusu Hissetme Durumu

Göçmenlere ilk geldiklerinde yabancılık duygusu hissedip hissetmedikleri sorulmuştur. Göçmenlerin yanıtları ise şu şekilde olmuştur:

Tablo 23: Türkiye'ye Geldiklerinde Yabancılık Duygusu Hissetme Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Evet hissettim	63	52.5	55.8	55.8
Hayır hissetmedim	47	39.2	41.6	97.3
Fikrim yok	3	2.5	2.7	100.0
Toplam	113	94.2	100.0	
Kayıp Veri	7	5.8		
Toplam	120	100.0		

Katılımcıların yüzde 52,5'i yabancılık hissettiklerini, yüzde 39,2'si ise yabancılık duygusu hissetmediklerini belirtmiştir (Tablo 23). Göçmenler genel olarak Türk ve Müslüman kimliğine tutunarak ve anavatan bilinci ile Türkiye'ye aidiyet hissetseler de, doğup büyüdüğü, atalarının ve tarihlerinin olduğu toprağı bırakıp yeni bir mekâna gelmek göçmenleri ilk geldiklerinde tedirgin etmiştir. Yeni mekâna alışma sürecinde farklı düzeylerde doğal olarak yabancılık ve tedirginlik duymuşlardır. Bunun yanında şunu da belirtmeliyiz ki, bu yabancılık duygusunda, yerli halkın da payının olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Daha sonra da ele alınacağı gibi yerli halk tarafından duyulan söylemler, göçmenlerin yerli halk ile bütünleşme sürecini uzatırken, daha sonra göçmenlerin kümeleşmelerinde de etkili olduğunu söyleyebiliriz. Daha sonra da değineceğimiz gibi, Sağlık Mahallesi'nin kurucusunun bir göçmen olması ve ardından başka bölgelerden diğer göçmenlerinde mahalleye taşınmaları örneğini verebiliriz.

V.7. Şu An Yabancı Olarak Hissedip Hissetmeme Durumu

Göçmenlerin şu an kendilerini yabancı olarak hissedip hissetmeme durumu, toplumla bütünleşme ile de doğrudan bağlantılıdır. Araştırmaya katılan göçmenlere, şu an kendilerini bu toplumda yabancı hissedip hissetmedikleri sorulmuştur. Göçmenlerin yanıtları ise şu şekilde olmuştur:

Tablo 24: Göçmenlerin Kendilerini Şu An Yabancı Olarak Hissedip Hissetmeme Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Evet hissediyorum	1	0.8	.8	.8
Hayır hissetmiyorum	111	92.5	93.3	94.1
Bazen hissediyorum	7	5.8	5.9	100.0
Toplam	119	99.2	100.0	
Kayıp Veri	1	.8		
Toplam	120	100.0		

Katılımcıların yüzde 92,5'i yabancı hissetmediğini belirtmiştir. Katılımcıların yüzde 5,8'i ise bazen yabancı hissettiklerini dile getirmişlerdir. Sadece bir kişi ise kendini yabancı olarak hissettiğini belirtmiştir (Tablo 24). Genel olarak baktığımızda ortaya çıkan bulgular göçmenlerin şu an kendilerini yabancı olarak hissetmediklerini ve yaşadıkları toplum ile bütünleştiklerini göstermektedir. Örnekleme katılan bazı göçmenlerin bu konudaki söylemleri ise şu yönde olmuştur:

“Göçmenlikten çıktık artık biz”.

“Alıştık, çok rahatız”.

“Bulgarca'yı bile unutmaya başladık”.

1978'de serbest göçmen olarak gelen kişinin ifadeleri ise şu yönde olmuştur; *‘Bir yabancının bir şehre gelmesi. tanımıyorsun, dostun yok, eşin yok, tanıdığın yok, paran yok bunları hissettik, ateşten gömlek oluyor. Gidiyorsun kahveye, kahvede bir göçmen olduğunu tanıdığının yanına oturuyorsun, sıvışırsın’* (Erkek, 61 yaşında, Emekli).

“Hiçbir yere sığdıramadık kendimizi. Zor alıştık, aile parçalanmıştı”

“Yerinden yurdundan kopuyorsun”.

“Geriliyor insan, yan yan göçmen gelmiş diye bakıyorlar”.

“Köye geldiğimiz için hissettik. Hemen benim ayağıma bi şalvar geçirdiler, bir de çember örttüler”.

‘Yabancılık hissettim, dil yabancı, şive yabancıydı. Orada yaşadığımız yerdeki gibi herkesi iyi niyetli sanıyorduk öyle değildi. Burada da ayrımcılık oldu, Bulgar diyorlardı, sonra bir gün ben İçişleri Bakanlığına gittim. A vasıflı ehliyetim vardı, dedim bakanlıktan müsaade alayım ehliyetimi değiştirsinler, şoför olarak çalışayım. Bana bakanlık şunu dedi genel müdür: Ben seni getirmedim, sen kendin geldin dedi’ (Erkek, 61 yaşında, Emekli). Göçmenler ‘vatan’a dönüşlerinde yaşadıkları bu ötekileştirme ile birbirlerine daha çok bağlandıklarını ama herkesi bir tutmamak gerektiğini ve vatanlarında olmanın verdiği güveni duyduklarını sık sık dile getirmişlerdir.

“Biz geldikten sonra hep mutluluktan ağladım. Herkes, millet el sallıyordu bize”.

Yabancılık duygusu hissetmeyen göçmenler ise eş dost ve akrabalarının yanlarına geldiklerini belirtmişlerdir. Bu durum da, göçmenlerin uyum sürecinde ve bütünleşmesinde önemli bir etkiye sahip olmuştur.

“Hep akrabalar köylülerimiz buradaydı. Hepsi bize yol gösterdi”.

V.8. Şu An Göçmen Olarak Hissedip Hissetmeme Durumu

Göçmen olarak hissetme bütünleşme bağlamında da ele alınabileceği gibi, diğer yandan da bir ‘göçmenlik’ kimliğinin oluşabilme durumunu akıllara getirmektedir. Bu yüzden verilen yanıtların, araştırmanın doğru sonuca ulaşabilmesi için dikkatli bir şekilde analiz edilmesi gerekmektedir.

Tablo 25: Şu An Göçmen Olarak Hissedip Hissetmeme Durumu

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
	Evet hissediyorum	46	38.3	40.4	40.4
	Hayır hissetmiyorum	65	54.2	57.0	97.4
	Bazen hissediyorum	3	2.5	2.6	100.0
	Toplam	114	95.0	100.0	
	Kayıp Veri	6	5.0		
	Toplam	120	100.0		

Araştırmaya katılan göçmenlere şu an kendilerini bu toplumda göçmen hissedip hissetmedikleri sorulmuştur. Katılımcıların yüzde 54,2’si (65 kişi) şu an kendilerini göçmen olarak hissetmediklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların yüzde 38,3’ü (46 kişi) şu an kendilerini göçmen olarak hissettiklerini belirtmişlerdir. Yüzde 2,5’lik (3 kişi) bir kısım ise bazen göçmen olarak hissettiklerini belirtmişlerdir (Tablo 25). Tabloya baktığımızda yüzde 38,3 oranıyla 46 kişinin şu an bu toplumda kendilerini göçmen olarak hissetmeleri, araştırmanın konusu bağlamında dikkat edilmesi gereken bir durumdur. Edinilen izlenimlere göre göçmenlerin, bir ‘göçmenlik’ kimliğini oluşturmuş olmaları ve göçmenlik kimliği adı altında kimliklerini yeniden tanımladıkları görülmektedir. Ancak bu göçmenlik kimliği, ayrıştırıcı veya tamamen yerli halktan kendilerini soyutlayan bir tanımlama değildir. ‘Göçmenlik’ kimliği adı altında hem bir aidiyet ve anavatan duygusu ile yer edinme, hem de kendilerine has özelliklerini ve kültürlerini koruma amacıyla oluşturulmuş bir savunma sistemi olarak görebiliriz. Söylemlerinde sık sık milliyetçilik öğelerinin vurgulanmasını buna örnek olarak gösterebiliriz:

“Göçmenliğimizi kıyamete kadar unutmayız ama çok şükür geldik buraya”.

“Biz göçmenlikten çıktık”

V.9. Göç Edilen Yıla Göre Şu An Göçmen Olarak Hissetme Durumu

Göç edilen yıllara göre göçmen olarak hissedip hissetmediği karşılaştırıldığında ise ortaya şu şekilde sonuçların çıktığı görülmektedir:

Tablo 26: Göç Edilen Yıla Göre Şu An Göçmen Olarak Hissetme Durumu

		Şu An Göçmen Olarak Hissedip Hissetmeme Durumu			
		Evet hissediyorum	Hayır hissetmiyorum	Bazen hissediyorum	Toplam
Bulgaristan'dan göç edilen yıl		2	0	0	2
	1950	4	0	0	4
	1951	13	34	2	49
	1958	0	1	0	1
	1969	3	0	0	3
	1970	3	4	0	7
	1972	1	4	0	5
	1973	1	1	0	2
	1978	3	5	0	8
	1989	16	15	1	32
	1990	0	1	0	1
	Toplam	46	65	3	114

Tablo 26'ya baktığımızda göç edilen yıllar ve şu an göçmen olarak hissedip hissetmedikleri karşılaştırıldığında soruya cevap veren 114 kişiden 65'i şu an bu toplumda kendilerini göçmen olarak hissetmediklerini belirtirken, 3 kişi bazen hissettiğini, diğer 46 kişi ise şu an kendisini bu toplumda bir göçmen olarak hissettiğini belirtmiştir. 1989 yılında göç edenlerden 32 kişiden 16'sı göçmen olarak hissettiğini belirtirken, 1 kişi bazen hissettiğini, 15 kişi ise şu an bu toplumda göçmen olarak hissetmediğini belirtmiştir. 1951 yılında göç eden göçmenlerin verdikleri yanıtlara baktığımızda ise 49 kişiden 34'ünün göçmen olarak hissetmediği, 13 kişinin ise kendisini göçmen olarak hissettiği ve 2 kişinin ise bazen göçmen olarak hissettiğini görmekteyiz. Tablo 26'ya baktığımızda en çok göçmen olarak hisseden kişilerin oranının 1989 yılında çıkması daha çok yakın zamanda göç etmelerinde ve çift vatandaşlı durumda olmalarıyla ilişkilendirilebilir. Edindiğimiz

izlenimlere göre, kendilerini bir yabancı olarak görmediklerini ancak, doğup büyünülen mekânın değişmesinden dolayı göçmenlik kimliği altında yeniden inşa edilmiş bir kimlik görmekteyiz. Ne orada ne burada olamama gibi bir arada kalmışlık durumu söz konusu değildir.

V.10. Bulgaristan Göçmenlerinin Öncelikli Kimlik Tanımları

Bireyin kendisini nasıl tanımladığı ait olduğu grubu, kimliği belirtmektedir. Bulgaristan göçmenlerine de kendilerini nasıl tanımladıkları sorularak kimliklerini ne üzerine inşa ettikleri belirlenmek istenmiştir.

Tablo 27: Kendilerini Öncelikle Nasıl Tanımladığı Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Öncelikle Türk olarak	18	15.0	15.4	15.4
Öncelikle Müslüman olarak	9	7.5	7.7	23.1
Öncelikle T.C. vatandaşı olarak	32	26.7	27.4	50.4
Öncelikle bir göçmen	3	2.5	2.6	53.0
Öncelikle bir Bulgaristan göçmeni	4	3.3	3.4	56.4
Öncelikle Türk ve Müslüman	17	14.2	14.5	70.9
Öncelikle Türk ve T.C. vatandaşı	2	1.7	1.7	72.6
Türk, Müslüman, T.C. vatandaşı ve göçmen	18	15.0	15.4	88.0
T. C. vatandaşı ve Bulgaristan Göçmeni	3	2.5	2.6	90.6
Hepsi	11	9.2	9.4	100.0
Toplam	117	97.5	100.0	
Kayıp Veri	3	2.5		
Toplam	120	100.0		

Göçmenlere kendilerini öncelikle nasıl tanımladığı sorulduğunda ise katılımcıların yüzde 26,7'si öncelikle Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak tanımladığını

belirtirken, yüzde 15'i kendisini öncelikle Türk olarak; yine yüzde 15'i kendisini Türk, Müslüman, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı ve göçmen olarak tanımlamıştır. Bununla birlikte yüzde 14,2'si öncelikle Türk ve Müslüman, yüzde 7,5'i ise kendisini öncelikle Müslüman olarak tanımlamıştır. Kendilerini öncelikle Bulgaristan göçmeni olarak tanımlayanların oranı ise yüzde 3,3 olurken, öncelikle göçmen olarak tanımlayanların oranı ise yüzde 2,5 oranında olmuştur (Tablo 27). Bu tabloya göre göçmenlerin kendilerini öncelikle Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak görmeleri, Türkiye'ye aidiyetin göstergesi olarak yorumlanabilir. Aynı zamanda verilerden bu sonucun çıkmasını Bulgaristan'da iken azınlık konumunda olmalarına ve Türkiye'ye geldiklerinde azınlık konumundan çıkıp bir devlete ait hissetme duygusu ile de açıklanabilir. Genel olarak bakıldığında ise Türklük unsurunun ön planda olduğu görülmektedir.

VI. BULGARİSTAN GÖÇMENLERİNDE UYUM VE BÜTÜNLEŞME

Bu bölümde göçmenlerin göç ettikten sonra uyum sorunu yaşayıp yaşamadıkları, yaşamışlar ise ne gibi sorunlar yaşadıkları araştırılmıştır. Ayrıca göçmen olmayanlardan farklılaştıklarını düşünüp düşünmedikleri konularına açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

VI.1. Göçten Sonra Türkiye’de Sorun Yaşama Durumu

İçerisinde birçok olguyu barındıran göç ile birlikte şüphesiz birçok sorunda beraberinde gelmektedir.

Tablo 28: Göçten Sonra Türkiye’de Sorun Yaşayıp Yaşanmadığı Durumu

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
	Evet yaşadım	55	45.8	47.4	47.4
	Hayır yaşamadım	61	50.8	52.6	100.0
	Toplam	116	96.7	100.0	
	Kayıp Veri	4	3.3		
	Toplam	120	100.0		

Araştırmaya katılanlar göçmenlere Türkiye’ye geldiklerinde sorun yaşayıp yaşamadığı sorulduğunda yüzde 50,8’inin (61 kişi) Türkiye’ye geldiğinde sorun yaşamadığını belirtmiştir (Tablo 28). Esasında, göçmenlerin sorunlar yaşadığı edinilen izlenimler arasındadır, göçmenler bu sorunları dile getirmekten kaçınmışlardır. Sorunları dile getirmeyen katılımcıların genel olarak algısı ise şu şekildedir; başka bir yere göç edildiği için ister istemez farklı boyutlarda sorunların olacağı ama bunları sorun olarak görülmemesi gerektiği yönünde olmuştur. Katılımcıların yüzde 45,8’i (55 kişi) ise sorun yaşadığını belirtmiştir (Tablo 28). Oranların birbirine yakın olması dikkate değer bir durumdur. Ülke içinde yapılan göçlerde dahi toplumsal, ekonomik vb. sorunlar yaşanırken, bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan göçlerde sorunların yaşanması doğal görülebilecek bir durumdur.

VI.2. Göç Edilen Yıla Göre Sorun Yaşanma Durumu

Göç edilen yıl ve sorun yaşanıp yaşanmadığı karşılaştırıldığında ortaya çıkan sonuçlar şu şekildedir:

Tablo 29: Göç Edilen Yıla Göre Sorun Yaşanıp Yaşanmadığı Durumu

		Türkiye'de Sorun Yaşayıp Yaşanmadığı		
		Evet yaşadım	Hayır yaşamadım	Toplam
Bulgaristan'dan Göç Edilen Yıl	Kayıp Veri	2	0	2
	1950	2	1	3
	1951	32	17	49
	1958	0	1	1
	1969	3	0	3
	1970	3	4	7
	1972	1	4	5
	1973	0	2	2
	1978	3	5	8
	1989	8	25	33
	1990	1	2	3
Toplam		55	61	116

Tablo 28'e bakıldığında göçmenlere Türkiye'ye geldikten sonra sorun yaşayıp yaşamadığı sorulduğunda, soruya yanıt veren 116 kişiden 61'i sorun yaşamadığını, 55 kişi ise sorun yaşadığını belirtmiştir. Tablo 29'a baktığımızda ise 1951 yılında gelen 49 katılımcıdan 32'si Türkiye'ye geldiğinde sorun yaşadığını belirtirken, diğer 17 kişi ise sorun yaşamadığını belirtmiştir. 1989 yılında göç eden 33 kişiden 8'i sorun yaşadığını belirtirken, 25'i sorun yaşamadığını belirtmiştir.

1951 yılında göç edenlerin daha fazla sorun yaşamış olmasının, ülkelerin gelişmişlik düzeyi ve kültürel anlamdaki bazı farklılıklardan kaynaklandığını söyleyebiliriz. İzlenimlerimize göre, en çok toplumsal anlamda sorun yaşayan 1950'li yılların başında gelen göçmenler olmuştur. İlk geldiklerinde birçoğu köye yerleşmiştir.

Hatta evleri yapılarına kadar ahırda kalmışlardır. 1951 yılında gelen bir göçmenlerin söylemleri şu yönde olmuştur:

“Akdam Köyüne geldik ilk. Birisi bizi sahiplendi. Ahır boşalttı biz orada yattık. Ev vermediler sadece toprak verdiler. Malzemeyi devlet verdi. Kendimiz yaptık. Hayvan verdiler bir ya da iki tane geri ödeme şartıyla. Kürkçü Köyünden çektiğimizi Bulgarlardan çekmedik... yerli halkla sorun yaşadık, ötekileştirdiler. Ama bu hataları dile getirirsek barış olmaz”.

“Şive, düzen farklı. Elektrik yoktu sinema da yoktu. Kreş vardı burada yoktu. Çeşme yoktu kuyudan çekiyoduk”.

“Zeytini attık denize bilmiyoduk. Yufka ekmeğini aldı kardeşim ben gazete yemem dedi anneme”.

Sonraki yıllarda göç edenler eş dostun, akrabasının yanına geldiğinden dolayı, daha önce göç edenler gibi zorlanmamışlardır. Diğer göçmenlerin yanına gelmeleri hem uyum sürecini hem de alışmayı kolaylaştıran bir durum olmuştur.

VI.3. Göç Ettikten Sonra Yaşanılan En Önemli Sorun

Göçmenlere Türkiye'ye geldikten sonra yaşanan en önemli sorunun ne olduğu sorulduğunda yanıtlar şu şekilde olmuştur:

Tablo 30: Göç Ettikten Sonra Yaşanılan En Önemli Sorun

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Yabancı olarak görmeleri	2	1.7	4.5	4.5
Yerli halkın dışlaması	1	.8	2.3	6.8
Ekonomik	25	20.8	56.8	63.6
İşsizlik	9	7.5	20.5	84.1
Yaşam standardı	2	1.7	4.5	88.6
İklim	3	2.5	6.8	95.5
Uyum sorunu	1	.8	2.3	97.7
Barınma	1	.8	2.3	100.0

	Toplam	44	36.7	100.0	
	Kayıp Veri	76	63.3		
	Toplam	120	100.0		

Göçmenlere Türkiye'ye geldiklerinde sorun yaşayıp yaşamadığı sorulduğunda soruya yanıt veren 116 kişiden 61'i sorun yaşamadığını, 55 kişi ise sorun yaşadığını belirtmiştir (Bkz. Tablo 28). Göçmenlere yaşadıkları en önemli sorunun ne olduğu sorulduğunda ise yüzde 20,8'i (25 kişi) 'ekonomik' olarak sorun yaşandığını belirtmiştir. Diğer bir sorun ise yüzde 7,5 (9 kişi) oranında işsizlik olmuştur. Diğer bir sorun ise yüzde 2,5'lik (3 kişi) bir oran ile iklim olmuştur. Örnekleme giren 2 kişi yaşam standardını ve yerli halkın kendilerini yabancı olarak görmelerini en önemli sorun olarak gösterirken, 1 kişi yerli halkın dışlaması, 1 kişi uyum sorunu diğer 1 kişi ise barınma sorununu, Türkiye'ye geldiğinde yaşadığı en önemli sorun olarak dile getirmiştir (Tablo 30). İklimi sorun olarak gören göçmenler Mersin'i sıcak bulduklarını ifade etmişler, Bulgaristan'da yaşadıkları yerin ikliminin serin olduğunu, her ürünün yetiştiğini dile getirmişlerdir. Göçmenlerin bu konu ile ilgili söylemleri şu yönde olmuştur:

1951 yılında 13 yaşında göç etmiş olan bir göçmen ise: *“Geldik bir kuru ekmek. Bir tasa su, içine bir kaşık toz şeker yedik. Hiç kimse şikayet etmedi. Herkes ne iş var nerede ne var çoluk çocuk bende dahil her işi yaptık”*.

“ Ufak tefek şeyleri sorun olarak görmüyoruz. Mevsimlik çalıştık köy hizmetlerinde o sıkıntı oldu biraz”.

“Elde avuçta bir şey yoktu. Bir şey getiremedik”.

“Orda işsizlik yoktu. Maaşlar az da olsa. Kadınlar da çalışırdı”.

“Eğitim iyiydi orda”.

“Rüyamda hep kileri görürdüm. Orda çok zengindik etsiz yemek yemezdik. Burada çok yokluk çektik ama geri dönmeyi hiç düşünmedik”.

“Bulgar tohumu, Bulgar göçmeni dediler. İleride siz bunlardan utanacaksınız dedik göğüsledik hepsini”.

“Bit pazarında giyilmiş elbise satarlardı. Çok giyindik”.

“Yabancı gibi gördüler. Göçmenleri hükümet çok tutuyor dediler”.

VI.4. Uyum Sorunu Yaşayıp Yaşanmadığı Durumu

Göç ile beraber uyum sorunu da beraberinde gelmektedir. Ancak Bulgaristan göçmenlerinin aidiyet besledikleri yer Türkiye olmuş, bu yüzden uyum sorunu yaşayıp yaşamadıkları merak edilmiştir.

Tablo 31: Uyum Sorunu Yaşayıp Yaşanmadığı Durumu

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
	Evet yaşadım	37	30.8	32.5	32.5
	Hayır yaşamadım	77	64.2	67.5	100.0
	Toplam	114	95.0	100.0	
	Kayıp Veri	6	5.0		
	Toplam	120	100.0		

Göçmenlere Türkiye’ye geldiklerinde uyum sorunu yaşayıp yaşamadıkları sorulduğunda, Tablo 31’de de görüldüğü üzere araştırmaya katılanların yüzde 64,2’si (77 kişi) Türkiye’ye geldiğinde uyum sorunu yaşamadığını belirtmiştir. Öte yandan yüzde 30,8’i (37 kişi) uyum sorunu yaşadığını belirtmiştir. Araştırmaya katılanların yüzde 5’i (6 kişi) ise bu soruyu yanıtsız bırakmıştır. Genel olarak edinilen izlenimler, göçmenlerin büyük oranda uyum sorunu yaşamadığını göstermektedir. İlk göç ettiklerinde, yerli halk ile birbirlerine alışma sürecinde farklı boyutlarda sorunlar yaşanmış olmasına rağmen göçmenlerin, bu sorunları dile getirmekten kaçındığı izlenimine sahip olunmuştur. Göçmenlerin bu durumu anlayışla karşıladığı gözlemlerimiz arasındadır.

VI.5. Yerli Halk/Göçmen Olmayanlar ile Farklılaştıklarını Düşündükleri Noktalar

Ortak tarih ve kültür üzerine inşa edilmiş bir kimlik olsa da, yaşanan coğrafyaların farklılığı bireylerin yaşam tarzını etkileyen önemli bir faktördür. Bu yüzden oluşabilecek farklılıkların doğal olduğu söylenebilir.

Tablo 32: Yerli Halk/Göçmen Olmayanlar ile Farklılaştıklarını Düşündükleri Noktalar

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Gelenek- görenek	24	20.0	41.4	41.4
Şive	15	12.5	25.9	67.2
Kültür, anlayış	12	10.0	20.7	87.9
Sistemden dolayı toplumsal farklılık	6	5.0	10.3	98.3
Bizden zengindiler	1	0.8	1.7	100.0
Toplam	58	48.3	100.0	
Kayıp Veri	62	51.7		
Toplam	120	100.0		

Türkiye'ye yerleştiklerinde ne gibi farklılık gördükleri sorulduğunda yüzde 51,7'si (61 kişi) katılımcıların yüzde 20'si gelenek görenek farklılığı görürken, yüzde 12,5'i şive farklılığı görmüş ve yüzde 10'u ise kültür, anlayış farklılığı gördüğünü belirtmiştir. Katılımcıların yüzde 5'i ise sistemden dolayı toplumsal farklılık gördüğünü dile getirmiştir (Tablo 32). Göçmenlerin bu konuda söylemleri ise şu şekilde olmuştur:

“Köylülerin konuşmasından anlamazdık halbuki ikimizde Türkçe konuşurduk”.

“Kara şalvar giyerlerdi. Bizimkiler desenli şalvar giyerdi. Adamları da kadınları da kara şalvar giyerdi. Tuvaletleri yoktu”.

“Onlar keyfine düşkündür biz öyle yapmadık”.

“Hiç zeytin, portakal görmemiştim. Gemide gördüm”.

“Kadınlar işe gitmezmiş macır bile olsalar. Para geçirtmemişler zaten. Babam annem biz çoluk çocuk odun getirmeye gidiyoduk. Annemler giderken diyolarmış: 'Göçmenler geldi de bizim adamların da gözünü açtı. Her şeylerini güzel yaptılar'. Kıskanıldık hep şimdi yeni yeni söylemez oldular”.

“At arabasına kadının binip gelmesi ayıpmış. Macırlar da ne kadar geri. Binerdi herkes yorulurdu”.

“Bizde yemek olacak illa. Yerlilerde biri gelsin hemen kısır yapıyorlar, mercimek köftesi”.

“Ferace giyiyolarmış şalvar giyip üstüne ferace, burada yokmuş. Öyle görünce Bulgar yerinde değilsin teyze demişler. Giymemişler sonra öyle”.

Buranın halkı somun ekmeği bilmiyomuş. Hemen babam fırın yapmış annemler hamur mayalamış”.

“Memlekette akrabadan kız almazlardı, oğlan evlendirmezlerdi. Burada kardeş çocuklarını evlendiriyorlar biz yadırgıyoruz. Yedi göbek geçecek”.

“Tuvalet yokmuş burada. Medeniyet getirmişler”.

“Tuvalet için kuyu kazmışlar. Bunlar hazine arıyo diye şikayet etmişler burda”.

Genel olarak değerlendirildiğinde bulgular doğrultusunda göçmenlerin Türkiye’ye ilk geldiklerinde gelenek görenek, yaşam tarzı gibi konularda kültürel anlamda sorun yaşadıklarını görmekteyiz. Ancak günümüzde böyle bir sorunun varlığından söz etmek pek mümkün görünmemektedir.

VI.6. Yerli Halktan Ötekileştirici Söylem Duyup Duymama Durumu

Göçmenlere yerli halktan ötekileştirici bir söylem duyup duymadıkları sorulduğunda, alınan yanıtlar şu şekilde olmuştur:

Tablo 33: Yerli Halktan Ötekileştirici Söylem Duyup Duymama Durumu

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Evet Duydum	Kayıp Veri	1	.8	2.8	2.8
	Bulgar	12	10.0	33.3	36.1
	Bulgar göçmeni	6	5.0	16.7	52.8
	Bulgar tohumu	5	4.2	13.9	66.7
	Gavur tohumu	3	2.5	8.3	75.0
	Gavurdan dönme	6	5.0	16.7	91.7
	Gavur	2	1.7	5.6	97.2
	Macır cücüğü	1	.8	2.8	100.0
	Toplam	36	30.0	100.0	
Hayır duymadım		84	70.0		
Toplam		120	100.0		

Araştırmaya katılan göçmenlerin yüzde 70'i (84 kişi) ötekileştirici bir söylem duymadıklarını belirtmişlerdir. Birçok kişinin aslında ötekileştirici söylem duyduğu fakat söylemek istemediği, bunun yerine ötekileştirici söylem duymadım dediği edinilen izlenimler arasındadır. Ötekileştirici sözler duyanların ne gibi söylemler duyduğuna baktığımızda ise soruya cevap veren 36 kişiden 12'sinin Bulgar dendiğini, 6 kişinin Bulgar göçmeni, gavurdan dönme, 5 kişinin Bulgar tohumu, 3 kişinin ise gavur tohumu, 2 kişinin gavur, 1 kişinin ise macır cücüğü gibi ötekileştirici söylemler duyduğunu görmekteyiz (Tablo 33). Göçmenlerin söylemleri ise şu şekilde olmuştur:

“Bulgaristan’da hadi Turçin, buraya geldik Bulgardan dönme misin diyolar”.

“Çocukken kızdıklarında gavur bozması derlerdi. Şu an bir şey yok”.

“Bulgar mısınız, niye geldiniz, niye dönmüyorsunuz?”.

“Kayınvalidemler köye gitmiş, Burhan Köyüne. Ahıra yerleştirmiş ev sahibi, bunlar gavurdan dönme adam kesiyolarmış demişler. Sonra badana falan yapmaya başlayınca anlamışlar”.

“Dışlamışlar, konuşmamışlar bile yerli halk”.

“Gavurlar diye bağırды kadın bize”.

“Yeni gelmişler babam kahveye gidiyor soruyolarmış siz Müslüman mısınız gavrur mu?”.

VI.7. Göçmen Olmayanların Hitap Şekillerinden Rahatsız Olunup Olunmadığı Durumu

Araştırmaya katılanlara ‘Göçmen olmayanların/yerlilerin sizi tanımlama/hitap etme şeklini nasıl karşılıyorsunuz?’ sorusu sorulmuştur, alınan yanıtlar ise şu şekildedir:

Tablo 34: Hitap Şekillerinden Rahatsız Olunup Olunmadığı Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Rahatsız oluyorum	9	7.5	9.3	9.3
Fark etmez	3	2.5	3.1	12.4
Rahatsız olmuyorum	82	68.3	84.5	96.9
Bazen	3	2.5	3.1	100.0
Toplam	97	80.8	100.0	
Kayıp Veri	23	19.2		
Toplam	120	100.0		

Soruyu yanıtlayanların yüzde 68,3’ü (82 kişi) bizi tanımlama/hitap etme şekillerinden rahatsız olmuyorum yanıtını verdiğini görmekteyiz. Yüzde 7,5’inin (9 kişi) hitap edilme şekillerinden rahatsız olduğunu, yüzde 2,5’inin (3 kişi) fark etmez yanıtını verdiği, yüzde 2,5’inin (3 kişi) ise bazen rahatsız olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca bu soruya 23 kişinin de yanıt vermediğini görmekteyiz (Tablo 34). Göçmenler, Türkiye’ye ilk geldiklerinde ötekileştirici söylem duyduklarını, ama şu an rahatsız edici bir söylem duymadıklarını dile getirmişlerdir. Günümüzde sadece göçmen dendiği ancak bu durumun da rahatsız edici bir söylem olmadığını dile getirmişlerdir. ‘Göçmen’ söyleminden rahatsızlık duymamalarının sebebi ise göçmenlerin olumlu özellikleri ile tanınmış olmalarından kaynaklanmaktadır.

Tablo 33 ve Tablo 34 birlikte değerlendirildiğinde, göçmenlerin ilk yerleştiklerinde ötekileştirici söylem duyduklarını hatta göçmen olmayanların, kendilerini Türk ve Müslüman olduklarını dahi bilmediklerini dile getirmişlerdir. Ancak göçmenleri tanıdıktan sonra ötekileştirici sözlerin ortadan kalktığını belirtmişlerdir. Veriler sonucunda ve edinilen izlenimler doğrultusunda göçmenlerin bu duruma anlayışla yaklaştığını bu yüzden rahatsız olmuyorum yanıtını verdiklerini görmekteyiz. Göçmenlerin bu konuda söylemleri ise şu şekilde olmuştur:

“Bulgar göçmeni diyolardı. Türkçe bilmediğimizi zannediyolardı. Bi tanesi çıktı o sizden daha iyi bilir dedi senden daha Türk”.

“Bulgar tohumu, Bulgar göçmeni dediler. İleride siz bunlardan utanacaksınız dedik göğüsledik hepsini”.

İlk geldiklerinde Anamur’a yerleşen bir göçmen ise göçmen olmayanlar ile birbirlerini tanıdıktan sonra alıştıklarını ve iyi geçindiklerini belirterek şöyle söylemektedir: *“Çok sevdiler yerli halk bizi göndermek istemediler başka yere”.*

VII. BÖLÜM BÜTÜNLEŞME VE İLİŞKİLER AĞI

Bu bölümde göçmenlerin yeni mekân ile bütünleşme durumları, oturdukları mekânı tercih sebebi ve göçmenler arasındaki ilişki örüntüleri ele alınmıştır.

VII.1. Bir Göçmen Derneğine Üye Olma Durumu

Dernekler, grupların toplum içerisinde ve toplum ile ilişkilerinde önemli sayılabilecek kuruluşlardır. Göçmen dernekleri ise göçmenlerin çeşitli sorunlarına yardımcı olabilmek, aynı zamanda kültür ve dayanışmayı artırmak amacıyla kurulmuş derneklerdir.

Tablo 35: Bir Göçmen Derneğine Üye Olma Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Evet, üyeyim	69	57.5	58.0	58.0
Hayır, üye değilim	50	41.7	42.0	100.0
Toplam	119	99.2	100.0	
Kayıp Veri	1	.8		
Toplam	120	100.0		

Tablo 35'e bakıldığı zaman bir göçmen derneğine üye misiniz sorusunu yanıtlayan 119 kişiden yüzde 57,5'i göçmen derneğine üye olduğunu belirtirken, yüzde 41,7'si ise bir göçmen derneğine üye olmadığını belirtmiştir. Göçmen derneğine üye olanların tamamı ise Mersin Balkan Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği'ne üyedir.

Örneklemin genel olarak göçmen derneğine üyelik verilerini değerlendirdiğimizde derneğe üye olup olmama durumu oranlarının yakın olduğu dikkat çekmektedir. Derneğe üye olduğunu söyleyen birçok göçmen ise derneğe sadece üye olduğunu ve çok nadiren gittiğini veya hiç gitmediğini belirtmiştir.

VII.2. Cinsiyete Göre Derneğe Üye Olma Durumu

Derneğe üye olup olmama durumu ve cinsiyete göre karşılaştırıldığında ortaya şu verilerin çıktığı görülmüştür:

Tablo 36: Cinsiyete Göre Derneğe Üye Olma Durumu

		Cinsiyetiniz		
		Kadın	Erkek	Toplam
Derneğe üye olup olmadığı	Evet	29	40	69
	Hayır, üye değilim	39	11	50
	Toplam	68	51	119

Araştırmaya katılan göçmenlerin derneğe üye olup olmama ve cinsiyet arasındaki ilişkiye baktığımızda ise Tablo 36’da da görüldüğü gibi soruyu yanıtlayan 68 kadından 29’unun bir göçmen derneğine üye olduğu görülürken, 39 kişinin ise bir göçmen derneğine üye olmadığı görülmüştür. Bu orana erkeklerde baktığımızda ise araştırmaya katılan 51 erkekte 40’ı bir göçmen derneğine üye olduğunu belirtirken, diğer 11 kişi ise derneğe üye olmadığını belirtmiştir. Erkeklerde üye olma oranının kadınlara oranla daha fazla olduğunu görmekteyiz.

VII.3. Bulgaristan Göçmenlerinin Türk Toplum İle Tam Olarak Bütünleşip Bütünleşmediği Durumu

Örnekleme girenlere ‘Göçmenler bu toplumla tam olarak bütünleşebilmiş midir?’ sorusu yöneltilmiş ve alınan yanıtlar şu şekilde olmuştur:

Tablo 37: Göçmenlerin Tam Olarak Bütünleşebilme Durumu

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
	Evet bütünleşmiştir	90	75.0	75.6	75.6
	Kısmen bütünleşmiştir	22	18.3	18.5	94.1
	Hayır bütünleşmemiştir	5	4.2	4.2	98.3
	Fikrim yok	2	1.7	1.7	100.0
	Toplam	119	99.2	100.0	
	Kayıp Veri	1	.8		
	Toplam	120	100.0		

Soruyu yanıtlayan 119 kişiden 90’ı evet bütünleşmiştir cevabını verirken, 22 kişi kısmen bütünleştiğini belirtmiştir. 5 kişinin ise göçmenlerin bu toplumla tam olarak bütünleşemediği yanıtını verdiğini, 2 kişinin ise fikrim yok yanıtını verdiğini görmekteyiz

(Tablo 37). Genel olarak değerlendirildiğinde, hem tabloya hem de edinilen izlenimlere bakıldığında göçmenlerin araştırmanın yapıldığı dönemde bütünleşememe gibi bir sorun yaşamadıkları görülmektedir.

VII.4. Oturdukları Semti Tercih Sebebi

Göçmenlerin ilişki ağlarındaki düzeyi belirleyebilmek için göçmenlere oturdukları semti tercih etmelerinin en önemli sebebi sorulduğunda, alınan yanıtlar şu şekilde olmuştur:

Tablo 38: Göçmenlerin Oturdukları Semti Tercih Sebebi

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
	Göçmenler olduğu için	49	40.8	44.1	44.1
	Akrabalar olduğu için	48	40.0	43.2	87.4
	Ucuz olduğu için	5	4.2	4.5	91.9
	Ekonomik	8	6.7	7.2	99.1
	Evlilik	1	.8	.9	100.0
	Toplam	111	92.5	100.0	
	Kayıp Veri	9	7.5		
	Toplam	120	100.0		

Tablo 38’de de görüldüğü gibi yüzde 40,8 (49 kişi) göçmenler olduğu için, yüzde 40,0 (48 kişi) akrabaları olduğu için oturdukları semti tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Araştırmaya katılanların yüzde 4,2’si (5 kişi) ucuz olduğu için, yüzde 6,7’si (8 kişi) ise ekonomik sebeplerle o semti tercih ettiğini söylerken, 1 kişi ise evlilik sebebi ile o semtte oturduğunu dile getirmiştir (Tablo 38). Genel olarak değerlendirdiğimizde göçmenlerin akraba veya göçmen grubu olarak kümeleştikleri sonucuna ulaşabiliriz. Bunun yanında aynı mekânı tercih sebebi olarak göçmenler arası dayanışma isteğinin, buna bağlı olarak oluşan güven duygusunun ve ekonomik etkenlerin ön planda olduğu söylenebilir.

VII.5. Başka Semtte Oturmayı İsteme Durumu

Göçmenlerin ilişki ağlarındaki düzeyi belirleyebilmek için sorulan bir diğer soru da, “Fırsatınız olsa oturduğunuz semtin dışında başka bir yerde oturmayı düşünür müsünüz?” sorusu olmuştur. Yanıtlar ise şu yöndedir:

Tablo 39: Başka Semtte Oturmayı İsteyip İstememe Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Evet düşünürüm	18	15.0	15.9	15.9
Hayır düşünmem	95	79.2	84.1	100.0
Toplam	113	94.2	100.0	
Kayıp Veri	7	5.8		
Toplam	120	100.0		

Verilen yanıtlara baktığımızda, Tablo 39’da da görüldüğü gibi, araştırmaya katılanların yüzde 79,2 (95 kişi) başka semtte oturmak istemediklerini belirtirken, yüzde 15’i (18 kişi) başka semtte oturabileceğini belirtmiş, yüzde 5,8’i (7 kişi) ise soruyu yanıtız bırakmıştır (Tablo 39). Genel olarak değerlendirildiğinde göçmenlerin kendi grubu ile bir arada olmaktan memnun olduğunu görmekteyiz. Kendi grubu ile aynı mekânda yer almak, daha fazla güvende hissetmelerini sağladığı edinilen izlenimler arasındadır: *“İlle vatanım. Etrafım burda (Sağlık Mah.). Pozcu da bana kimse yardım etmez ama burda öyle değil”*.

Başka semtte oturmayı düşünenler ise daha gelişmiş bir semtte oturabileceklerini söylemişler, diğer bir kısmı ise Bulgaristan’a yakın olmak için başka bölgeye gitmek istediklerini belirtmişlerdir.

“Bulgaristan’a yakın diye o tarafa gitmek istiyoruz”.

“Çok sıcak çok uzak bizim memlekete”.

VII.6. Eş Adayının Balkan Kökenli Olup Olmamasının Önemi

Göçmenlere, “Eş tercihinizde eş adayının Balkan kökenli olması sizin için ne derece önemlidir?” sorusu sorulmuştur. Alınan yanıtlar şu şekildedir:

Tablo 40: Eş Adayının Balkan Kökenli Olup Olmamasının Önemi

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Çok önemli	14	11.7	12.8	12.8
Önemli	58	48.3	53.2	66.1
Kararsızım	1	0.8	0.9	67.0
Önemli değil	25	20.8	22.9	89.9
Hiç önemli değil	11	9.2	10.1	100.0
Toplam	109	90.8	100.0	
Kayıp Veri	11	9.2		
Toplam	120	100.0		

Göçmenlerin yüzde 48,3'ü (58 kişi) önemli yanıtını verirken, yüzde 11,7'si (14 kişi) ise çok önemli yanıtını vermiştir. Soruyu yanıtlayanların yüzde 20,8'i (25 kişi) eş adayının Balkan kökenli olmasına önemli değil derken, yüzde 9,2'si (11 kişi) ise hiç önemli değil yanıtını vermiştir. 1 kişi kararsızım derken, 11 kişi ise soruya yanıt vermemiştir (Tablo 40). Genel olarak değerlendirildiğinde göçmenlerin daha kolay anlaşabileceğini düşündüğü için, eş adayının Balkan kökenli olmasına daha sıcak baktığı görülmüştür. Şunu da belirtmeliyiz ki, Bulgaristan'dan kendileri göç eden birinci kuşak göçmenlerin birçoğu Bulgaristan'dan evli geldiğini belirtmiştir. Ayrıca yakın akraba evliliğinin yapılmadığını belirten göçmenler, Bulgaristan'da iken de evlenecekleri kişinin Türk ve Müslüman olmasına dikkat ettiklerini dile getirmişlerdir. Türkiye'ye ilk geldiklerinde de göçmen grubu içerisinde evlendiğini belirtmişlerdir. 1970 yılında göç edene bir göçmen: *“Ay yerliye vermiş derlerdi. Verilmezdi. Göçmen göçmene verilirdi”*. Göçmenlerin Türkiye'ye ilk geldiklerinde ilişki ağlarının daha sıkı olduğunu sonucuna varabiliriz. Veriler ve izlenimler doğrultusunda ele alındığında, göçmenlerin ilk geldiklerinde kendi grupları içerisinde evliliğin yoğun olduğunu, ancak daha sonra sosyal ağların zayıfladığı görmekteyiz.

VII.7. Eş Adayının Bulgaristan Kökenli Olup Olmamasının Önemi

Göçmenlere “Eş tercihinizde eş adayının Bulgaristan kökenli olması sizin için ne derece önemlidir?” sorusu sorulduğunda ise verilen yanıtlara şöyledir:

Tablo 41: Eş Adayının Bulgaristan Kökenli Olup Olmamasının Önemi

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Çok önemli	9	7.5	8.1	8.1
Önemli	57	47.5	51.4	59.5
Kararsızım	2	1.7	1.8	61.3
Önemli değil	33	27.5	29.7	91.0
Hiç önemli değil	10	8.3	9.0	100.0
Toplam	111	92.5	100.0	
Kayıp Veri	9	7.5		
Toplam	120	100.0		

Tablo 41’de de görüldüğü üzere örnekleme katılanlardan 57 kişi (47,5) eş adayının Bulgaristan göçmeni olmasının önemli olduğunu, 9 kişi (yüzde 7,5) çok önemli olduğunu belirtirken, 33 kişi (yüzde 27,5) önemli olmadığını, 10 kişi (yüzde 8,3) ise hiç önemli olmadığını belirtmiştir. 2 kişi (yüzde 1,7) ise kararsızım yanıtını verirken, 9 kişi ise soruyu yanıtsız bırakmıştır. Tekrar belirtmekte fayda vardır ki, örnekleme katılan göçmenlerin hemen hemen hepsi evlidir. Çoğu da grup aidiyetinin yüksek olduğu dönemde evlenmişlerdir. Araştırmanın konusu bağlamında kendileri göç eden bireylerle görüşülmek istenmesinden dolayı yaş oranlarının orta yaş ve üzeri olduğu görülmektedir (Bkz. Tablo 2). Buna bağlı olarak da göçmenlerde evliliğin gerçekleşmiş olduğunu görmekteyiz. Şunu da belirtmeliyiz ki; göçmenlerin çocuklarının eş adayı algısını öğrenmek için sorulan sorular, göçmenlerin günümüzde evliliğe bakış açısını ve bununla birlikte grup bağlılığını daha iyi yansıttığı görülmüştür.

VII.8. Çocuklarının Eş Adayının Balkan Kökenli Olup Olmamasının Önemi

Örnekleme yer alanlara, çocuklarının eş adayının Balkan göçmeni olması onlar için önemli olup olmadığı sorulduğunda verilen yanıtlar şöyle olmuştur:

Tablo 42: Çocuklarının Eş Adayının Balkan Kökenli Olup Olmamasının Önemi

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Çok önemli	3	2.5	2.6	2.6
Önemli	23	19.2	19.7	22.2
Kararsızım	2	1.7	1.7	23.9
Önemli değil	64	53.3	54.7	78.6
Hiç önemli değil	25	20.8	21.4	100.0
Toplam	117	97.5	100.0	
Kayıp veri	3	2.5		
Toplam	120	100.0		

Çocuklarının eş adayının Balkan kökenli olması önemli değil diyenlerin oranı yüzde 53,3, hiç önemli değil diyenlerin oranı yüzde 20,8, önemli diyenlerin oranı yüzde 19,2 iken, çok önemli diyenlerin oranı ise yüzde 2,5 olmuştur. Soruya 2 kişi kararsızım yanıtını verirken 3 kişi ise yanıtı bırakmıştır (Tablo 42).

VII.9. Çocuklarının Eş Adayının Bulgaristan Kökenli Olup Olmamasının Önemi

Örneklemede yer alanlara, “Çocuklarınızın eş seçiminde eş adayının Bulgaristan kökenli olması sizin için ne derece önemlidir?” şeklinde sorulan soruya alınan cevaplar şu şekilde olmuştur:

Tablo 43: Çocuklarının Eş Adayının Bulgaristan Kökenli Olup Olmamasının Önemi

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Çok önemli	3	2.5	2.6	2.6
Önemli	21	17.5	17.9	20.5
Kararsızım	2	1.7	1.7	22.2
Önemli Değil	67	55.8	57.3	79.5
Hiç önemli değil	24	20.0	20.5	100.0
Toplam	117	97.5	100.0	
Kayıp Veri	3	2.5		
Toplam	120	100.0		

Görüşülen bireylerin, yüzde 55,8’i bu soruya önemli değil yanıtı verilirken, yüzde 20 oranında hiç önemli değil, yüzde 17,5 oranında ise önemli yanıtı verilirken,

soruyu yanıtlayanların yüzde 2,5'i çok önemli olduğunu belirtmiştir. Soruya 2 kişi kararsızım yanıtını verirken, 3 kişi ise yanıt vermemiştir (Tablo 43).

Göçmenlerin kendi evlilikleri ve çocuklarının evlilikleri ile algıları genel olarak değerlendirildiğinde, göçmenlerin kendi evliliklerinde grup aidiyetinin daha yüksek olduğunu görmekteyiz. Bunun sebebi olarak ise göçmenlerin genellikle Bulgaristan'da evlenmiş olmalarını gösterebiliriz. Bulgaristan'da iken evliliklerde grup içi evliliğin olduğu görülürken, başka bir gruba ait bireyler ile yapılan, karma bir evliliğe rastlanılmadığı görülmektedir. Bu durumun diğer bir sebebi olarak ise uygulanan politikaları gösterebiliriz. Bir göçmenin "*Orda evlendik, gzmeye salmıyolardı ki nerde bulcaz başka*" söyleminden de anlaşılacağı üzere, uygulanan politikaların grup içi evliliği pekiştirdiği söylenebilir. Türkiye'ye geldikten sonra ise sosyal ilişki ağlarının güçlü olması ve gruba aidiyetin daha fazla hissedilmesinden dolayı Bulgaristan göçmeni grubu içerisinde evlilikler yapıldığı görülmektedir. "*Ay yerliye vermiş derlerdi, verilmezdi. Göçmen göçmene verilirdi*" söyleminde olduğu gibi kendi grubunda göçmenler ile evlendiği görülmektedir. Ayrıca edinilen izlenimler arasında birinci kuşak göçmenlerin geldikleri dönemde diğer göçmen gruplarına karşı da temkinli yaklaştığı görülmektedir.

Araştırma sonucunda bireylerin genellikle, kendi grubunda olanlar ile evlendiği verisine ulaşılmıştır. Ailesi 1950'lerde göç etmiş ikinci kuşak bir göçmenin "*Eşim Selanik göçmeniydi. Dayımın yanında çalışıyordu. Dayım iyi, temiz, dürüst dedi. İşi de iyiydi. Öyle verdiler. Yoksa vermezlerdi*" sözlerinden de anlaşılacağı gibi, gruba bağlılığın evlilik kurumu ile ilişkili olduğu görülmektedir. Bu durum ise üçüncü kuşak göçmenlerde değişmeye başlamıştır. Günümüzde bu algıda değişme olduğunu, ilişki ağının önceki dönemlere göre zayıfladığını ve bireyselleşmenin ön plana çıktığını görmekteyiz.

VII.10. Bulgaristan Göçmenlerinin Kendilerini Avrupalı Hissetme Durumu

Örnekleme katılan göçmenlere “Kendinizi Avrupalı kabul ediyor musunuz?” sorusu sorulmuştur. Göçmenlerin yanıtları ise şu şekilde olmuştur:

Tablo 44:Göçmenlerin Kendilerini Avrupalı Hissetme Durumu

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
	Evet kabul ediyorum	91	75.8	82.7	82.7
	Hayır kabul etmiyorum	19	15.8	17.3	100.0
	Toplam	110	91.7	100.0	
	Kayıp Veri	10	8.3		
	Toplam	120	100.0		

Tablo 44’te de görüldüğü üzere yüzde 75,8 oranı ile 91 kişi kendisini Avrupalı kabul ettiğini belirtirken, soruyu yanıtlayanların yüzde 15,8’i (19 kişi) ise kendisini Avrupalı kabul etmediğini belirtmiştir. 10 kişi ise bu soruyu yanıtlamamıştır. 1951 yılında göç eden bir göçmen: “*Tuvalet yokmuş burda medeniyet getirmişler*”, 1989 yılında Türkiye’ye gelen bir başka göçmen ise “*Ahlak, kültür kitap okuma sevgisi yok burda. Biz hep okurduk otobüslerde falan. Eğitim seviyesi düşük burda*”, sözlerinden de anlaşılacağı üzere göçmenlerin büyük çoğunluğunun kendilerini Avrupalı olarak kabul etmeleri, ülkelerin gelişmişlik ve kültür düzeyi ile ilişkilendirdiklerini göstermektedir. Göçmenlerin bu konuda diğer söylemleri ise şu şekildedir:

“Türkiye ne kadar kabul ediyorsa o kadar”.

“Zaten Avrupalı diye çağırırlar bizi”.

“Çok çalışıyon derlerdi ben Avrupa insanıyım derdim”.

VII.11. Göçmenlerinin Tekrar Bulgaristan'a Dönmek İsteyip İstememe Durumu

Örnekleme katılanlara “Tekrar Bulgaristan’a dönmek ister misiniz?” sorusu sorulmuştur. Tablo 45’e baktığımızda göçmenlerin bu soru için yanıtları şu şekilde olmuştur:

Tablo 45: Tekrar Bulgaristan'a Dönmek İsteyip İstememe Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Evet isterim	2	1.7	1.7	1.7
Hayır istemem	113	94.2	98.3	100.0
Toplam	115	95.8	100.0	
Kayıp veri	5	4.2		
Toplam	120	100.0		

Soruya ‘hayır Bulgaristan’a tekrar dönmek istemem’ diyenler yüzde 94,2 (113 kişi) oranında olurken, ‘evet isterim’ diyenler ise yüzde 1,7 oranında olmuştur. Bu soruya 5 kişi ise yanıt vermemiştir. Göçmenlerin söylemleri ise şu şekildedir:

“Dönmek istesem hiç gelmezdim”.

“Her şey herkes burda”.

“Gezmek için giderim”.

“Biz ha gelelim ha gelelim diye uğraşırdık niye gidelim”.

“Bir şey olsa yine Türkiye’yi seçeriz”.

“Oranın iklimi güzel. Hıristiyan ülkesi diye istemem. Gezmeye gidince ben burada nasıl oturmuşum dedim”.

Genel olarak değerlendirdiğimizde, göçmenler Bulgaristan’a sadece gezmek amacıyla gidebileceklerini yerleşmek amacıyla gitmek istemedikleri belirtmişlerdir. Bulgular göçmenlerin kendilerini Türkiye’ye ait hissettiklerini, Bulgaristan’a karşı bir aidiyetin olmadığını görmekteyiz.

VII.12. Bulgaristan Göçmenleri İçin Türkiye'nin En Önemli Sorununun Ne Olduğu Durumu

Göçmenlere “Sizce Türkiye’nin en önemli sorunu nedir?” sorusu sorulduğunda verilen yanıtlar şu şekilde olmuştur:

Tablo 46: Türkiye'nin En Önemli Sorunu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Terör	30	25.0	29.1	29.1
İşsizlik	24	20.0	23.3	52.4
Şu anki karışıklık durumu	17	14.2	16.5	68.9
Anlayışsızlık	8	6.7	7.8	76.7
Halkın bilinçsiz olması	4	3.3	3.9	80.6
Gelir dağılımındaki adaletsizlik	1	0.8	1.0	81.6
Ekonomi	4	3.3	3.9	85.4
Gelecek kaygısı	2	1.7	1.9	87.4
İrkçılık	2	1.7	1.9	89.3
Eğitim	2	1.7	1.9	91.3
Demokrasi	2	1.7	1.9	93.2
Dış politika	4	3.3	3.9	97.1
Sosyal problemler	2	1.7	1.9	99.0
Yönetim	1	0.8	1.0	100.0
Toplam	103	85.8	100.0	
Kayıp Veri	17	14.2		
Toplam	120	100.0		

Tablo 46'da da görüldüğü üzere araştırmaya katılanların yüzde 25'i Türkiye'nin en önemli sorunu olarak terörü görürken, yüzde 20'si işsizlik, yüzde 14,2'si şu anki karışıklık durumunu belirtmiştir. Şu anki karışıklık durumu olarak bahsedilen ise araştırmanın yapıldığı dönemde gerçekleşmiş olan iktidar partisi (AKP) ve cemaat (Nur Cemaati) arasında yaşanan tartışmadır. Araştırmaya katılanların yüzde 6,7'si (8 kişi) insanlar arasındaki genel olarak anlayışsızlık yanıtını verirken, yüzde 3,3'ü (4 kişi) halkın bilinçsiz olması, yüzde 3,3'ü ekonomi, yüzde 3,3'ü dış politika yanıtını vermiştir. Diğer cevaplara baktığımızda ise göçmenler yönetim, demokrasi, sosyal problemler, eğitim, ırkçılık, gelecek kaygısı ve gelir dağılımındaki adaletsizliği Türkiye'nin en önemli sorunu olarak dile getirmişlerdir.

Göçmenlere kendi grupları için hangi sıfatları uygun gördükleri sorulduğunda ise dürüst, temiz, çalışkan, milliyetçi, tutumlu, Avrupalı, eğitilmiş, görgülü ve güvenilir

yanıtları verilmiştir. Ayrıca şunu da belirtmekte fayda vardır, göçmen olmayan kişilerden göçmenler ile ilgili bu sıfatların uygun görüldüğü edinilen izlenimler arasındadır.

SONUÇ

Tarihsel akış içerisinde değerlendirildiğinde göç hareketleri, 19. ve 20. yüzyıla damgasını vurmuştur. Anadolu'ya doğru, 19.yüzyılda başlayan tarihi, sosyal, siyasal ve ekonomik sonuçlarıyla büyük önem taşıyan bu hareketler, nüfus artışının ya da azalışının yanı sıra, nüfusun yapısında da önemli değişiklikler meydana getirmiştir.

Balkanlardan yapılan bu göçlerin, Türkiye nüfusunun homojenleşmesinde önemli etkileri olmuştur. Bu göçler, ulus- devlet yapısının ve Türk Milleti kimliğinin oluşmasında, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasında, ekonomisinin gelişmesinde ve nüfusunun artışında önemli bir rol oynamıştır. Osmanlı Devleti'nin toprak kaybetmeye başlaması ile ortaya çıkan göç süreci günümüze kadar devam eden bir olgu haline gelmiştir. Araştırmanın asıl konusunu ise yakın tarihte göçü yaşayan Bulgaristan göçmenleri oluşturmaktadır. Bu tez çalışmasının temel hedefi, 1950 ve sonrası yıllarda Türkiye'ye göç etmiş olan Bulgaristan Türklerinin topluma uyum aşamasında yaşadıkları kültür, kimlik ve aidiyet sorunlarını tespit etmektir. Bu hedef doğrultusunda Mersin Sağlık Mahallesi ve göçmen mahallesi olarak bilinen Barbaros Mahallesi Bulgaristan göçmenlerinin kimlik algısı, aidiyet oluşumları ve bunlara ilişkin söylem biçimleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bunun yanında çalışmada, göçmenlerin toplumla bütünleşme düzeyi ve ötekileştirme sorunun olup olmadığını tespit etmek; şayet var ise bunun ne düzeyde olduğunun ortaya konması hedeflenmiştir.

Bulgaristan'da azınlık statüsünde bulunan Türklerin hakları birçok defa uluslararası antlaşmalar ile garanti altına alınmış olmasına rağmen, totaliter rejimlerin asimilasyon politikalarından kurtulamamışlardır. Bu da Bulgaristan'da yaşayan Türklerin Türkiye'ye göç etmesinde büyük etken teşkil etmektedir.

Araştırma kapsamında örneklem grubunun temsiliyet gücünü artırmak için, görüşülen kişilerin cinsiyet dağılımlarında dengeli bir tablo oluşturulmaya çalışılmıştır. Çalışmada ağırlıklı olarak Bulgaristan'dan kendileri göç eden bireyler ile görüşülmüştür. Bu yüzden örneklem grubunun yaş dağılımı genellikle 50 yaş ve üzeridir. Örneklem grubunun eğitim seviyesine baktığımızda ise oransal olarak en fazla lise mezunu bulunmaktadır. Örneklem grubunun içinde sadece 1 kişinin okuryazar olmadığı görülmektedir. Göçmenlerin Bulgaristan'da iken eğitimlerinde ilerlemelerinin çoğu zaman engellendiği edinilen bilgiler arasındadır. Buna rağmen göçmenlerin genel olarak eğitim profiline baktığımızda olumlu bir tablo gördüğümüzü söyleyebiliriz.

Meslek durumlarına bakıldığında ise genel olarak işçi, serbest meslek ve emekli oranının yüksek olduğu görülmektedir. Kendilerini ev hanımı olarak tanımlayan kadın göçmenlerin birçoğunun da emekli olduğu edindiğimiz bilgiler arasındadır. Türk toplumunda genel olarak hâkim olan kadının evde oturması ve erkeğin çalışması gerektiği anlayışı göçmenlerde farklılık göstermiştir. Kadın, erkek ve çocuklar beraber çalışmışlardır. Örnekleme giren göçmenlerin hemen hemen hepsi evlerini kadın, erkek ve çocuklar hep beraber çalışarak yaptıklarını dile getirmişlerdir. Bu da göçmenlerin, çalışma konusunda kadın – erkek ayırımına düşmediklerinin göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada göçmenlerin çalışkanlık özelliğinden de bahsedebiliriz. Göçmenler kendilerini tanımlarken, çalışkanlık özelliklerini de sık sık vurgulamışlardır. Bunun yanında göçmen olmayanlardan mahalle muhtarları ve yerli halktan edindiğimiz bilgilere göre insanlar Bulgaristan göçmenlerini özellikle çalışkan, temiz, titiz ve dürüst kişiler olarak ifade etmişlerdir. Özellikle Bulgaristan göçmenlerinde öne çıkan çalışkanlık özelliği dikkat çekici niteliktedir.

Karpat'a (2010: 83) göre göç, göçmeni bilinçlendiren bir olgudur. Karpat bu durumu şöyle açıklar:

Yeni ortamda göçmen az zamanda düşük sosyal ve ekonomik durumunun bilincine varır ve bu durumdan kurtulma yollarını aramaya koyulur. Kendi hayatını ve ailesinin geleceğini güvenceye alarak ekonomik durumunu bir an evvel düzeltmesi, yani mal sahibi olması gerektiğini anlar. Girişimcilik, eğitim görmek, meslek sahibi olmak ve bu yoldan kazanç sağlayarak sosyal yapı içinde yükselmek, göçmeni sosyo-ekonomik ve kültürel marjinallikten kurtaracak yol olarak görülür... Göç böylece insanları gelenekleri, adetleri, sosyal düzeni sorgulamaksızın pasif şekilde kabul etmekten kurtarır. Onlara yeni bir kişilik ve kimlik verir.

Göçmenlerin göç ettikleri yerleşim yerleri ise genellikle, Türk nüfusunun yoğun olarak yaşadığı yerlerdir. Bu özellik de kimliklerini koruma ve sahip çıkma yönünden göçmenlere birlik ve cesaret verici bir durum olmuştur. Göçmenler, sosyo-kültürel statü bakımından kendilerini ağırlıklı olarak orta seviyede görmektedirler. Özellikle 1950'li yılların başlarında gelenler kültürel anlamda ve gelişmişlik düzey bağlamında sıkıntı yaşadıklarını belirtse de bunu üstün bir özellik olarak dile getirmekten kaçınmışlardır. Sağlık Mahallesi'nde örnekleme ulaşma anlamında sorun yaşanmazken ve olumsuz bir durumla karşılaşmazken, Göçmen Mahallesi'nde bireylere ulaşmak zaman almıştır. Buna rağmen, Göçmen Mahallesi'nde sadece 28 kişi ile görüşülebilmektedir. Bu mahallede göçmenler genel olarak ankete katılmaktan kaçınmışlardır. Göçmen Mahallesi Sağlık Mahallesi'ne oranla daha heterojen bir yapıya sahiptir, aynı zamanda Sağlık Mahallesi'ne oranla daha gelişmiş bir bölgede bulunmaktadır. Bu yüzden kendilerini göçmen kimliği altında ayırtmamak istemedikleri ve gelenekten uzak, daha bireyci yaklaşımları söylenebilir. Bunun yanında anket uygulamak için kapısını çaldığımız bir kişi ise göçmen olduğu halde göçmen olmadığını dile getirmiştir. Kişi ile görüşme yapılamadığı için bu algının sebebi de tam olarak bilinmemektedir. Bu durum ise dikkat çekici ve araştırılması gereken bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak genel

olarak değerlendirdiğimizde Göçmen Mahallesiinde kişilerin göçmen olarak birbirlerini tanıdıkları ve görüştükleri edinilen izlenimler arasındadır. Bunun yanında “göçmenlik” kimliği ile kendilerini ayırırmadıkları söylenebilir. Bu durum Sağlık Mahallesi’nde biraz daha farklıdır, daha homojen bir yapıya sahip olmasından dolayı göçmenlik kimliği vurgusu daha ön plandadır. Sık sık dile getirilen “Gmenliğimizle gurur duyuyoruz” söyleminden de çıkarabileceğimiz gibi, göçmenlik kimliği göç edenler arasında yeniden doğuş veya varoluşun simgesi olarak da görülebilir.

Örnekleme katılanların büyük çoğunluğunun g zorunlu bir güç olarak değerlendirmesine rağmen, söylemlerde anavatana dönüş vurgusu ön planda olmuştur. Türkiye’ye kimin isteği ile geldikleri sorulduğunda ise araştırmaya katılanların yüzde 55’i kendi isteği ile geldiğini belirtmiştir (Bkz. Tablo 11). Aynı zamanda göçmenlerin hep bir Türkiye hayalinin olduğunu ve Türkiye’ye gitme planları yapıldığı edindiğimiz bilgiler arasındadır. Bu da göçmenlerin Bulgaristan’da iken de Türk kimliğine aidiyet hissettiklerinin göstergesidir.

Göçmenlerin uygulanmaya çalışılan asimilasyon politikaları nedeniyle Türk kimliğine daha çok bağlandıkları grlmştur. Karpat’ın (2010: 330) da belirttiği gibi, g tetikleyen nedenler göçmenleri bir kimlik değişimine de hazırlamıştır. Bütün göçmenler temelde, canlarının ve mal varlıklarının açık şekilde veya üstü kapalı olarak tehdit edilmesi yüzünden harekete geçmişlerdir. Toplumsal anlamda kişiye tanımlayan ve dışarıdan kişinin tanınmasını sağlayan ‘kimlik’ olgusunun tehdit edilmesi, sosyolojik ve psikolojik olarak benliğin yok sayılması nedeni ile göçmenler, ait hissedilen kimliğe daha fazla bağlanmışlardır. Yine Karpat’ın (2010: 412) belirttiği gibi, uygulanmaya çalışılan asimilasyon politikaları sebebi ile Müslümanların sözcük dağarcıklarında bulunan Bulgarca kelimeleri ayıklayarak, kendi aralarında Türkçe konuşmaya zen gösterdiklerini

saptayan raporların bulunduğunu da belirtmiştir. Araştırma kapsamına giren göçmenlerin yarısı Bulgarca bildiklerini ifade etmişlerdir. Ancak, aile ortamında veya arkadaş grubunda Bulgarcayı kullanmadıkları edinilen izlenimler arasındadır.

Göçmenlerin Türkiye'ye geldiklerinde ilk olarak yerleştikleri yer değerlendirildiğinde, göç anlaşması ile gelenler, devlet tarafından ve genel olarak kırsal kesime yerleştirilmişlerdir. Serbest göçmen olarak gelenlerin ise akrabalarının yanına yerleştiği görülmektedir. Bu grup göçmenler arasında daha çok kentler tercih edilmiştir. Ayrıca konut sahibi olma açısından da olumlu düzeyde oldukları görülmektedir. Edindiğimiz izlenimler, göçmenlerin tamamının kendisine ait bir evinin bulunduğu yönündedir.

Göçmenler Türkiye'ye geldiklerinde aidiyet hissettiklerini belirtmişlerdir. Bu da göçmenlerin Bulgaristan'da iken de Türkiye'ye aidiyet beslediklerinin göstergesi niteliğindedir. Kişilerin kendilerini buldukları yerin bir parçası olarak saymaları, toplumsal hayata katılmaları anlamında önemli bir işleve sahiptir. Bunun yanında göçmenler yüzde 52,5'i (Bkz. Tablo 23) Türkiye'ye geldiklerinde yabancılik duygusu hissettiklerini de belirtmişlerdir. Bu yabancılik duygusunun altında yatan temel nedene baktığımızda ise Bulgaristan hükümetinin, Türkiye için karalama politikası yürütmesi sonucu göçmenlerin, Türkiye'nin nasıl bir ülke olduğuna dair bir fikir sahibi olmadıklarından kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda doğup büyüdüğü yerin bırakılıp başka bir mekâna göç edilmesi sonucu göçmenlerin ilk geldiklerinde yabancılik hissetmesi doğal karşılanabilir. Göçmenlerin şu an yabancılik duygusu hissedip hissetmediği sorulduğunda ise araştırmaya katılanların yüzde 92,5'i (Bkz. Tablo 24) şu an yabancı olarak hissetmediklerini belirtmişlerdir. Bu durum da göçmenlerin bu toplum ile bütünleştiklerinin göstergesi olabilmektedir.

Göçmenlerin büyük çoğunluğu şu an kendilerini bir göçmen olarak hissetmediklerini belirtirken, araştırmaya katılanların yüzde 38,3'ü (Bkz. Tablo 25) şu an kendilerini göçmen olarak hissettiklerini dile getirmişlerdir. Şunu da belirtmekte fayda vardır; göçmen olarak hissettiklerini söyleyenlerin 1950'li yıllarda gelenlerin Türkiye'ye alışamama durumundan çok "göçmenlik" tanımlaması altında kimliklerini inşa ettikleri görülmüştür. Ancak 1989 yılında göç edenlerinde durum biraz daha farklı bir hal almaktadır. 1989 göçmenlerinden yarısı şu an kendini göçmen olarak hissettiğini söylerken, diğer yarısı şu an göçmen olarak hissetmediğini belirtmiştir. Bu durumu ise yakın tarihte göç edilmiş olması ile ilişkilendirebiliriz.

Genel olarak değerlendirdiğimizde göçmenlerin, 'göçmen' kimliği yaratarak bir kolektif kimlik inşa ettikleri görülmektedir. Sık sık dile getirilen '*Göçmenliğimizle gurur duyuyoruz*' söylemi ile birlikte, Türklük ve Müslümanlığa yapılan atıflar, Türk kimliğine aidiyeti göstermektedir. Bu söylem bir yandan da oluşturulan göçmen kimliğini vurgulamaktadır. Örnekleme grubuna dâhil olanlar, atıf teorisi açısından değerlendirildiğinde de, kimliklerini korumak adına göç ettiklerini sık sık dile getirmişler ve göç olayını gurur verici olarak nitelendirmişlerdir. Göçmen kimliğinin vurgulanması ve bu kimliğin oluşmasının altında yatan sebeplerden birisi de budur. Sosyal kimlik teorisi açısından değerlendirdiğimizde ise hem birinci, hem de ikinci kuşak göçmenlerde benlik algısı öncelikle Türk ve Müslüman olarak görülmektedir. Göçmenlerde, sosyal kimlik tanımlarında dinin ve milliyetçiliğin ön plana çıktığı görülmektedir.

Buraya kadar yapılan açıklamalar değerlendirildiğinde "Türkiye'ye göç ettikten sonra kimlik tanımlamasında 'göçmenlik' vurgusu yapıldıkça, eski mekân ve yeni mekân arasında şekillenen yeni bir kimlik tanımlaması ortaya çıkacaktır". İlâveten "göçmenler arasında 'göçmenlik' tanımlaması ya da vurgusu araçsal olarak kullanılmaya başlandıkça, bir yere ait olma hissi kişisel kimliğin ötesine geçip,

toplumsal ve siyasal pratikler aracılığıyla yeniden üretilerek toplumsal kimliğe dönüşecektir” sayılıtlarının geçerlilik kazandığı görülmektedir.

Bulgaristan göçmenlerinin yanıtlarında göçmen kimliğini ve Türk kimliğini vurguladıkları, bu terimlere sık sık atıfta buldukları görülmüştür. Göçmenlerin kendilerini öncelikle nasıl tanımladıklarına baktığımızda, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı tanımlaması ön plana çıkmıştır. Göçmenlerin kimliklerini tarif ederken, milliyetçilik unsurunu ön plana çıkararak, Türklük ve Müslümanlığı vurguladıkları görülmüştür. Kimlik tanımlamalarında çoklu aidiyete ve kimliğe rastlanmamıştır. Aynı zamanda, ikinci kuşak göçmenlerde de milliyetçilik unsurunun ön planda olduğu görülmüştür. Kimlik bağlamında ikinci kuşak göçmenlerde birinci kuşak ile aynı kimlik algısı ve tanımlamasında olduğu görülmüştür.

Göçmenler arasında Türkiye’ye geldiklerinde sorun yaşadıklarını belirten kişiler, en çok 1951 yılında göç edenler olmuştur. Bunun sebebi olarak ise 1951 yılında gelenlerin devlet eliyle yerleştirilmesi ve genel olarak kırsal kesime yerleştirilmeleri görülebilir. Bunun yanında edindiğimiz izlenimler doğrultusunda, 1950’den önce göç edenlere macır, 1950 ve sonrası göç edenler için göçmen tabiri kullanıldığını belirtmiştik. Göçmenlerin dönemlere göre kendi aralarında da farklılaştıklarını görmekteyiz. Dil, din ve kültür bakımından farklı olan iki ülkenin genel toplumsal kimliği altında yetişen bireylerin sosyolojik ve psikolojik sebeplerin de etkisiyle yaşam biçimlerinde ve dünyaya bakış açılarında farklılık olabilmektedir. Bu da araştırılması gereken ayrı bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Göçmenlerin Türkiye’ye geldiklerinde yaşadıkları en önemli sorunlara baktığımızda ise ekonomik problemler ön plana çıkmaktadır. Bulgaristan’ın hükümetinin göç etmek isteyen bireylerden yüklü para talep etmesi ve Türkiye’ye para geçirmelerine izin vermemesi, göçmenleri ekonomik olarak zorlayan sebep olmuştur. Söylemlerinde sık

sık sıfırdan başladıklarını belirten göçmenler, en çok ekonomik anlamda sıkıntı çektiklerini belirtmişlerdir. Sıfırdan başlamalarına rağmen şu an göçmenlerin kendilerine ait evlerinin olması olumlu düzeyde dikkat çekicidir. Uyum sorunu, yerli halkın dışlaması, yaşam standardı gibi sorunların da yaşanmasına rağmen göçmenlerin, bu tarz sorunları çok fazla dile getirmek istemedikleri görülmüştür. Başka bir ülkeye göç edildiğini ve bu tarz sorunların normal olduğunu belirten göçmenlerin, ekonomik problemler dışında, diğer sorunlara karşı anlayışla yaklaştıkları edinilen izlenimler arasındadır.

Göçmenler genel olarak çok fazla uyum sorunu yaşamadıklarını belirtirken, yerli halktan veya göçmen olmayanlardan en çok gelenek- görenek, şive, kültür ve anlayış bakımından farklı olduklarını dile getirmişlerdir. Ancak günümüzde bu kadar farklılıktan söz edebilmek mümkün değildir.

Göçmenlerin yüzde 70'i (Bkz. Tablo 33) yerli halktan/göçmen olmayanlardan ötekileştirici söylem duymadığını belirtmiştir. Ancak edinilen izlenimler göçmenlerin genel olarak ötekileştirici söylem duyduğu yönündedir. Göçmenler bu söylemleri dile getirmekten kaçınmışlardır. Genel olarak dile getirilen “*bunları dile getirirsek barış olmaz*” söylemi, göçmenlerin karşılaştıkları olumsuz durumları neden söylemek istemediklerini açıklar niteliktedir. Ayrıca şu an ötekileştirici söylem duyulmadığı, sadece göçmen dendiği, genel olarak bu söylemden de rahatsızlık duyulmadığı belirtilmiştir.

Göçmenlerin toplum içindeki ilişkilerinde önemli dayanak noktalarından birisi de göçmen dernekleridir. Göçmen dernekleri, göçmenlerin çeşitli sorunlarına yardımcı olabilmek amacıyla kurulmuştur. Araştırmaya katılan göçmenlerin yarısından fazlasının Mersin Balkan Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneğine üye olduğu görülmüştür. Ancak dernek ile ilişkilerin zayıf olduğu edinilen bilgiler arasındadır. Göçmen derneğinin Sağlık Mahallesi'nde bulunmasından dolayı, Sağlık Mahallesi'nde derneğe katılımın daha fazla

olduğu görülmüştür. Derneğe üyelik ve derneğin etkinliklerine katılım göçmenler arasında bir dayanışma göstergesi olarak kabul edilebilir.

Örnekleme dâhilindeki Bulgaristan göçmenlerinin oturdukları bölgeyi ve semti tercih etmelerinde, kendi grubundan olan göçmenlerle bir arada olma isteği ön plana çıkmaktadır. Oturulan semtin tercihinde, göçmenler arası dayanışma isteğinin ve akrabalarının yanında olmanın verdiği güven duygusunun etkili olduğu söylenebilir. Yine başka semtte oturulmak istenmemesini de, aynı sebepler ile ilişkilendirebiliriz. Genel olarak değerlendirildiğinde, ortaya çıkan bu sonuç ile birlikte araştırmanın “Bulgaristan’dan göç eden Türklerin, göç ettikten sonra, Türkiye’de aynı mekânı paylaşmaları ve aynı mekanda kümeleşmeleri, göçmenlerin geleneksel ağ ilişkilerini sürdürmelerinde doğru orantılı bir etkiye sahip olacaktır” sayılı sı geçirenmiş olmaktadır.

Göçmenlerin evlilik tercihlerinde kendi grubundan bireylerin olması önemsenmiştir. Şunu da belirtmeliyiz ki, kendileri göç eden kişilerin birçoğu evli gelmiştir ve Bulgaristan’da iken de kendi grubundan kişilerle evlenmişlerdir. Birinci kuşak göçmenlerin evliliklerinde, özellikle 1950’li yıllarda gelenler, eş adaylarının özellikle Bulgaristan göçmeni olmasına dikkat edilmiştir. İlk kuşak göçmenler kapalı toplum özelliği gösterirken, ikinci kuşak ve sonrasında bu özelliğin eskisi gibi önemli olmadığı ve göçmenlerin de düşüncelerin de bireyselleştiği görülmektedir. Çocuklarının eş tercihinde, eş adayının Balkan veya Bulgaristan kökenli olmasının önemli olmadığını belirtmişlerdir. Göçmenlerin göçmenlik ağından uzaklaşarak bireyselleştiği görülmektedir. Diğer bir deyişle, grup dışı evlilik yapılmaya başlanması sosyal ağların zayıfladığını gösteren bir durumdur.

Örnekleme grubundaki göçmenlerin tamamına yakını tekrar Bulgaristan’a dönmek istemediğini ve Türkiye yerine, başka bir ülkeye göç etmek istemediğini belirtmiştir. Araştırma bulgularından çıkan sonuçlara göre Balkanlardan Anadolu’ya göç

‘anavatana dönüş’ olarak adlandırılmıştır. Göçmenlerin Türkiye’yi ikinci bir ülke olarak görmediklerini, Türkiye’yi anavatanları olarak gördüklerini kanıtlar niteliktedir. Göçmenlerin anavatan olarak kabul ettikleri Türkiye’de ağırlıklı olarak milliyetçilik temelinde oluşturduğu bir kimlik formunda çoklu aidiyetlerden ve kimliklerden bahsetmek mümkün görünmemektedir.

Ortak geçmiş veya köken göçmenlerin kimliklerini tanımlamasında önemli rol oynamaktadır. Bu da göçmenler arası ilişkiyi güçlendiren bir etken olmaktadır. Açıklamalar değerlendirildiğinde, “Tarihsel bağ, ortak geçmiş, benzer kültür ve din faktörü göçmenlerin yeni mekân ile bütünleşme sürecini hızlandırıcı etkiye sahip olacaktır” ön kabulünün geçerlendiği görülmektedir.

Aynı zamanda asimilasyona maruz kalındığından dolayı, göçmenler arasında milliyetçilik unsurunun ön planda olduğu görülmüştür. Bulgaristan’da milliyetçilik politikası ile baskı yapılması, milliyetçilik söylemlerinin yaygın olarak kullanılmaya başlanması Bulgaristan Türklerinin ırklarına daha da bağlanmış hissetmelerine neden olmuştur. Bulgaristan Türkleri daha önce de Türk kimliğine bağlı idi ancak bu süreçle birlikte şekillenen bir kimlik vardır. Böylece kimliğin yeniden inşa süreci ortaya çıkmış olmaktadır.

Araştırma sonuçlarını değerlendirdiğimizde “Herhangi bir topluma aidiyet geliştirme, bireyin o toplumla ya da toplumlarla din, kültürel benzerlik ve tarihsel bağ ölçüsünde doğru orantılı olarak gerçekleşecektir” sayıtlısının da doğrulandığını görmekteyiz.

Genel olarak değerlendirildiğinde Osmanlı mirası, Türklük, Müslümanlık, milliyetçilik Türk kimliğinin tanımlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Göçmenlerin de söylemlerinde kimlik tanımları bu olgulara dayandırılarak oluşturulmuştur. Göçmenlerin özellikle bu öğelere sahip çıktığı, sık sık vurguladığı ve sadakat besleyerek kimliklerini inşa ettikleri görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Ağanoğlu, H.Y. (2001). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanlar'ın makus talihi göç*. İstanbul: Kum Saati Yayınları.
- Akıncı, M. A. (2014). Fransa'daki Türk göçmenlerin etnik ve dini kimlik algıları. *Bilig*, 70, 29-58.
- Arslan, D.A. (2012). *Sosyoloji ve yöntem yazıları*. Ankara: Kalkan Matbaacılık.
- Arslan, D. A. (2011). *Uygulamalı köy sosyolojisi: Kırsal yapı ve dinamikleri ile 17 yıl öncesi ve sonrası Ankara Kavaközü*. Mersin: Mersin Üniversitesi Yayınları.
- Aşkın, D. (2014). *Göçmen gençlerde kültürel dönüşüm üzerine sosyolojik bir analiz: İnegöl Huzur Mahallesi örneği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Bilgin, N. (2007). *Kimlik inşası*. İzmir: Aşına Kitaplar.
- Bilton. T., Bonnett, K., Jones, P., Lawson, T., Skinner, D., Stanwort, M., Webster, A. (2008). *Sosyoloji* (Çev.Ed. K. İnal). Ankara: Siyasal Yayınevi (Özgün eser 2002).
- Coser, L.A. (2008). *Sosyolojik düşüncenin ustaları* (Çev. H. Hülür, S. Toker, İ. Mazman). Ankara: De Ki Yayınevi (Özgün eser 1970).
- Çeçen, A. (1996). *Kültür ve Politika*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Çiftçi, K. (2010). *Tarih kimlik ve eleştirel kuram bağlamında Türk dış politikası*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Çolak, F. (2013). Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye göç hareketi (1950-1951). *Tarih okulu*, 14, 113-145.
- Demirtaş, H. A. (2003). Sosyal Kimlik Kuramı, Temel Kavram ve Varsayımlar. *İletişim: Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 123-144.
- Doğanay, F. (1996). *Türkiye'ye göçmen olarak gelenlerin yerleşimi*. 15 Mayıs 2012 tarihinde [ekutup.dpt.gov.tr/yerleşim/doğanayf/gocmen.pdf](http://ekutup.dpt.gov.tr/yerlesim/doğanayf/gocmen.pdf) adresinden alınmıştır.
- Emgili, F. (2005?). *Tarsus'ta Girit göçmenleri (1897-1912)*. Ankara Üniversitesi.
- Ergil, D. (2012). *Toplum ve insan "toplumbilimin temelleri"*. İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Er Savaş, G. (2011). *Kültürlerarası iletişimde dış göç olgusu ve kimlik sorunu: 1989 yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelen Türk göçmenleri üzerine bir çalışma (İstanbul-İkitelli örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Eroğlu, H. (1992). Milletlerarası hukuk açısından Bulgaristan'daki Türk azınlığı sorunu. *Bulgaristan'da Türk Varlığı I Bildiriler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Giddens, A. (2013). *Sosyoloji* (Haz. C. Güzel). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Güvenç, B. (1995). *Kültür ve eğitim*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Gür, A. (2012). 1923- 24 Mübadelesi: Onlar buralı bizler oralıydık. İstanbul: *NTV Tarih Dergisi*, 45, 38-48.

- Hajiagha, M. (2007). *Türkiye'deki İranlı göçmenlerin kimlik, aidiyet ve uyum sorunları (1979 İran Devrimi sonrası)*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Hortaçsu, N. (2007). *Ben biz siz hepimiz/ Toplumsal kimlik ve gruplararası ilişkiler*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- İnal, K. (Ed.). (2008). *Sosyoloji*. Ankara: Siyasal Yayınevi.
- Kaçmazoğlu, H.B. (2011). *Türk sosyoloji tarihi II*. İstanbul: Kitabevi.
- Kaplan, M. (2007). *Motivasyon Teorileri Kapsamında Uygulanan Özendirme Araçlarının İşgören Performansına Etkisi ve Bir Uygulama*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atılım Üniversitesi, Ankara.
- Karpat, K.H. (2010). *Osmanlı'dan günümüze etnik yapılanma ve göçler*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kışlalı, A.T. (1999). *Siyaset bilimi*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Kolukırcık, S. (2006). Bulgaristan'dan göç eden Türk göçmenlerin dayanışma ve örgütlenme biçimleri: İzmir örneği, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 30 (1), 1-13.
- Larrain, J. (1995). *İdeoloji ve kültürel kimlik* (Çev. N. N. Domaniç). İstanbul: Sarmal Yayınevi (Özgün eser 1994).
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü* (Çev. O. Akınhay ve D. Kömürcü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları (Özgün eser 1994).
- Mevsim, H. Ve Kutlay, M. (2013-a). *Tarihe not düşmek: 1989 göçü kitap serisi/giriş*. Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) yayınları.

- Mevsim, H. Ve Kutlay, M. (2013-b). *Tarihe not düşmek: 1989 göçü kitap serisi 4*. Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) yayınları.
- Monaghan, J. ve Just, P. (2000). *Sosyal ve kültürel antropoloji* (Çev. H. Gür). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Newman, D.M. (2013). *Sosyoloji*. (çev. D. Ali Arslan). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Özlem, K. (2008). *Bulgaristan Türklerinin tarihsel perspektiften incelenmesi ve uluslararası hukuksal konumunu belirleyen siyasal bağlar*. 27 Temmuz 2013 tarihinde http://www.balkanlar.net/index.php?ind=reviews&op=entry_view&iden=31 adresinden alınmıştır.
- Öztürk, S. (2012). Devlet hikayeleri: *Kimliğin kaybı ve yeniden/yenisinin kazanılması*. (235-267). 89 Göçü BALKAR&BALMED İstanbul.
- Sevim, S. (2001). Türklerin Rumeli'ye ilk geçişleri ve iskân faaliyetleri. Hasan Basri Öcalan (Ed.), *Balkanlardaki Türk Kültürü'nün dünü-bugünü-yarını uluslararası sempozyumu*. Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- Smith, P. (2001). *Kültürel kuram* (Çev. S. Güzelsarı ve İ. Gündoğdu). İstanbul: Babil Yayınları.
- Şahinbaş, İ. (2007). *Zorunlu göç olgusu bağlamında Bulgar Türkleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Şimşir, B. (1985). *Bulgaristan Türkleri (1878-1985)*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Şirin, A. N. (2012). 1989 göçü ve sonrası ile ilgili Türkiye’de yapılan sosyolojik araştırmalarla ilgili bir değerlendirme. (397-422). 89 Göçü BALKAR&BALMED İstanbul.

Tekeli, İ. (2010). *Göç ve ötesi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Topaloğlu, T. (2006). *Girişimcinin Motivasyonel ve Bilişsel Kişilik Özellikleri: Girişimci ve Yöneticilerin Öğrenilmiş (Manifest) Gereksinimleri ve Kontrol Odaklarının Kıyaslanmasına Yönelik Bir Araştırma*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Ünal, S. (2008). *Sosyal bütünleşme ve kimlik bağlamında Türkiye’deki Balkan göçmenleri üzerine bir değerlendirme (İzmir’den bir örneklem)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.

Ünal, S., Demir, G. (2009). *Göç kimlik ve aidiyet bağlamında Türkiye’de Balkan göçmenleri*. 6. Ulusal Sosyoloji Kongresi Aydın.

Yazgan, P. (2010). *Danimarka’daki Türkiye kökenli göçmenlerin aidiyet ve kimlikleri*. Yayımlanmamış doktora tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Yıldız, F. (2009). *Avrupa Türklerinde kimlik sorunu olarak çifte aidiyet: Hollanda örneği*. Yayımlanmamış doktora tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Yıldız, S. (2007). Kimlik ve ulusal kimlik kavramlarının toplumsal niteliği. *Milli Folklor*, 74, 9-16.

EK- 1

GÖÇ VE AİDİYET BAĞLAMINDA BULGARİSTAN GÖÇMENLERİNDE KİMLİĞİN YENİDEN İNŞASI: MERSİN ÖRNEĞİ

Bu araştırma Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Aysun Özer tarafından, Doç. Dr. D. Ali Arslan'ın danışmanlığında yüksek lisans tez çalışması olarak yürütülmektedir. Çalışma tamamen bilimsel amaçlı olup Bulgaristan göçmenlerinin göç ve aidiyet bağlamında kimlik algılarının belirlenmesi hedeflenmektedir. Bu nedenle sorular cevaplanırken gösterilecek titizlik konu ile ilgili sağlıklı ve gerçek verilere ulaşılması bakımından büyük önem taşımaktadır. Çalışmada bilimsel ahlak ilkelerinin tamamına hassasiyetle uyulacaktır. Gösterdiğiniz ilgi ve verdiğiniz samimi yanıtlardan dolayı teşekkür ederiz. (İletişim: aysunozer46@gmail.com)

- 1) **Adınız ve Soyadınız:** .....
- 2) **Cinsiyetiniz:** ()Kadın   ()Erkek
- 3) **Yaşınız:** .....
- 4) **Doğum Yeriniz:** .....
- 5) **Eğitim Durumunuz:** .....
- 6) **Mesleğiniz:** .....
- 7) **Ailenizin toplum içindeki sosyo-kültürel konumunu nasıl tanımlarsınız?**
() Üst düzey
() Ortanın üstü
() Orta
() Ortanın altı
() Alt
- 8) **Ailenizin toplum içindeki sosyo-ekonomik konumunu nasıl tanımlarsınız?**
() Üst düzey
() Ortanın üstü
() Orta
() Ortanın altı
() Alt
- 9) **Kaç yıldır Mersin'de yaşıyorsunuz?** .....
- 10) **Oturduğunuz Semt:** .....
- 11) **Şu an yaşadığınız semtte kaç yıldır oturuyorsunuz?** .....

12) Bulgaristan'dan ne zaman göç ettiniz (veya aileniz ne zaman göç etmiş)?
.....

13) Sizce bu göç zorunlu bir göç müydü?
Evet Hayır

14) Türkiye'ye kendi isteğiniz ile mi geldiniz, Bulgar hükümeti zoru ile mi?
 Kendi isteğim ile geldim Bulgar hükümeti gitmemi istedi

15) Dini inancınız nedir? .....

16) Bulgaristan'da iken dini inancınıza karşı bir kısıtlama yaşadınız mı?
 Evet (Lütfen belirtiniz) .....
 Hayır

17) Bulgarca biliyor musunuz?
 Biliyorum
 Anlıyorum ama konuşamıyorum
 Çok az biliyorum
 Bilmiyorum

18) Bulgaristan'da bir dönem isim değiştirme politikası izlenmiştir. Sizin isminiz de değişti mi? Değişti ise ne oldu?
 Evet değişti .....
 Evet değişti ama söylemek istemiyorum
 Hayır değişmedi daha öncesinde Türkiye'ye geldim

19) Bulgaristan'da kendinizi güvende hissediyor muydunuz?
 Evet hissediyordum
 Önce hissediyordum sonra politikalar sebebiyle hissetmemeye başladım
 Hayır hissetmiyordum (Sebebini lütfen belirtiniz) .....

20) Sizce bu göç sürecinin sorumlusu kim?
.....

21) Bulgaristan'da yaşadığınız sorunlar karşısında, kendinizi daha fazla Türk kimliğine bağlamış hissettiniz mi?
.....

22) Türkiye yerine başka bir ülkeye göç etmiş olmak ister miydiniz?
 Evet isterdim Nedeni (Lütfen belirtiniz): .....
 Hayır, istemezdim Nedeni (Lütfen belirtiniz): .....
 Fikrim yok

23) Türkiye'ye geldiğinizde ilk olarak nereye yerleştiniz? (Lütfen il, ilçe ve köy olarak tamamını yazınız)
.....

24) Siz mi o şehre yerleşmek istediniz yoksa devlet mi yerleştirdi?

- Kendi isteğim ile yerleştim
 T. C. Devleti yerleşmemi istedi

25) Türkiye'ye ilk geldiğinizde aidiyet hissettiniz mi?

- Evet, hissettim
 Hayır, hissetmedim
 Fikrim yok

26) Türkiye'ye ilk geldiğinizde yabancılık duygusu hissettiniz mi?

- Evet, hissettim
 Hayır, hissetmedim
 Fikrim yok

27) Şu an kendinizi bu toplumda (Türkiye'de) bir göçmen olarak hissediyor musunuz?

- Evet, hissediyorum
 Hayır, hissetmiyorum
 Bazen hissediyorum
 Fikrim yok

28) Şu an kendinizi bu toplumda (Türkiye'de) bir yabancı olarak hissediyor musunuz?

- Evet, hissediyorum
 Hayır, hissetmiyorum
 Bazen hissediyorum
 Fikrim yok

29) Türkiye'ye geldiğinizde kendinizi güvende hissettiniz mi?

- Evet, hissettim (Lütfen nedenini belirtiniz).....
 Hayır, hissetmedim (Lütfen nedenini belirtiniz).....
 Kararsızım (Lütfen nedenini belirtiniz).....

30) Kendinizi öncelikle nasıl tanımlarsınız?

- Öncelikle bir Türk olarak tanımlarım
 Öncelikle bir Müslüman olarak tanımlarım
 Öncelikle bir T.C. vatandaşı olarak tanımlarım
 Öncelikle bir göçmen olarak tanımlarım
 Öncelikle bir Bulgaristan göçmeni olarak tanımlarım
 Diğer (Lütfen belirtiniz).....

31) Türkiye'ye geldiğinizde sorun yaşadınız mı?

- Evet, yaşadım
 Hayır, yaşamadım

32) Türkiye'ye geldiğinizde yaşadığınız en önemli üç sorun nedir? (Lütfen önem sırasına göre belirtiniz)

- 1.....
 2.....
 3.....

33) Türkiye'ye geldiğinizde uyum sorunu yaşadınız mı?

- Evet, yaşadım
 Hayır, yaşamadım

34) Türkiye'ye göç ettikten sonra, uyum sürecinde Türkiye'deki insanlar ve kendiniz arasında bir farklılık gördünüz mü? (gelenek- görenek vb.)

- Evet, gördüm (Lütfen belirtiniz).....
 Hayır, görmedim

35) Komşularınızdan ve çevrenizdeki kişilerden göçmen olmanızdan dolayı ötekileştirici bir söylem duydunuz mu?

- Evet, duydum (Lütfen belirtiniz).....
 Evet, duydum (Söylemek istemiyorum)
 Hayır, duymadım

36) Göçmen olmayanların/yerlilerin sizi tanımlama/hitap etme şeklini nasıl karşılıyorsunuz?

- Bizi tanımlama (hitap etme) şekillerinden rahatsız oluyorum
 Fark etmez
 Bizi tanımlama (hitap etme) şekillerinden rahatsız olmuyorum
 Diğer (Lütfen belirtiniz).....

37) Bir göçmen derneğine üye misiniz?

- Evet (Lütfen belirtiniz).....
 Hayır

38) Genel olarak değerlendirdiğinizde göçmenler bu toplumla tam olarak bütünleşebilmiş midir?

- Evet bütünleşmiştir
 Kısmen bütünleşmiştir
 Hayır bütünleşememiştir
 Fikrim yok
 Diğer (Lütfen belirtiniz).....

39) Şu anda oturmuş olduğunuz semti tercih etmeniz en önemli sebebi nedir?

.....

40) Fırsatınız olsa oturduğunuz semtin dışında başka bir yerde oturmayı düşünür müsünüz?

- Evet, düşünürüm Nedeni (lütfen belirtiniz).....
 Hayır, düşünmem
 Kararsızım Nedeni (lütfen belirtiniz).....

41) Eş tercihinizde eş adayının Balkan kökenli olması sizin için ne derece önemlidir?

- Çok Önemli
 Önemli
 Kararsızım
 Önemli Değil
 Hiç Önemli Değil

42) Eş tercihinizde eş adayının Bulgaristan kökenli olması sizin için ne derece önemlidir?

- Çok Önemli
 Önemli
 Kararsızım
 Önemli Değil
 Hiç Önemli Değil

43) Çocuklarınızın eş seçiminde eş adayının Balkan kökenli olması sizin için ne derece önemlidir?

- Çok Önemli
 Önemli
 Kararsızım
 Önemli Değil
 Hiç Önemli Değil

44) Çocuklarınızın eş seçiminde eş adayının Bulgaristan kökenli olması sizin için ne derece önemlidir?

- Çok Önemli
 Önemli
 Kararsızım
 Önemli Değil
 Hiç Önemli Değil

45) Kendinizi Avrupalı kabul ediyor musunuz?

- Evet, kabul ediyorum Hayır, kabul etmiyorum

46) Tekrar Bulgaristan'a dönmek ister misiniz?

- Evet isterim Nedeni (lütfen belirtiniz).....
 Hayır istemem Nedeni (lütfen belirtiniz).....

47) Kendi grubunuz için genel olarak aşağıdaki sıfatlardan hangilerini daha uygun görüyorsunuz? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz)

- Dürüst Temiz Çalışkan Milliyetçi Tutumlu
 Dindar Güvenilir Zeki Ezik Avrupalı
 Köylü Tembel Korkak Görgülü Eğitilmiş
 İkinci sınıf/azınlık Baskı görmüş Uyum sorunu yaşayan
 Kimlik sorunu yaşayan Diğer (varsa lütfen belirtiniz).....

48) Göç sürecinde sizi en çok etkileyen olay ne olmuştur? (Lütfen birkaç cümle ile açıklayınız)

.....
.....
.....

49) Sizce Türkiye'nin en önemli sorunu nedir?

.....

50) Bu konuda söylemek ya da eklemek istediğiniz başka bir husus var mı?

.....